

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Souvislost mezi sociálním prostředím a konvertitou
k extremismu**

**Coherence between social environment and
conversion to Extremism**

Magisterská práce

Vedoucí práce:

Autor:

PaedDr. Mgr. Hana Žáčková

Bc. Renata Mikšíková

Praha 2016

Poděkování

Děkuji paní doktorce Haně Žáčkové za vedení mé práce, za její připomínky a podněty, za čas, který mi věnovala. Děkuji panu doktoru Janu Kořánovi za pomoc při shánění materiálu o Ústeckém kraji. Děkuji svému muži za poskytnutí materiálů a technickou pomoc. Děkuji především svým dětem a manželovi za trpělivost, se kterou snášeli mé studium.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci na téma „Souvislost mezi sociálním prostředím a konvertitou k extremismu“ zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 26. 4. 2016

Bc. Renata Mikšíková

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou extremismu, sociálně vyloučených lokalit a případného vlivu tohoto prostředí na konvertitu jedince k extremismu. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se soustřeďuje na extremismus a jeho rozdělení, na vliv extremismu v oblasti kriminality a na sociálně vyloučené lokality, jejich specifikaci a problémy. Z psychologického hlediska je popsána možná deprivace u dětí, které v těchto lokalitách vyrůstají. Dále je zmíněno právní ukotvení sociálního začleňování a specifikace kriminality a trestních činů v těchto lokalitách. Blíže se věnuje Ústeckému kraji a problematice sociálního vyloučení. Praktická část obsahuje empirický výzkum členů a sympatizantů s některou z extremistických stran či hnutí. Otázky řízeného rozhovoru jsou zaměřeny na lokality, kde vyrůstali, jejich rodinné poměry a celkový vliv prostředí, které je obklopovalo, na formování jejich postojů a názorů.

Klíčová slova

Extremismus, levicový extremismus, pravicový extremismus, sociální vyloučení, sociálně vyloučené lokality, psychická deprivace

Annotation

The graduation work concerns on extremism, socially excluded locations, and eventual influence of such environment on an individual's conversion to extremism. It is divided to practical and theoretical parts. The theoretical part concerns on extremism and its division, on influence of extremism in the area of crime, and on the socially excluded locations, their specification and problems. From the psychological prospective, the deprivation of children growing up in these locations is described. Further the legal basis of social inclusion is mentioned, as well as crime specification in these locations. It focuses of Ústecký region and its social exclusion issue. The practical part contains of empiric research of members and symphatizers of some of the extremist parties or movements. The questions of the interview aim on locations where they have been growing up, their family situation, and overall influence of surrounding environment on theirs views and opinion formation.

Key words

Extremism, leftist extremism, rightist extremism, social exclusion, socially excluded locations, psychological deprivation

Seznam zkratek

DM – Dělnická mládež

DS –Dělnická strana

DSSS – Dělnická strana sociální spravedlnosti

EU – Evropská Unie

JN – Junge Nationaldemokraten

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky

NATO – North Atlantic Treaty Organization, Severoatlantická aliance

NPD – Nationaldemokratische Partei Deutschlands

OČTR – Orgány činné v trestním řízení

OPK MV – oddělení prevence kriminality ministerstva vnitra

SV – sociální vyloučení

SVL – sociálně vyloučené lokality

Obsah

ÚVOD.....	8
1. ZÁKLADNÍ POJMY	11
2. EXTREMISMUS.....	15
2.1 Vymezení pojmu extremismus.....	15
2.1.1 Čím je extremismus tak nebezpečný?.....	17
2.2 Rozdělení extremismu.....	19
2.2.1 Pravicový extremismus v ČR	20
2.2.2 Levicový extremismus v ČR	23
2.2.3 Dopad extremismu v oblasti trestné činnosti	26
2.3 Kvalitativní popis psychologie osobnosti pachatele extremisticky, rasově motivované a xenofobní trestné činnosti	29
3. SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	36
3.1 Definice pojmu sociální vyloučení.....	36
3.2 Právní ukotvení sociálního začleňování v ČR	38
3.3 Sociálně vyloučené lokality v ČR	39
3.3.1 Demografie a statistika SVL v ČR.....	40
3.3.2 Specifikace problematiky SVL v Ústeckém kraji	46
3.4 Problematika dětí v sociálně vyloučených lokalitách.....	50
3.4.1 Specifika problémů u dětí předškolního věku.....	51
3.4.2 Specifika problémů u dětí školního věku	52
3.5 Možnosti vzniku psychické deprivace v dětství	54
3.5.1 Definice psychické deprivace	55
3.5.2 Izolace a separace	55
3.6 Dopad sociálního vyloučení v oblasti trestných činů a bezpečnosti	57
4. PRAKTICKÁ ČÁST – PRŮZKUM NÁZORŮ OHLEDNĚ VLIVU SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ, VE KTERÉM RESPONDENTI VYRŮSTALI, NA JEJICH KONVERTITU K NĚKTERÉ EXTRÉMISTICKÉ STRANĚ.....	59
4.1 Cíle empirického průzkumu - šetření.....	59
4.2 Metody a metodika šetření, úkoly šetření	60
4.2.1 Metoda šetření.....	60
4.2.2 Metodika šetření.....	60
4.2.3 Úkoly šetření	61
4.3 Interpretace dat získaných rozhovory a dotazováním	62
4.3.1 Genderové složení respondentů	62
4.3.2 Věkové složení respondentů a lokalita místa bydliště	62
4.3.3 Rodiny respondentů.....	67
4.3.4 Nejvyšší dosažené vzdělání	70

4.3.5 Jakými hračkami byli respondenti obklopeni v době svého dětství.....	71
4.3.6 Docházka do mateřské školky nebo jiného předškolního zařízení	73
4.3.7 Pocit odlišnosti	74
4.3.8 Závist vůči spolužákům.....	76
4.3.9 Členství v extremistické straně a spokojenost se stylem života	78
4.4 Shrnutí.....	80
4.5 Diskuze	83
ZÁVĚR	86
SUMMARY	88
SEZNAM LITERATURY	89
SLOVNÍKY A ENCYKLOPEDIE	90
JINÉ ZDROJE.....	90
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	90
SEZNAM PŘÍLOH.....	92
Příloha č. 1.....	93
Příloha č. 2.....	96
Příloha č. 3.....	98
Příloha č. 4.....	98
Příloha č. 5.....	99

ÚVOD

Téma mé diplomové práce vyplývá z mých osobních zkušeností. Jednak jsem vyrůstala v sociálně vyloučené lokalitě (v době mého dětství však tento pojem neexistoval), pak jsem v kontaktu s lidmi, kteří v rámci svého zaměstnání pracují s extremisty, a jako poslední důvod je mé studium na HTF, kde jsem po pěti letech studia pronikla blíže k problémům sociálních pracovníků zabývajících se touto problematikou. V posledních dvou letech se zabývám otázkou, zda jsou mezi sebou propojeny všechny složky, které s extremismem pracují. Začala jsem se sháněním materiálů, informací a kontaktů. Na základě posbíraných dat jsem se rozhodla k napsání této práce.

Diplomová práce má za cíl najít souvislosti mezi sociálním prostředím, ve kterém každý z nás vyrůstá, a případnou konverzitou k extremismu. Podnětem k tomuto tématu mi byla skutečnost, že Policie ČR se nezabývá sociálním původem pachatelů trestných činů, které můžeme řadit mezi trestné činy s extremistickým podtextem. Ani u evidovaných extremistů (ti, kteří jsou v evidenci PČR) není znám jejich sociální původ, a to i přesto, že nejvíce těchto trestných činů je v krajích s největším počtem sociálně vyloučených lokalit.

Další z důvodů napsání této práce spočíval v otázce extremismu, jako takového, v rámci ČR. Také lokalita mého původu a bydliště byla pro mne inspirující při shánění materiálů pro tuto práci. Vyrůstala jsem v Mostě, v letech 1971 – 1993 a zažila jsem, když se postupně postavilo a občanům předávalo sídliště Chanov (původní název Rudolice). Tehdy, v roce 1978, bylo určeno pro obyvatele Starého Mostu, který musel ustoupit těžbě hnědého uhlí. Postupem času se však ze sídliště stalo pouze a výhradně romské ghetto. Došlo k naprosté devastaci jak panelových domů, tak další občanské vybavenosti. Moje známá pracovala jako inventurnice u firmy Jednota Most. Do Chanova vyjížděli i 3x týdně na inventuru, protože si místní občané vykradli obchod či restauraci. Jak vypadá Chanov nyní, lze vidět na fotografiích, které jsou součástí přílohy této práce. Proč toto píše? Pokud u nás probíhají určité extremistické akce, jsou takřka vždy namířeny proti Romům. Tímto chci jen dokladovat, že pokud žijete v blízkosti Chanova a vidíte, jak docházelo a dochází k postupnému „rozebrání“ všeho, co bylo pro obyvatele dáno k dispozici a zdarma, nelze se divit určitým skupinám lidí, že je to rozezlí a svůj hněv pak vyjadřují aktivní účastí v některé z extremistických stran.

Poslední skutečnost, která mne inspirovala, je velký nárůst sociálně vyloučených lokalit (SVL) v ČR. Přesto, že v posledním roce jsme z mediálních prostředků

informování, jak nám roste ekonomika, zvyšuje se průměrná mzda a mzda minimální, je stále více lidí, kteří žijí v SVL. Některé statistiky uvádí, že každý pátý pracující občan, žije „od výplaty k výplat. Problematika SVL není problematikou Romů. Dost často si pod pojmem SVL představíme právě Chanov nebo jiné podobné oblasti obývané Romy, ale dnes již toto neplatí. V SVL žijí lidé, kteří mají určité „sociální znevýhodnění“, do kterého se sice mohli dostat vlastní vinou, ale leckdy i vinou špatně nastaveného sociálního systému. Jsou to lidé, kteří se neúměrně zadlužili, lidé závislí na drogách, hráčství či alkoholu, lidé po výkonu trestu, ale i lidé pobírající starobní důchody, lidé invalidní, kterým nikdo nepomohl se žádostí o invalidní důchod, a nyní žijí na hranici životního minima, jsou tedy takřka bez prostředků. A právě tyto skutečnosti, že lidé žijí a jejich děti vyrůstají v SVL mne inspirovaly zamyslet se nad tím, zda toto prostředí v člověku nějakým způsobem formuje sympatie k extremistickým stranám. Domnívám se, že tito lidé mohou prostřednictvím „své“ strany naplnit život vidinou ve zlepšení své sociální situace, popř. v rámci strany mít svůj „idol“, ke kterému vzhlížejí a jejž obdivují. Může se jednat o určitou formu deprivace z dětství, která byla způsobena v rámci nefunkční rodiny, v rámci navštěvování základní školní docházky či vlivem prostředí v SVL.

První kapitola bude obsahovat základní pojmy související s extremismem. Pro některé pojmy existuje více definic, a proto vždy u jednotlivých pojmů uvádím zdroj, ze kterého jsem čerpala.

Druhá kapitola představí extremismus v podobě definice uváděné MV ČR, dále rozebere jeho pravicovou a levicovou formu v rámci ČR a poukáže na trestnou činnost páchanou pod vlivem extremismu včetně statistik.

Třetí kapitolu budu věnovat problematice sociálně vyloučených lokalit. Po definici tohoto pojmu bude následovat právní ukotvení sociálního začleňování, popis SVL v ČR a demografie. Pro bližší specifikaci SVL jsem zvolila Ústecký kraj, především proto, že jsem sama v této lokalitě vyrůstala a žila. Dále se budu zmiňovat o problematice života dětí v SVL, především pak o následcích, které tento fakt přináší do jejich předškolní a školní docházky. Uvedu možné psychické deprivace, které mohou u dětí nastat právě z důvodu vývoje a růstu v SVL. V poslední podkapitole uvedu bližší specifikaci trestných činů, které jsou nejčastěji popisovány v rámci SVL.

Poslední kapitola bude empirický výzkum. V rámci svého šetření chci zjistit, zda život v SVL může mít vliv na případné sympatie k extremistickým stranám. Respondenty

byli členové různých extremistických stran. Svým respondentům jsem v rámci řízeného rozhovoru kladla otázky, které mi měly pomoci zmapovat místo jejich vývoje a růstu, jejich dětství, docházku do školy a vztah se spolužáky. Otázky jsou zaměřeny především na citové vazby v jejich raném životě, na zájem rodičů o ně. Musela jsem volit takové otázky, abych odpovědi mohla věrohodně zpracovat a zapsat. Ptám se tedy například i na to, jaké měli hračky jako děti. Pro některé respondenty (zvláště pak starší) by mohl být problém, vzpomenout si, kolikrát byli s rodiči v Zoo, ale na to, jaké měli hračky, si vzpomenou daleko lépe. Chtěla jsem co nejlépe zmapovat období od dětství až po dospělost. Z výsledků šetření jsem pak vyvodila závěr, zda má sociální prostředí vliv na případnou konvertitu jedince k extremismu.

1. ZÁKLADNÍ POJMY

V první kapitole vysvětlím některé pojmy, které považuji za důležité. Pro některé z pojmů existuje více definic. Já jsem definice čerpala z rozdílných zdrojů, tyto vždy uvádím na konci definice.

Anarchismus – je politické hnutí, které zdůrazňuje naprostou svobodu a volnost jednotlivce a zcela trvá na uplatňování svobody vůle. Hnutí odmítá vše, co by tomuto cíli bránilo – tedy stát, autorita, disciplína, povinnosti. Doslovný překlad slova znamená absenci vlády. Představa anarchistů o společnosti je taková, že stát nebude řídit společnost, společnost bude rozdělena do federace správních obcí a ty budou mezi sebou kooperovat na základě volné dohody.¹

Anarchisté – jsou přívrženci myšlenkového směru, jenž je charakteristický odmítáním funkcí státu, popř. i samostatné existence státu. Dle nich by mohl být stát uspořádán do malých komunit a výrobní prostředky by byly v kolektivním vlastnictví. Známé jsou dva proudy – ti, kteří připouštějí násilí jako prostředek k dosažení cíle, a ti, kteří násilí odmítají.²

Antisemitismus – projev nesnášenlivosti k Židům, k sionismu, k judaismu.³

Genocidium - podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka, persekuce obyvatelstva.⁴

Hnutí – více či méně pevné, neoficiální sdružení občanů stejných nebo podobných extrémních názorů na společenské vztahy, postavení národa, člověka, náboženství ve společnosti, usilující o prosazení svých cílů, a to i za využití různých protiprávních prostředků.⁵

Hnutí PUNK – hnutí mládeže, vznik koncem 60. a počátkem 70. let jako reakce na neúspěch filosofie HIPPIES. Spojováno s novým rockovým směrem, který v té době vznikl. Je to styl s údernými texty, vyjadřující skepsi vůči současnému světu, pesimismus, ironii a snažícímu se provokovat společnost. Tento směr, který se nazývá punk (slang.

---

¹Chmelík, J. a kol.: *Extremismus*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2012, s. 19, ISBN 978-80-7380-376-6

²Chmelík, J. a kol.: *Extremismus*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2012, s. 19-20, ISBN 978-80-7380-376-6

³<http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/Antisemitismus>

⁴<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/genocida-genocidium>

⁵<http://docplayer.cz/1478187-Phdr-josef-kasal-ph-d-x-extremismus-chci-pomahat-bez-rozdilu-aneb-jak-na-socialne-patologicke-jevy-cz-1-07-3-2-13-01-0036.html>

špatný, mizerný, uhozený apod.) se stal názvem hnutí. Jeho přívrženci se oblékají často provokujícím způsobem, který má hlavní cíl, a to šokovat. Typické jsou ozdoby z řetízků, cvočků a kovových předmětů. Nezbytným doplňkem bývá i typická úprava účesu. Přívrženci tohoto hnutí mají kritický, až anarchistický přístup ke společnosti vyjádřený heslem: „No future“. Jejich nepočtená část tzv. NAZI PUNKS participuje na akcích skinheads a účastní se společných akcí s anarchisty.⁶

Izolace – odloučení, oddělení, osamocení, zamezení pronikání, v tomto případě zamezení pronikání podnětů z venkovního světa, dítě je obklopeno stále stejným prostředím.⁷

Kolektivismus – vychází ze stejné podstaty jako mutualismus, ale s tím rozdílem, že kolektivismus nesdílí individuální vlastnictví výrobních prostředků. Cílem byl tedy socialismus, kdy budou výrobní prostředky v rukou kolektivu, který bude svobodný a svobodně bude moci vstupovat do vztahů s jinými kolektivy, či s nimi tvořit federaci.⁸

Komunismus (anarchokomunismus) – podstatou je idea, že kooperace je přirozenou a efektivnější strategií než konkurence. Soukromé vlastnictví je příčinou toho, že vždy dojde ke vzniku společnosti, v níž budou utlačovaní a utlačovatelé. Ve společném vlastnictví by měly být výrobní prostředky, ale produkty jimi vyrobené. Výrobky a produkty by byly distribuovány dle potřeby členů společnosti a tedy by nebylo třeba peněz.⁹

Mutualismus – zakladatelem byl P. J. Proudhon, jedná se o ekonomicko – politický systém založený na pracovní teorii hodnoty (pracující má při prodeji své práce nebo jejího výsledku obdržet zboží nebo služby ztělesňující množství práce potřebné k výrobě zboží přesně totožného a rovného užitku. Pokud dostanete méně, dle mutualistů se jedná o krádež či vykořisťování. Je zde patrný respekt k osobnímu vlastnictví výrobních prostředků.¹⁰

---

⁶ Chmelík, J. a kol.: *Extremismus*. Vydavatelství a nakladatelství Čeněk s.r.o., Plzeň, 2012, s. 37- 40, ISBN 978-80-7380-376-6

⁷ <http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/izolace-isolace>

⁸ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J., Vejvodová, P.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Grada, Praha, 2011, s. 90, ISBN 978-80-247-3797-3

⁹ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J., Vejvodová, P.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Grada, Praha, 2011, s. 93, ISBN 978-80-247-3797-3

¹⁰ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J., Vejvodová, P.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Grada, Praha, 2011, s. 90, ISBN 978-80-247-3797-3

Politické hnutí – v našem státě chápáno ve významu právnické osoby, vznikající na základě podmínek stanovených zákonem o sdružování v politických stranách a hnutích – zák. č. 424/1991 Sb.¹¹

Rasa – velká skupina lidí, kteří se od jiných lidí liší různými typickými znaky, jako je barva pleti, vzhled, tvar nosu a rtů, kultura.¹²

Rasismus naruby – tento termín je užíván ve spojitosti s násilím menších skupin vůči majoritám.¹³

Redskins – levicová odnož hnutí Skinheads, typická je červená barva na bundách či tkaničkách do bot. Patří mezi nejradikálnější a nejnebezpečnější. Jsou proslulí svými fyzickými útoky na ultrapravicově orientované skinheads a neonacisty. Obvykle zastávají ideologii marxismu – leninismu, maoismu a stalinismu.¹⁴

Separace – odloučení dítěte od osoby, která mu byla zdrojem citového uspokojení, především pak v prvních třech letech života. Vede k narušení duševního zdraví dítěte a zanechává následky patrné v celém dalším vývoji jeho osobnosti.¹⁵

Sharpskins – odnož Skinheads proti rasovým předsudkům. Projevuje se u nich nutnost radikálního politického angažování a opravdová sociální a ekonomická transformace.¹⁶

Skinheads – původně mládežnické hnutí, které bylo proti hippies. Typická je pro ně hudba reggae a ska hudba, které mají kořeny na Jamajce. Členy byli jak běloši, tak příslušníci jiných ras. Typickým znakem byly těžké pracovní boty, seprané Levisky a košile zn. Ben Scherman. Demonstrovali tím buržoazní a dělnické oblečení. Navenek to byli „tvrdí“ hoši, ale v zásadě odmítali drogy a intelektualismus. Byli to dělníci, patřičně hrdí na svůj stav.¹⁷

Squatt - nelegálně tj. bez svolení majitele obsazený objekt komunitou nejčastěji mladých lidí. Jde o způsob společenského protestu, který se rozšířil na přelomu 70. a 80. let v západní Evropě. Osazenstvo squattů tvoří nejenom mladí nezaměstnaní, bezdomovci,

---

¹¹ http://iuridictum.pecina.cz/w/Politick%C3%A9_hnut%C3%AD

¹² <https://sarmatia.wordpress.com/2011/09/25/pojem-ras/comment-page-1/>

¹³ <https://abbartos.wordpress.com/2010/11/13/kauza-vitkov-aneb-rasismus-naruby/>

¹⁴ Chmelík, J. a kol.: *Extremismus*. Vydavatelství a nakladatelství Čeněk s.r.o., Plzeň, 2012, s. 96-98, ISBN 978-80-7380-376-6

¹⁵ Langmeier, J., Matějček, Z.: *Psychická deprivace v dětství*, Karolinum, Praha, 2011, 4. Vydání, ISBN 978-80-246-1983-5

¹⁶ Chmelík, J. a kol.: *Extremismus*. Vydavatelství a nakladatelství Čeněk s.r.o., Plzeň, 2012, s. 95-97, ISBN 978-80-7380-376-6

¹⁷ <http://punkandskins.717.cz/menu/historie/hnuti-skinhead>

imigranti, ale i mladí intelektuálové, pro které je tento způsob života šancí odpoutat se od vlivu rodičů.¹⁸

Sociálně vyloučená lokalita – geograficky vymežitelná oblast s koncentrací osob, které jsou ohroženy sociálním vyloučením.¹⁹

Sociální vyloučení (sociální exkluze) – proces, kdy je jednotlivci nebo celým skupinám znemožněn přístup ke zdrojům nezbytným pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti.²⁰

Syndikalismus (anarchosyndikalismus) – byl založen na myšlence, že odborové organizace mohou hájit krátkodobé zájmy svých členů, jako boj za zlepšení pracovních podmínek či zvyšování mezd. Ve střednědobém měřítku mohou zaměstnance vzdělávat, naučit je sebeorganizaci a objasnit jim fungování firem a závodů. V dlouhodobém měřítku pak mohou tito zaměstnanci být stěžejními aktéry svržení či překonání kapitalismu.²¹

Xenofobie – je nedůvěra ke všemu novému, cizímu. Jedná se o charakteristické projevy nesnášenlivosti, nepřátelství a odporu. Především pak proti cizincům, nové kultuře, uprchlíkům.²²

---

¹⁸<http://www.imaturita.cz/referaty/zaklady-spolecenskych-ved/extremisticka-hnuti/37/>

¹⁹ *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení*. Dostupné: mvr.cz/soubor/extremismus-identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx

²⁰ *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení*. Dostupné: mvr.cz/soubor/extremismus-identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx

²¹ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J., Vejvodová, P.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Grada, Praha, 2011, s. 93, ISBN 978-80-247-3797-3

²² <http://www.nicm.cz/xenofobie-a-rasismus-charakteristika>

2. EXTREMISMUS

V první kapitole své práce definuji pojem extremismus a poté následuje charakteristika extremismu, jeho hrozby pro naši republiku a rozdělení extremismu na pravicový a levicový. Po prostudování odborné literatury, výročních a dalších zpráv MV ČR a programů různých extremistických stran jsem došla k závěru, že pojem extremismus není v naší republice spojen s atentáty, tvrdým násilím a případným omezováním svobod člověka, jak to můžeme vidat v jiných zemích. V rámci ČR můžeme hovořit o skupinách lidí, kteří jsou „jen“ nespokojeni se svým životem, s politickou situací u nás. Tito lidé mají už dost korupce v našem státě, nelíbí se jim moc určitých skupin lidí (jako např. exekutoři) a dost často jsou nespokojeni se svou sociální situací, kterou si sami nezapřičinili (senioři – výše starobních důchodů).

Dále se věnuji otázce extremismu a jeho propojení s trestnou činností. Blíže specifikuji trestné činy páchané s extremistickým podtextem a poukazuji na změny v trestním zákoně. Podkladem mi byla kniha J. Chmelíka, Souhrnná situační zpráva 4. čtvrtletí roku 2015 MV ČR a statistiky PČR.

V poslední podkapitole se pak zabývám podrobnými psychologickými posudky pachatelů extremisticky motivovaných trestných činů. Tuto kapitulu (2.3) považuji za velice důležitou, neboť z těchto informací jsem vycházela při sestavování dotazů pro respondenty z praktické části této práce (kapitola 4).

2.1 Vymezení pojmu extremismus

Pojem extremismus lze vymezit různými definicemi. Já pro svou práci použiji definici, která je uvedena ve Zprávě o problematice extremismu na území ČR v roce 2002, protože k této zprávě přijala vláda ČR dne 9. července 2003 usnesení č. 669. Tato definice je také ustálena v judikatuře soudů v souvislosti s výkladem pojmu hnutí.

„Pojmem extremismus jsou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku. Mezi tyto principy patří:

- *úcta k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy)*
- *svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy)*

- *nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy)*
- *svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy)*
- *volná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy)*
- *ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy)*
- *svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního a sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 1, čl. 3 Listiny základních práv a svobod).*

Extremistické postoje jsou způsobilé přejít v aktivity, které působí, ať již přímo nebo v dlouhodobém důsledku, destruktivně na stávající demokratický politicko - ekonomický systém, tj. snaží se nahradit demokratický systém systémem nedemokratickým (totalitním nebo autoritářským režimem, diktaturou, anarchií). Tímto typem aktivit se zabývá Bezpečnostní informační služba na základě zákona č. 153/1994 Sb., dle § 5 písm. a).“²³

Lze tedy konstatovat, že pojetí extremismu je jako podhoubí aktivit zaměřených proti ústavnímu zřízení a jím chráněným hodnotám. Obvykle používá extremismus tyto nástroje: historický revizionismus, sociální demagogii, aktivismus, podporu verbálního až fyzického násilí vůči oponentům a vůči apriori definovaným sociálním skupinám a konspirativní teorii.

Pro srovnání uvádím ještě definici dle Chmelíka, který extremismus v obecném pojetí pokládá za určité vychýlení od obecně uznávaných norem a v rovině sociologické jej nazývá jako souhrn sociálně patologických jevů, které vytvářejí skupiny méně či více organizovaných osob. Tyto osoby pak odmítají základní hodnoty, normy a způsoby chování platné v aktuální společnosti.²⁴

Pro mne jsou přijatelné obě definice. Definice MV ČR je důležitá v rámci kapitoly, kde se zmiňují o trestné činnosti páchané pod hlavičkou extremismu (kapitola 2.2.3), definice

²³ MV ČR: Zpráva o extremismu na území ČR v roce 2002. Dostupné: <http://www.mvcr.cz/soubor/extremismus-zprava-o-problematice-extremismu-2002.aspx>

²⁴ Chmelík, J. a kol.: *Extremismus*. Vydavatelství a nakladatelství Čeněk s.r.o., Plzeň, 2012, s. 20, ISBN 978-80-7380-376-6

Chmelíka pak v kapitole 3 – Sociálně vyloučené lokality a v kapitole 2.3 – Kvalitativní popis psychologie osobnosti pachatele extremistických trestných činů.

2.1.1 Čím je extremismus tak nebezpečný?

V této podkapitole uvádím deset základních bodů, které specifikují, v čem vlastně spočívá hrozba extremismu v naší republice. Vycházím přitom ze zprávy MV ČR ze dne 25. 10. 2010. Policie ČR v těchto jednotlivých bodech shrnula různá nebezpečí, která mohou vyplynout z extremismu. Je nutné podotknout, že tyto body nemusí platit ve stejné míře pro všechny druhy extremismu. Tyto hrozby se liší v závislosti, zda se jedná o extremismus levicový, pravicový nebo náboženský extremismus.

■ Extremisté nerespektují koncept lidských práv.

Jev, který provází extremistické proudy, je odmítání určitých práv a svobod každého občana. Ať už se jedná o odmítání skryté či veřejné. Konkrétní projevy jsou odlišné dle závislosti na politickém, náboženském nebo jiném ukotvení dané skupiny. Pravicový extremismus např. nenávidí menšiny, levicový zase odmítá právo vlastnit majetek, náboženský nectí žádné náboženské svobody.

■ Extremisté oslabují demokracii.

Jak je známé již z historie, pokud se extremisté dostanou k moci, odstraní demokratické základy státu. Učiní tak z důvodu, aby nemohl stát bránit prosazování jejich programu. Extremisté ve svých prohlášeních vyjadřují odpor vůči současnému režimu v naší republice a vyzývají k jeho změně.

■ Extremisté štěpí společnost.

Na základě etnického, třídního, náboženského či jiného klíče se snaží extremisté o rozštěpení společnosti.

■ Extremisté narušují veřejný pořádek.

K narušování pořádku dochází v podstatné míře tím, že při jejich shromážděních dochází k nenávisným postojům vůči rasám, menšinám nebo politickým subjektům, které stojí na opačné straně názorového pole. Je časté, že způsob konfrontace s protivníkem je vyjádřen násilnou akcí. Tyto konfrontace pak přenášejí svůj důsledek do trestních aktivit jednotlivých členů.

■ **Extremisté v případě, že získají moc, rozpoutají teror.**

Také tento bod vychází z historie, kdy můžeme vidět, jakých drsných akcí byli ideoví vůdci schopni. Tito vůdci jsou často vzory extremistů. Násilí je totiž jeden ze základních znaků činnosti extremistických skupin. I přesto, že své ideály a vize halí před ostatním lidem do přijatelných hávů, je celkem jisté, že při získání moci, by nastalo období pronásledování, zastrasování a násilí.

■ **Extremisté naprosto cíleně šíří strach.**

Extremismus jednotlivých skupin je typický svou nevraživostí, vůči těm občanům, na které zacílil své nenávistné programy. Objevují se výhrůžky s podtexty ekonomických, sociálních i fyzických útoků. Cílem těchto útoků je především ponížení dané komunity, snížení její role ve společnosti. Tuto svou nevraživost však uplatňují i proti svým ideovým protivníkům.

■ **Extremisté stojí za násilnými činy z nenávisti a to včetně vražd.**

Dle policejních statistik se členové extremistických skupin stávají pachateli násilné trestné činnosti. Tuto násilnou činnost páchají pod vlivem své ideologie. Forma jejich násilí postupně graduje, kdy útok může začít pouhou fackou a skončit i vraždou. Tyto útoky, stejně jako v předchozím bodě, mají zastrašit danou skupinu lidí a ukázat snahu a odhodlání extremistů bojovat za „správnou věc“. Po takovém činu bývají pachatelé často oslavováni svými soukmenovci, popř. dochází i k jejich finančnímu odměňování.

■ **Extremisté kazí jméno a renomé republiky.**

Každý ze zásahů proti různým extremistickým skupinám podryvá dobré jméno české republiky v zahraničí.

■ **Extremisté urážejí oběti totalitních režimů.**

V tomto bodě je třeba podotknout, že urážejí nejenom oběti totalitních režimů, ale také oběti extremistické trestné činnosti. Za své chování pak u soudu odmítají přijmout stanovený test a verdikt o vině. Své trestné činy ospravedlňují svou vizí.

■ **Extremisté svá ideologická východiska podávají v populistickém a propagandistickém duchu.**

Extremisté své postoje zveřejňují naprosto s jednostranným zaměřením. Úmyslně opomíjejí opačné názory, či je zesměšňují. Pro jejich vyjadřování je typické zjednodušování jejich postojů ve spojení s populistickým nádechem. Takovýto způsob vyjadřování jim má přinést co největší podporu a popularitu.

■ **Boj s extremismem je nákladný.**

Zvládat extremistické akce stojí náš stát spoustu peněz. Výdaje, které jdou na zajištění bezpečnosti zdraví občanů a majetku při akcích extremistů, by bylo možno použít např. na vylepšení bezpečnostní situace v ČR.

■ **Riziko vzniku politicko - extremistického subjektu.**

Je možný vznik subjektu, který povede vůdce s charismatickými znaky a dokáže tak sjednotit extremistické skupiny a oslovit další potencionální příznivce.²⁵

2.2 Rozdělení extremismu

Na politologickém základě rozlišujeme extremismus pravicový a levicový. Dále se může jednat o extremismus náboženský, ekologický a také národnostní. Tyto poslední tři uvedené formy se v ČR vyskytují jen výjimečně, popř. vůbec ne.

Výklad se proto hlavně zaměřuje na extremisty pravicové (inspirované a využívající v první řadě nacionální, rasovou, etnickou zášť, sympatizující s historickým fašismem nebo nacismem) a levicové (motivované především záští sociální, třídní, antikulturní, sympatizující s historickým komunismem nebo anarchismem).

Přestože v ideálním pravolevém modelu jsou levicový a pravicový extremismus protipóly, realita je komplikovanější, neboť svoji roli hraje sociálně kulturní a historický kontext, na jehož pozadí se projevy těchto ideálních typů manifestují. To vede k tomu, že se tyto protipóly mohou projevovat v jednotlivých oblastech protiústavního konání s velmi rozdílnou intenzitou, i k různě citlivému vnímání společenské nebezpečnosti těchto protipólů.²⁶

---

²⁵ www.mvcr.cz/clanek/v-cem-spociva-hrozba-extremismu.aspx

²⁶ Mareš, M.: *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Barristel&Principal, Brno, 2003, ISBN 80-8659-845-4

2.2.1 Pravicový extremismus v ČR

V této podkapitole umožním širší pohled na pravicový extremismus v České republice. Začnu jeho historickým kontextem, který můžeme vidět především v **nacionálním socialismu**. Jedná se o politické hnutí, které bylo možno ve 20. letech 20. století pozorovat především v Německu a na územích jiných států s německou populací. Toto hnutí reprezentovala organizace **Nacionálně socialistická německá dělnická strana**, vůdcem této strany byl Adolf Hitler. Toto hnutí od počátku realizovalo a aktivně organizovalo politické násilí, odmítalo demokratický politický systém. K jeho typickým znakům náleží:

- Hlásání nezvratné, přirozené, biologicky předurčené nerovnosti mezi lidmi. Hitler šířil názor, že lidstvo se dělí na nositele a ničitele kultury. Hlavní byla čistota rasy, tedy tzv. árijská rasa.
- Hitlerovo heslo: „My nepotřebujeme znárodňovat banky, my znárodňujeme lidské bytosti.“
- Adorace (zbožné uctívání) je znakem boje a násilí při obstarávání „životního prostoru“ pro národ.
- Jsou odmítány kapitalismus, liberalismus, parlamentarismus a demokracie. Dle Hitlera se jedná o židovské konstrukty světa.
- Vůdcovský princip. Tento svůj postoj vyjádřil Hitler v díle *Mein Kampf*.

K těmto teoretickým základům je potřeba ještě přidat praktické postupy. Pro nacionální socialismus jsou charakteristické tyto postupy: lživá propaganda neustále se opakující, která podněcuje nenávist a zášť vůči určitým skupinám obyvatelstva, úmyslné vyvolávání fyzického násilí. Na tento historický nacionální socialismus navazuje **neonacismus**. Vychází z teoretických i praktických zásad nacionálního socialismu zasazených do kontextu dnešní doby. Mezi typické znaky neonacismu patří:

- Koncepce nadřazenosti árijských národů, je zde však patrná větší tolerance či širší vnímání než u Hitlera. Mohou sem patřit i národy, které Hitler považoval za podřadné. Rodí se zde tzv. bílý etnopluralismus.
- Stále přetrvává tvrzení o tzv. židovské okupační vládě a o židovské konspiraci se světovládnými ambicemi, zdůrazňování válečných aktů Spojenců, kde došlo k ohromným ztrátám civilního obyvatelstva.
- Do popředí vstupuje romská otázka. Jedná se o přímé i nepřímé podněcování proti Romům i proti Židům, také proti homosexuálům a cizincům. Je zřejmá snaha

vytvářet obecné povědomí o tom, že je regulární formou občanské sebeobranou používat vůči menšinám násilí.

- Nadále je odmítán liberalismus a demokratický právní stát. Do popředí vystupuje aktivismus, jsou budovány stranické struktury, které mají být alternativou k údajně nefungujícím mocenským strukturám státu. Techniky, které neonacisté používají pro uplatňování svých zájmů, jsou různé, od kulturních a sportovních akcí přes terorismus až po snahu o standardní politickou činnost.²⁷

Údaje, které dále uvádím, vycházejí ze zprávy MV ČR za rok 2014. Ráda bych poskytla informace za rok 2015, ale údaje a statistiky budou k dispozici až během měsíce května roku 2016. Uvědomuji si, že vzhledem k vyostřené situaci mezi Evropou a vlnou uprchlíků ze zemí Sýrie, Afganistánu a dalších států, se situace na české extremistické scéně může změnit během velice krátké doby a informace mnou prezentované mohou pozbyť aktuality. Při dokončování své práce jsem dostala možnost nahlédnout do dokumentu *Souhrnná situační zpráva za 4. čtvrtletí roku 2015* z podkladů MV ČR. Na konci této kapitoly uvedu základní fakta z roku 2015. Mezi největší zástupce naší pravicové scény patřila v tomto roce **Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS)**. U této strany uvedu ještě několik zásadních informací, neboť je považuji za důležité. 17. února 2010 Nejvyšší správní soud rozpustil Dělnickou stranu (dřívější název DSSS), a to z důvodu rasismu a vyvolávání nesnášenlivosti včetně sympatizování s totalitním režimem. Dne 20. února 2010 představitelé bývalé Dělnické strany oznámili svou volební kandidaturu pod hlavičkou DSSS. Předsedou této strany je Tomáš Vandas.²⁸ V komunálních volbách v roce 2011 v Ústeckém kraji byli zvoleni 2 zastupitelé z této strany. V roce 2014 se díky komunálním volbám dostala DSSS do koalice v zastupitelstvu města Duchcov. Mezi nejaktivnější pobočky můžeme řadit ty v Ústeckém kraji, Karlovarském a Moravskoslezském kraji a v Praze. DSSS svým programem oslovuje širokou masu lidí, především z těch lokalit naší republiky, kde je vyšší koncentrace romského obyvatelstva a z míst, kde žijí lidé s nižší sociokulturní úrovní. Pokud se podíváme na náborová hesla strany, je zřejmé, že osloví lidi nespokojené se současným stavem v naší republice ať už v oblasti politiky, v otázce korupce či podmínek, které nám klade EU. Namátkou uvádím některá z jejich „náborových“ hesel:

❖ Vadí Vám nárůst imigrace a hrozba islamizace?

²⁷ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J., Vejvodová, P.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Grada, Praha, 2011, s.139-150, ISBN 978-80-247-3797-3

²⁸ <http://www.tomasvandas.cz/>

- ❖ Máte dost exekutorské mafie?
- ❖ Chcete znovuzavedení trestu smrti?
- ❖ Odmítáte živit nepřízpůsobivá individua v naší zemi?

Po podrobném seznámení se s DSSS musím konstatovat, že z mého pohledu se nejedná o čistě extremistickou organizaci či skupinu. Svým obsahem oslovuje širokou skupinu lidí, kteří požadují „jen“ spravedlnost, sociální rovnost. Vždyť členy DSSS nejsou vždy jen typičtí pravicoví extremisté ale i spousta dalších osob – běžní občané, kteří nejsou spokojeni s tím, jak fungují například exekutoři, jak je řešena romská otázka. Za jaké peníze a co dělají naši senátoři. Toto jsem již zmínila na samém začátku druhé kapitoly. DSSS má také svou mládežnickou organizaci **Dělnickou mládež**. Dělnická mládež byla v roce 2014 zastoupena i na Evropském kongresu mládežnických národoveckých organizací v Německu (Kircheim). DSSS v zahraničí spolupracuje především s německými NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands) a JN (Junge Nationaldemokraten).²⁹

V kapitole týkající se pravicového extremismu ještě zmíním stranu **Národní demokracie** (ND). Tato strana vznikla transformací politického hnutí Právo a spravedlnost v lednu roku 2014. V čele strany stojí Adam B. Bartoš.³⁰ Strana ND vede velice ostrou kritiku Evropské unie a je tedy založena výrazně euroskepticky. Její původní název zněl Ne Bruselu – Národní demokracie. Hlavním cílem strany bylo kandidovat ve volbách do Evropského parlamentu v květnu 2014. Strana však nezískala potřebný počet hlasů (jen 0,46%), a tak neuspěla. Národní demokracie iniciovala vznik skupiny s názvem **Národní kongres**. Cílem bylo především navázat spolupráci s dalšími podobně zaměřenými a spřízněnými stranami. Jako první se zapojila do spolupráce DSSS a společně s ND kandidovaly ve volbách do obecních zastupitelstev (pouze v některých regionech). Společně s DSSS také uskutečnily několik protestních akcí jako např. protest proti gay a lesbickému festivalu „Prague Pride“ v srpnu 2014, či protiizraelské shromáždění před Zastupitelským úřadem Státu Izrael v Praze v září 2014. ND se velice zviditelnila při své angažovanosti v otázkách podpory Ruska při konfliktu na Ukrajině.³¹

Nemohu ještě opomenout skupinu **Generace identity** (GI), která v září 2014 zorganizovala kulturně společenské setkání v Písku. Toto setkání bylo jakousi variantou

²⁹ MV ČR, Odbor bezpečnostní politiky: *Zpráva o extremismu na území ČR v roce 2014*. Praha, 2015

³⁰ <http://narodnidemokracie.cz/adam-bartos/>

³¹ MV ČR, Odbor bezpečnostní politiky: *Zpráva o extremismu na území ČR v roce 2014*. Praha, 2015

dříve pořádaných Svatováclavských manifestací, které zaštiťovala skupina s názvem Autonomní nacionalisté.

V roce 2014 se své „popularity“ dočkala i skupina s názvem **Pro-Vlast**. Jejich nejvýraznějším provokativním činem bylo vylití 4 litrů vepřové krve na vrata Islámské nadace a mešity v Praze. Svými činy se poslední dvě jmenované skupiny snažily o distancování se od tradičního neonacismu. Jejich cílem bylo především oslovení mladých a nových sympatizantů.

Krátce ještě představím uskupení s názvem **Čeští lvi** (ČL). Toto uskupení v roce 2014 zorganizovalo několik menších protiromských demonstrací. K těmto organizovaným skupinám je třeba ještě počítat také aktivisty, kteří nejsou formálně ukotveni v žádné skupině. Tito „neformální aktivisté“ svou činnost projevovali a projevují především při kulturních a sportovních akcích. Velice často jsou provázáni s příznivci hooligans (radikální sportovní fanoušci, především fanoušci fotbalu).³²

Během roku 2015 se změnil vývoj extremistické scény v ČR především díky migrační vlně, která zasáhla celou Evropu. Viditelnou stagnaci Dělnické strany sociální spravedlnosti lze přičíst problémům s mobilizací jejích členů, ani v oblasti získávání nových sympatizantů není strana na vrcholu. Naopak se do popředí dostala strana Národní demokracie. Jedním z hlavních důvodů vzrůstu popularity této strany je její výrazně populistická a radikální rétorika. V tomto období je zaměřená především na téma migrace. Strana se výrazně vymezovala jak proti EU, tak proti NATO. Jejich vyhrocená vyjádření oslovila mnoho příznivců také z řad starší generace. Mezi nejvýznamnější akce ND v roce 2015 lze považovat veřejné shromáždění k 17. listopadu. Tohoto shromáždění, které bylo zakončeno pochodem k Úřadu vlády ČR, se zúčastnilo přibližně 4 000 osob.³³

2.2.2 Levicový extremismus v ČR

V této kapitole se budu věnovat levicovému extremismu v České republice. Hmatatelný rozdíl mezi pravicovým a levicovým extremismem je především v jeho definici. Pravicovému extremismu je věnováno spousty výzkumů, studií a zpráv. Proti tomu levicový extremismus nemá žádnou ucelenou definici a také informace a zprávy o tomto extremismu jsou velice kusé a strohé. Chybí tedy definice levicového extremismu. Často se uvádí, že levicový extremismus má podobu politického extremismu. Nejčastěji je

---

³² MV ČR, Odbor bezpečnostní politiky: *Zpráva o extremismu na území ČR v roce 2014*. Praha, 2015, s. 8 - 14

³³ MV ČR: *Extremismus – Souhrnná situační zpráva 4. Čtvrtletí roku 2015*

definován, jak uvádí Chmelík, takto: „*Aktivity zaměřené na kritiku společnosti jako systému, které směřují k odstranění chyb společnosti, nikoli tedy společenského systému jako takového, jako je tomu v klasickém anarchismu*“.³⁴ Stoupenci tohoto hnutí jsou však označováni jako anarchisté přesto, že z citované definice vyplývá rozdíl mezi anarchisty a levicovými extremisty. Zde je patrná nejasná definice a specifikace levicového extremismu. Scénu levicového extremismu v současné době reprezentují především anarchoautonomní skupiny, nebolševické a nacionalistické seskupení či organizace. Pojem anarchoautonomní skupiny vyjadřuje spojení anarchistů s autonomním hnutím. V praxi toto znamená, že anarchoautonomní skupiny nejsou dogmaticky ani ideologicky nijak orientované. Na první pohled to tedy vypadá, že jsou apolitické. Mezi nejvýraznější anarchoautonomní scénu v České republice lze řadit **Anarchistickou federaci**. Její orientace je výrazně anarchokomunistická. Vydává svůj samizdatový časopis *Autonomie* a orientuje se výrazně na zahraniční partnery z Polska, SRN a Ruska. Anarchistická federace je také členem **Internacionály anarchistických federací (IAF/IFA)** a velice úzce se podílí na spolupráci s mezinárodní radikální anarchistickou organizací **Peoples Global Action (PGA)**. Jako další představitelé anarchoautonomní scény v ČR mohou uvést hnutí **Antifašistická akce (AFA)** a **Federaci sociálních anarchistů (FSA)**. V současné době se největší aktivita anarchistů v ČR zaměřuje na protestní akce proti narůstajícímu neofašismu, xenofobii a rasismu. Jak uvádí Charvát, tyto anarchistické projevy nejčastěji vyprovokují zpravidla příznivci hnutí PUNKS, kteří jsou jakýmsi údernými hroty těchto akcí. Kromě střetů s policií dochází i ke střetům s neofašisty či dokonce po skončení akcí i se samotnými anarchisty.³⁵

Srovnat můžeme pojem anarchismu s definicí a vysvětlením pojmu, jak uvádí Bastl. Jeho terminologie začíná už u Xenofóna, který použil slovo *anarchia* pro období politického bezvládní. Jak uvádí Bastl, tento pojem byl nejčastěji dáván do souvislosti ztráty zákonnosti a chaosu, úpadkového stavu, pokleslé formy vlády lidu, kdy neexistuje řád. Bastl dále uvádí, že prvním, kdo se pokusil dát plný obsah tomuto pojmu, a přihlásil se k anarchismu, byl Pierre – Joseph Proudhon (1809 – 1865). Díky Proudhonovi došlo k propojení anarchismu s kritikou ekonomicko – politických poměrů (soukromí vlastníci výrobních prostředků vykořisťují a utiskují pracující). Určující je myšlenka, že „*svoboda jedince má a může být zaručena pouze ve společnosti, která na jednu stranu umožní*

---

³⁴ Chmelík, J. a kol.: *Extremismus*. Vydavatelství a nakladatelství Čeněk s.r.o., Plzeň, 2012, s. 36, ISBN 978-80-7380-376-6

³⁵ Charvát, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007

vlastnictví osobní, které garantuje jedinci dostatečnou míru autonomie, ale zároveň znemožní soukromé vlastnictví vedoucí k prohlubování společenské nerovnosti a utlačování jedněch druhými.“³⁶ Na základě Proudhona jsou pak k anarchismu přiřazovány 4 hlavní proudy: mutualismus, kolektivismus, (anarcho)syndikalismus a (anarcho)komunismus.

K dokreslení situace je třeba zmínit také extremistickou levicovou scénu v Evropě. Jako první musím uvést zásadní změnu, která nastala v aktivitách anarchistů v Evropě tak, že jejich činy v současné době již hraničí s terorismem. Klíčovými zeměmi, kde tito radikální anarchisté působí, jsou Velká Británie, Belgie a Německo. Jedním ze zásadních problémů, který značně znesnadňuje odhalení extremistických skupin, je současná komunikace mezi anarchisty. Díky současným dokonalým komunikačním technologiím se extremistické skupiny špatně odhalují. Anarchisté jsou díky těmto technologiím v úzkém kontaktu jak v celé Evropě, tak i mimo ni a dochází k rychlé a přesné výměně informací. Touto cestou je možné rychle šířit rasové ideologie a extremistické myšlenky. Levicová scéna v Evropě ve druhé polovině 20. století je prezentována hnutím **Socialistická solidarita** a **Svazem komunistické mládeže**, mezi nimi však do určité míry působí příznivci hnutí **Redskins** a **Sharpskins**, jedná se o levicovou odnož hnutí Skinheads. K levicovému extremismu se řadí také **squatteři**. Patří mezi autonomisty. **Autonomista**, je dle výkladu Immanuela Kanta, člověk, který si určuje nebo přejímá pravidla sám.³⁷ Členy jsou převážně mladí lidé, kteří se sdružují a obsazují opuštěné domy. Jedná se o domy převážně určené k demolici nebo jejich majiteli nevyužívané a zanedbávané. Zde pak v pospolitosti žijí. Jejich hlavním společným znakem je odpor proti současné „konzumní společnosti“, jsou vyznavači volného života a brání se tak vlivu autority – státu, školy, rodiny. V poslední době se však k této skupině lidí přidávají především narkomani a lidé bez přístřeší. Mezi levicové extremisty jsou sporně zařazováni také tzv. ekologisté. Pojmem **ekologista** je označován člověk, který vyznává filosofii ekologismu. Naproti tomu ekologie je svým postojem druh hnutí.³⁸

V roce 2015 byla levicová extremistická scéna prezentována především anarchistickým hnutím. I zde převládalo téma migrační krize či migrační vlny. Nebyla

---

³⁶ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J., Vejvodová, P.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Grada, Praha, 2011, s. 91 - 92, ISBN 978-80-247-3797-3

³⁷ <http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/Autonomie>

³⁸ <http://www.gate2biotech.cz/ekologie-a-ekologiste/>

patrna shromáždění anarchistů, solidarita anarchistů byla vedena přes sociální sítě. Snad nejvíce zapamatovatelná akce bylo rozlití kyseliny máselné v pražské restauraci Řízkárna.

V poledním čtvrtletí roku 2015 se výrazně zvýšila aktivita protiislámských a protiimigračních subjektů jako je např. **Blok proti Islámu, Úsvit – Národní koalice, Islám v ČR nechceme.**³⁹

2.2.3 Dopad extremismu v oblasti trestné činnosti

Zpráva MV dále obsahuje vyhodnocení dopadů extremismu na oblast trestné činnosti, zabývá se tedy kriminalitou, která má extremistický podtext. Pod pojmem kriminalita s extremistickým podtextem se ve zprávě míní ty formy trestné činnosti, o nichž je důvod se domnívat, že byly extremistickými postoji motivovány nebo ovlivněny. Alternativně lze v řadě případů používat i pojmu kriminalita motivovaná rasovou, národnostní nebo jinou sociální nenávistí. Jde o jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku a jeho pohnutkou je apriorní nenávist vyplývající z příslušnosti adresáta útoku k rase, národnosti, náboženství, třídě či jiné sociální skupině, přičemž specifickým typem zařaditelným do této kategorie kriminality jsou také útoky proti symbolům či představitelům existujícího společenského systému, jsou-li motivovaná apriorní nenávistí vůči němu. V praxi se může jednat především o následující trestné činy:

- § 272 obecné ohrožení
- § 352 násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci
- § 355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny obyvatel
- § 356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod
- § 358 výtržnictví
- § 140 vražda
- § 146 ublížení na zdraví
- § 171 omezování osobní svobody
- § 175 vydírání
- § 178 porušování domovní svobody, porušování svobody
- § 179 porušování svobody sdružování a shromažďování
- § 228 poškození cizí věci
- § 400 genocidium

---

³⁹ MV ČR: *Extremismus – Souhrnná situační zpráva 4. čtvrtletí roku 2015*

- § 403 založení, podpora a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka
- § 413 perzekuce obyvatelstva

Dnem 1. července 2002 nabyl účinnosti zákon č. 134/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Od té doby však došlo k další změně a v současné době je platný a účinný zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ze dne 8. ledna 2009. Tímto zákoníkem byl zrušen trestní zákon č. 140/1961 Sb. a zákon č. 134/2002 Sb. Přesto již právě zmiňovaný zákon č. 134/2002 rozšířil skutkové podstaty trestného činu násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci, trestného činu hanobení národa, rasy a přesvědčení, trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, tak, aby poskytovaly trestněprávní ochranu též před závažnými útoky pro příslušnost k etnické skupině. Došlo také ke zpřísnění trestných činů ublížení na zdraví a trestného činu vydírání pro příslušnost k etnické skupině. Dále byl zpřísněn trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. Nejvýznamnější je však stanovení přísnějšího postihu u trestného činu vraždy. Za čin vraždy spáchaný na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost a politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně či domněle bez vyznání lze uložit trest odnětí svobody až do dvaceti let, popř. trest výjimečný.

Je potřeba však zmínit skutečnost, že pachatelé kriminality s extremistickým podtextem nejsou vždy přívrženci extremistických skupin či hnutí. K úplnému výčtu informací ještě přiblížím statistické údaje o kriminalitě s podtextem extremismu za období od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2015. Pro názornost jsou data řazena do tabulky s označením č. 1.⁴⁰

Kriminalita – extremismus za období 1. 1. 2015 – 31. 12. 2015

Tabulka č. 1

Název	Zjištěných	Objasněn.	Pachatelů
Násilí proti úřední osobě mimo policii § 323	1	1	1
Úmyslné ublížení na zdraví § 145, 146	7	2	6
Násilí a vyhrož. proti skup. ob. a jedn. § 352	17	12	20
Nebezpečné vyhrožování § 353	3	2	2

⁴⁰ MV ČR, Odbor bezpečnostní politiky: *Zpráva o extremismu na území ČR v roce 2014*. Praha, 2015

Vydírání § 175	1	0	0
Porušování domovní svobody § 178	1	1	1
Poškození cizí věci § 228	3	0	0
Výtržnictví § 358, 359	5	4	10
Výtržnictví na sportovních a veřejných akcích § 358	18	18	18
Sprejerství §228,2	4	0	0
Hanob. rasy, národa, etnické a jiné skupiny ob. §355	16	12	18
Podněcování k národnostní a rasové nenávisti § 356	13	5	8
Založení, podpora a propagace hnutí... § 403	85	57	70
Ostatní trestná činnost	1	0	0
Celkem	175	114	154

Zdroj: Policie ČR

Pro tuto práci jsou důležité údaje za jednotlivé kraje. Uvádím je v přehledné tabulce č. 2

Přehled extremistických tr. činů za jednotlivé kraje v období 1. 1. 2015 – 31. 12. 2015

Tabulka č. 2

Kraj	Počet TČ
Praha	24
Středočeský	20
Jihočeský	11
Plzeňský	7
Karlovarský	1
Ústecký	18
Liberecký	7
Královéhradecký	10
Pardubický	0
Vysočina	5
Jihomoravský	15
Olomoucký	14
Moravskoslezský	26

Zlínský	17
Celkem	175

Zdroj: Policie ČR

Z tabulky je zřejmé, že kraje Moravskoslezský, Středočeský, Ústecký a Praha vykazují nejvíce trestných činů. Zároveň se jedná o oblasti s největším počtem sociálně vyloučených lokalit.

2.3 Kvalitativní popis psychologie osobnosti pachatele extremisticky, rasově motivované a xenofobní trestné činnosti

Pro napsání této práce byla rozhodující i skutečnost, že jsem dostala k dispozici materiály Ministerstva vnitra, v nichž je zaznamenán psychologický popis několika pachatelů extremistických trestných činů. V tomto materiálu je přesně vyspecifikováno to, co já považuji ve svém šetření za důležité:

- + rodina pachatele (dětství, sourozenci, rodiče, vztah k rodičům, sourozencům, jejich profese, případná psychická porucha v rodině, porucha osobnosti, alkohol, jiné závislosti, výchova v rodině)
- + studium (začlenění do kolektivu jak školního, tak profesního, dosažené úspěchy)
- + zájmy
- + vztah k alkoholu a jiným drogám
- + vyjádření pachatele ke členství v extremistickém hnutí, co jej motivovalo ke vstupu, vztah k ideologii konkrétní strany
- + případná duševní choroba a projevy osobnosti – závěr psychologa nebo psychiatra.⁴¹

Tato zpráva vznikla jako úkol, vyplývající z Koncepce boje proti extremismu pro rok 2012.⁴² Koncepce byla schválena usnesením vlády č. 328 ze dne 9. května 2012. Nechci ve své práci komentovat všechny závěry, které vyplynuly z této zprávy. Zaměřím se především na ty, které mají souvislost se sociálním prostředím, v němž pachatel vyrůstal či žil.

⁴¹ Odbor bezpečnostní politiky: *Kvalitativní popis psychologie osobnosti pachatele extremisticky, rasově motivované a xenofobní trestné činnosti*, MV ČR, Praha, 2012

⁴²<http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

U pachatelů můžeme vznik extremistických postojů hledat v každém jedinci zvlášť ale také ve společnosti. Příčiny rozdělujeme na subjektivní (lidské vlastnosti) a objektivní (např. nezaměstnanost, vyšší podíl imigrantů, nekvalifikované osoby s nízkým vzděláním, výskyt rasových a náboženských předsudků či tradic, převažující politická orientace a celospolečenské trendy – móda, preferování zahraničních vozů, amerikanizace).⁴³ Jedinci, kteří jsou členy extremistických stran či hnutí, potřebují zažívat pocit sounáležitosti a nutnost identifikovat se s určitou skupinou. Identifikací s touto skupinou dochází k uspokojení jeho touhy po moci, může přinášet určitý pocit výlučnosti a nadřazenosti. Navíc v rámci skupiny tyto své touhy uspokojuje pro něj v bezpečném prostředí. Kuchta a Válková definují jedince se sklony k extremismu jako: „*Osoby se sklony k mesiášství a megalomanií, které mohou mít vysokou intelektuální úroveň. Z takových osob se stávají obvykle vůdčí osobnosti různých extremistických směrů.*“⁴⁴ Dle poznatků PČR však těchto jedinců není mnoho. Sklon k extremismu je často dán také sníženou rozlišovací a hodnotící schopností jedince.

Z dosavadních poznatků o pachatelích extremistických trestných činů vyplývá, že nejrizikovější skupinou je mládež. Adolescent je typem člověka, který se stává ideálním objektem pro většinu ideologií. Důvodem je skutečnost, že dospívání je spojeno s radikálním řešením chyb a nedostatků ve společnosti. Dospívající člověk často popírá zavedené způsoby myšlení, je kritický ke společnosti a zároveň má nedostatečnou životní zkušenost, nižší schopnost předjímat důsledky svého chování a jednání, tento věk je spojen s určitým egoismem (já, já a jen já, vše se točí kolem mne) a černobílým viděním světa. Také snaha někam patřit vede jedince k sympatiím ke straně. Toto období je podle uváděných znaků nazýváno „obdobím vzdoru a bouře“. V extremistických stranách vyznávané hodnoty navozují v mladých lidech pocit dospělosti. Se skupinou stejných sympatizantů v zádech se cítí silní a neohrožení. Negativní pro společnost je především fakt, že toto všechno je nabízeno jedinci členstvím ve straně či hnutí bez nucení přijmout odpovědnost za své jednání.⁴⁵

Pokud mluvíme o extremismu, nelze jednoznačně říci, že každý mladý člověk je extremist. Dle Kuchty a Válkové jsou ještě další charakteristiky, které mohou mladého člověka vést k členství v extremistických stranách:

---

⁴³ Kuchta, J., Válková, H.: *Základy kriminologie a trestní politiky*, C. H. Beck, Praha, 2005, 1. vydání, ISBN 80-7179-813-4

⁴⁴ Kuchta, J., Válková, H.: *Základy kriminologie a trestní politiky*, C. H. Beck, Praha, 2005, 1. vydání, ISBN 80-7179-813-4, s. 494

⁴⁵ Marešová, A. a kol.: *Kriminologické a právní aspekty extremismu*, IKSP Praha, 1999

- ❖ Kritika zavedených způsobů myšlení, chování, hodnot, postojů ...atd.
- ❖ Otevřenost jedince k novým myšlenkám.
- ❖ Snaha zviditelnit se ve společnosti, veřejně demonstrovat příslušnost ke skupině vrstevníků.
- ❖ Egoismus daný věkem, který může vést k představě vyřešení nedostatků ve společnosti
- ❖ Malá a nedostatečná životní zkušenost, především pak neznalost historie, nemožnost rozpoznat propagandu a manipulativní jednání, nepochopení radikálního jednání.⁴⁶

Jak dále uvádí Kuchta a Válková: „*Vytvářejí se skupiny mladých lidí totálně frustrovaných, většinou bez práce, nevyučených, kteří vnímají současnost jako bezperspektivní a nevidí v ní místo pro svou seberealizaci. Východisko pro sebe vidí v agresivitě, která se může změnit až v sebestrukci.*“⁴⁷

Pokud porovnáme charakteristiky Kuchty a Válkové s charakteristikami Marešové, dojdeme ke shodě. Můžeme tedy profil mladého extremisty považovat za sjednocený. Důležitý poznatek pro mou práci je uveden opět u Kuchty a Válkové. Jedná se o fakt, že pachatelé trestné činnosti spojené s extremismem jsou nejčastěji osoby sociálně narušené. Jedná se o jedince, u kterých selhal proces začleňování se do norem společnosti a proces vzniku sociálních zábran. U těchto pachatelů jsou často nalezeny poruchy emotivity, zkratovitě jednání, impulzivnost. Tyto osoby jsou často mladiství, osoby s nízkým vzděláním, nízkými příjmy a bez sociálního zázemí.

Důležitým činitelem ve vývoji jedince je ze sociálního pohledu jeho rodina. Určuje jeho sociální původ a rodinné prostředí ovlivňuje psychický vývoj jedince. V podkladech Ministerstva vnitra, které popisují psychologický profil pachatelů trestné činnosti s extremistickým podtextem, je proto kladen velký důraz na rodinné zázemí těchto pachatelů. Profilové posudky byly prováděny u 15 pachatelů s těmito závěry, které se týkají rodiny:

- 60% pachatelů (9 z 15) pochází z úplné rodiny, 6 jich bylo vychováno bez prokazatelné anamnestické zátěže v rodině, v těchto rodinách se nevyskytovala

⁴⁶ Kuchta, J., Válková, H.: *Základy kriminologie a trestní politiky*, C. H. Beck, Praha, 2005, 1. vydání, ISBN 80-7179-813-4, s. 494

⁴⁷ Kuchta, J., Válková, H.: *Základy kriminologie a trestní politiky*, C. H. Beck, Praha, 2005, 1. vydání, ISBN 80-7179-813-4, s. 495

kriminalita, alkohol ani drogy. V rodině se neobjevovalo domácí násilí ani žádná psychiatrická nebo psychologická porucha. Pouze u 3 pachatelů se objevily rizikové faktory: kriminalita otce, alkoholismus, drogy, gambling, domácí násilí

- 40% pachatelů vyrůstalo v neúplné rodině, 3 byly bez anamnestické zátěže, u dalších 3 byl alkoholismus otců, domácí násilí a kriminální historie v rodině.

Podstatným ukazatelem je také popis dětství pachatelů, byly zaznamenány tyto skutečnosti:

- 67% pachatelů (10 z 15) uvádí, že jejich dětství bylo bezproblémové, bez závažnějších komplikací, s dobrými vztahy k rodičům
- 33% (5 pachatelů) uvádí výchovné problémy jako příliš tvrdé neadekvátní tresty, alkoholismus u otce. Objevovaly se u nich problémy a komplikace v dětství jako např. pomočování, nervozita, problémy s výslovností, 2 pachatelé byli dokonce hospitalizováni v dětské psychiatrické léčebně.

Při zjišťování vztahu pachatelů k otcům považuji za důležitý fakt, že pouze 20% pachatelů se zmínilo, že mělo dobrý vztah s otcem.

U stejného dotazu na matku uvedlo dobrý vztah s matkou 33% pachatelů (5 z 15), jeden uvedl vztah s matkou ambivalentní (dostupný, ale nespolehlivý rodič), zbytek hodnotil vztah jako neutrální.

Ve vztahu k sourozencům je zajímavá skutečnost, že 53% pachatelů se narodili jako první ze sourozenců v rodině.

Další posuzovanou veličinou bylo studium a profese. Zde si dovoluji citaci ze Suchého (1993): „Čím nižší je stupeň vzdělání a pracovní kvalifikace, tím vyšší je podíl recidivistů. Nedostatky ve vzdělání a v profesionální přípravě se neprojevují pouze v tom, že jedinci s těmito nedostatky obtížněji akceptují resocializační působení, ale projevují se i v těžkostech spojených s pracovním zařazením takových osob po jejich propuštění z výkonu trestu.“⁴⁸ Celkem:

- 53% pachatelů (8 z 15) označilo své studijní výsledky za průměrné

---

⁴⁸ Suchý, O.: *Příčiny a prevence recidivy*. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, Praha, 1983, s. 73

- 5 pachatelů jako podprůměrné (33%)
- Jeden se označil jako nadprůměrný student
- 73% pachatelů (11 z 15) nemělo sníženou známku z chování
- 4 ano – vykazovali výchovné problémy již na základní škole (neomluvené hodiny, problémy s autoritami, opakování ročníku, vulgarismy, jednou dokonce i šikana a to oboustranná – pachatel byl jak obětí tak šikanujícím).

Při otázce zaměstnání či profese vyplynuly tyto údaje:

- 3 pachatelé jsou stále vedeni jako studenti
- 1 pachatel je nezaměstnaný, má opatrovnici a pobírá sociální dávky
- 11 pachatelů vykazuje velkou pracovní fluktuaci nebo příležitostné brigády zejména na dělnických pozicích
- 45% z pracujících pachatelů (4 z 11) udávalo, že v minulosti pracovali u bezpečnostních agentur.

Při psychologické charakteristice pachatelů byly zjištěny tyto skutečnosti, týkající se hodnocení povahy, IQ a kognitivních dovedností, duševních poruch, diagnózy a projevů osobnosti. Zvláště skutečnosti zjištěné u projevů osobnosti mne zaujaly a to z důvodů možné deprivace u některých pachatelů. Jednotlivé závěry zněly takto:

- 53% pachatelů (8 z 15) se označilo povahovým rysem za „společenské a extravertní“ jedince, tito jedinci jsou dle kriminologických teorií spíše predisponováni k trestné činnosti než introverti, jejich společenský život si lze představit zřejmě v restauračních zařízeních, se stejně smýšlejícími přáteli
- 40% se označilo za vznětlivé, agresivní a vzteklé jedince
- Zbytek pak využil při popisu své osobnosti pojmy: netolerantní, náladový
- 67 % pachatelů se svými kognitivními schopnostmi řadí do průměru, tedy vyjádřeno čísly IQ v rozmezí 91 – 100. Tito jedinci by měli být schopni složit maturitní zkoušku, jak však vyplývá z předchozích závěrů, pouze 6 pachatelů dokončilo své „studium“ a jsou vyučeni bez maturity
- 3 pachatelé dosáhli podprůměrného výsledku, tedy IQ 81 – 90
- 2 pachatelé vykazovali známky lehké – střední mentální retardace, jeden byl zbaven způsobilosti k právním úkonům (nejedná se však automaticky o zbavení trestné odpovědnosti)

- 47 % pachatelů (7 z 15) neprokazovalo žádnou duševní poruchu
- U zbylých 53% byla tato prokázána (8 z 15), u některých z pachatelů se jednalo i o více než dvě poruchy, o jaký typ poruch se jednalo, ukazuje následující tabulka:

Typy poruch u pachatelů trestné činnosti

Tabulka č. 3

Diagnóza	Počet
Smíšená porucha osobnosti	5
Abúzus alkoholu	4
Mentální retardace	3
Schizoidní porucha osobnosti	1
Porucha ve vývoji intelektu a osobnosti	1
Dissociální porucha osobnosti	1
LMD	1

Zdroj: MV ČR, odbor bezpečnostní politiky

Konkrétní projevy osobnosti pachatele trestné činnosti s extremistickým motivem vystihuje následující tabulka:

Projevy osobnosti pachatele trestné činnosti

Tabulka č. 4

Psychická vlastnost	Počet pachatelů	% Pachatelů
Chudé emoce	8	53
Nevyzrálá osobnost	8	53
Emoční nestabilita	7	47
Impulzivita	7	47
Simplexní osobnost	7	47
Obava z vyloučení ze sociální skupiny	7	47
Snížená sebekontrola/volní dysfunkce	6	40
Egoismus/lhostejnost k okolí/narcistické rysy/egocentrický	6	40

Nezdrženlivost	6	40
Agresivní	5	33
Extrovertní	5	33
Nedostatek empatie	5	33
Nedostatek flexibility	5	33
Snížená frustrační tolerance	5	33
Necitlivost pro spol. normy	5	33
Pocit nejistoty, nepohody, nespokojenosti se sebou	5	33
Zvládá frustraci/stres/neprožívá úzkost	5	33
Antisociální sklon/disociální postoj	4	27
Neagresivní	4	27
Není impulzivní	3	20
Opoziční tendence	3	20
Špatná anticipace	3	20
Deprivace	2	13
Neefektivní komunikace/řešení problémů	2	13
Samotář/málo přátel/málo se angažuje	2	13
Špatný postoj k povinnostem	2	13
Posílení vlastního významu	2	13
Bez pocitu viny	1	7
Dominantní	1	7
Introverze	1	7
Osobnost v mezích širší normy	1	7
Paranoidní sklony	1	7
Pasivní osobnost	1	7
Únik před překážkami	1	7

Zdroj: MV ČR, odbor bezpečnostní politiky⁴⁹

Vzhledem k obsáhlosti tématu, jednotlivé položky v této tabulce upřesním a specifikuji v příloze č. 1 této práce. Pro mou práci je však důležitý fakt, že u více jak poloviny pachatelů byla prokázána psychická nebo psychologická porucha, která může mít svůj počátek v rodině. Je tedy důsledkem faktorů, které pachatele obklopovaly během jeho

⁴⁹ MV ČR, Odbor bezpečnostní politiky: *Kvalitativní popis psychologie osobnosti pachatele extremisticky, rasově motivované a xenofobní trestné činnosti*. Praha, 2012

života. Může se jednat i o sociální prostředí, ve kterém pachatel vyrůstal. Blíže se tomuto tématu věnuji v kapitole 3.

3. SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Ve třetí kapitole své práce chci blíže definovat pojem sociální vyloučení a pojem sociálně vyloučené lokality. Specifikovat tyto lokality v rámci ČR a poukázat na souvislosti mezi výskytem extremismu a těmito lokalitami a to ze dvou úhlů pohledu. První pohled vychází ze statistické skutečnosti, že tyto lokality bývají často terčem extremistických akcí, neboť obyvateli jsou nezřídka romští občané a druhý pohled, kterým se zabývám v mé práci, spočívá v domněnce, že mladí lidé žijící v sociálně vyloučených lokalitách mají blíže ke konverzitě k některé extremistické straně či hnutí.

3.1 Definice pojmu sociální vyloučení

Pod pojmem sociální vyloučení chápeme „proces, kterým jsou jednotlivci i celé skupiny osob zbavováni přístupu ke zdrojům nezbytným pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti jako celku. Proces sociálního vyloučení je primárně důsledkem **chudoby** a **nízkých příjmů**, přispívají k němu však také další faktory, jako je **diskriminace**, **nízké vzdělání** či špatné životní podmínky. Sociálně vyloučení i jsou odříznuti od institucí a služeb, sociálních sítí a vzdělávacích příležitostí. Projevem sociálního vyloučení je tedy například **dlouhodobá nezaměstnanost**, **závislost na sociálních dávkách**, **život v prostorově vyloučených částech obcí**, **nízká kvalifikace**, **špatný zdravotní stav** rozpad rodin či ztráta sebeúcty. Jako adaptace na podmínky sociálního vyloučení se často vytváří **specifické hodnoty a normy**, mezi něž patří například důraz na přítomnost, neschopnost plánovat do budoucna, pocity beznaděje a bezmocnosti či přesvědčení, že člověk nemůže ovlivnit vlastní sociální situaci.“⁵⁰

Jako sociálně vyloučenou lokalitu můžeme označit „geograficky vymezitelnou oblast, kde dochází ke koncentraci osob ohrožených sociálním vyloučením.“⁵¹ Mezi nejviditelnější zdroje sociálního vyloučení můžeme řadit tzv. **prostorové a ekonomické vyloučení**. Někteří autoři však analyticky rozlišují více dimenzí, ve kterých se sociální vyloučení projevuje: (1) ekonomické, (2) kulturní a sociální, (3) symbolické, (4) politické a

⁵⁰ www.epolis.cz, slovníček pojmů – sociální exkluze

⁵¹ Jára, M. a kol.: Sociální diskriminace pod lupou, Otevřená společnost, o.p.s., 2006, s.39

(5) prostorové vyloučení. Tyto dimenze jsou vzájemně propojeny a rozlišení mezi nimi je čistě analytické.⁵² Termín **prostorové vyloučení** vyjadřuje skutečnost, že konkrétní jedinec je obklopen bariérou, která brání rozvoji jeho životních šancí. Skupiny těchto jedinců pak nejčastěji žijí v nejhorších částech města či obce, v nuzných a nevyhovujících podmínkách, především hygienických. Dochází zde ke stigmatizaci těchto městských či obecních částí. Pojem **ekonomické vyloučení** souvisí také s problematikou sociálního vyloučení, jedinci jsou často vyloučeni z trhu práce a uváděným důvodem je jejich nízká kvalifikace, ale i diskriminace právě z důvodu jejich bydliště. V této podkapitole musím také zmínit **vyloučení symbolické**, kdy jsou tyto jedinci stigmatizováni ostatními obyvateli z důvodu jejich bydliště, je na ně nahlíženo, jako na méněcenné, podřadné. Vyloučení symbolické je zvláště nebezpečné, neboť zcela potlačuje identitu člověka a má velký psychický dopad na obyvatele těchto vyloučených lokalit. Na tomto místě je vhodné připomenout skutečnost, že podstatná část české populace vnímá sociální vyloučení „*především jako problém přítomnosti etnicky odlišné populace v majoritním prostředí, nikoliv pouze jako problém přítomnosti extrémně chudých vrstev.....názory veřejnosti se často opírají o kusé nebo zcela nepravdivé informace, které se často zakládají na zkresleném nebo předpojatém vidění problémů.*“⁵³ Tento pohled, kdy vystupuje do popředí problémů romské etnikum a jejich mentalita, bohužel zastávají i orgány samospráv a exekutivy. Vycházejí ze stereotypních názorů, že romská komunita chce bydlet pospolu, všichni zneužívají sociální dávky, nemají snahu se začlenit do práce a je pro ně typický určitý druh kriminality (drobné krádeže – majetková trestná činnost). Na tomto místě je tedy třeba připomenout, že **v SVL nežijí jen Romové, sociální vyloučení není pouze romská otázka.** Problematiku sociálního vyloučení nelze tedy chápat pouze jako „romskou otázku“. Zmiňuji se o tom především proto, že vyvstalo pár nedorozumění mezi některými společnostmi zabývající se problematikou sociální inkluze a státními orgány. Některé z nich pojaly tuto problematiku právě jako romskou otázku a to pouze a výhradně. Podrobnější informace lze nalézt na tomto odkazu.⁵⁴ Pokud má být řešena otázka sociální inkluze, je potřeba aby byla jasná a přesná specifikace skupiny obyvatel, kterých se tato otázka dotýká. Předjde se tím případným problémům.

---

⁵² MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. Sociologický časopis, 3/2000

⁵³ Gabal, I., Čada, K., Snopek, J.: Klíč k posílení integrační politiky obcí, Otevřená společnost, o.p.s., 2008, s. 5 a 10

⁵⁴ <http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MTM%3d>

3.2 Právní ukotvení sociálního začleňování v ČR

Česká republika je mezinárodněprávně zavázána zajistit výkon občanských, politických, sociálních, kulturních a hospodářských práv všem svým občanům bez rozdílu, přitom zabránit segregaci a diskriminaci z důvodu příslušnosti k jiné etnické či sociální skupině. Tento závazek vyplývá z podstaty, že ČR je členská země Rady Evropy a Evropské unie a signatář hlavních mezinárodněprávních úmluv o lidských právech a to: Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace č. 95/1974 Sb., Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských a sociálních právech č. 120/1976 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb. Pokud má být sociální vyloučení potíráno, je třeba vždy naprosto důsledná aplikace všech mezinárodněprávních antidiskriminačních závazků. Bohužel v právním řádu České republiky zatím chybí speciální procesní úpravy ochrany před diskriminací, chybí také specializovaná státní instituce, která by byla určena k aktivnímu vyhledávání případů diskriminace motivované etnicky a především k poskytování ochrany před takovou diskriminací a to podáním žalob či případnou bezplatnou právní pomocí. V našem právním řádu stále není implantována směrnice Rady 2000/43/ES z 20. 6. 2000. Touto směrnicí se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ. Dle této Směrnice mají státy zakázat diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu, v národních právních předpisech definovat, co je považováno za diskriminaci, zakotvit nástroje právní ochrany před diskriminací, stanovit sankce a informovat veřejnost s přijatými opatřeními. Dále vést subjekty k podpoře rovného zacházení a komunikovat se zaměstnavateli a nevládními organizacemi. Pro Českou republiku vyplývají závazky vedoucí k přijetí kroků ve prospěch sociálně exkludovaných obyvatel z článků 136 a 137 Smlouvy o Evropské unii.⁵⁵ Evropská rada vyzvala na svém zasedání členské státy a Komisi EU k tomu, aby přijaly opatření, jak rozhodným způsobem ovlivnit odstranění chudoby do konce roku 2010. Mezi další zásadní přijetí Lisabonského zasedání Rady EU patří odsouhlasení tzv. otevřené metody koordinace. Tato metoda se stala významným nástrojem podpory tohoto politického závazku a to především díky úsilí podporovat členské státy o dosažení vyšší míry sociální soudržnosti v Evropě. Pomocí této otevřené metody se zlepšuje informovanost a vzájemné učení o charakteru sociálního vyloučení a chudoby, které má mnoho rozměrů. Evropský parlament a Rada na svém zasedání dne 22. 10. 2008 vydali rozhodnutí č. 1098/2008/ES ve kterém je rok 2010 vyhlášen rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Na

---

⁵⁵ http://www.euroskop.cz/gallery/2/755-smlouva_o_es_amsterdam.pdf

základě tohoto rozhodnutí by se měly členské státy EU prioritně věnovat tématům rovného přístupu ke službám a zdrojům včetně přiměřeného ubytování, zdravotní a sociální ochrany, vyřešení problémů diskriminace, podpory aktivního začleňování, podpory začleňování etnických menšin do společnosti. Mezi další zásadní právní dokumenty, které eliminují míru ohrožení etnicky stigmatizovaných skupin obyvatelstva a ke kterým ČR přistoupila, je Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, přesněji čl. 11 odst. 1.⁵⁶ Tímto paktem je uznáno právo každého jedince na přiměřenou životní úroveň pro něj i jeho rodinu, čl. 2 odst. 2 tohoto Paktu pak říká, že práva uvedená v Paktu se budou uskutečňovat bez rozlišování rasy, pohlaví, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického či jiného smýšlení, národnostního a sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. V rámci naší Ústavy je toto právo ukotveno čl. 10. Podstatným dokumentem, který stanoví, že jsou si lidé rovní a svobodní v důstojnosti i v právech a základní práva svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné, je Listina základních lidských práv a svobod, jenž je součástí ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb. V této Listině bych připomněla čl. 3, který zakazuje diskriminaci mimo jiné podle barvy pleti, rasy, jazyka a příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, čl. 7 zavádí nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a zakazuje nelidské a ponižující zacházení, čl. 10 stanoví právo každého na zachování jeho lidské důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti, čl. 24, který stanoví, že příslušnost k národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu, čl. 31 určuje právo na ochranu zdraví, čl. 35 právo na příznivé životní prostředí.⁵⁷

3.3 Sociálně vyloučené lokality v ČR

V této části své práce podrobně představím situaci sociálně vyloučených lokalit (SVL) v ČR a to i graficky. Dále se budu věnovat této situaci v Ústeckém kraji a to včetně statistických údajů. Důvodem mého zájmu je prvenství tohoto kraje v počtu SVL. Podkladem pro tuto kapitolu jsem zvolila Analýzu sociálně vyloučených lokalit v ČR (tzv. Gabalova analýza – ing. Gabal, supervizor projektu), kterou zpracovala firma GAC spol. s r.o. v roce 2015. Jedná se tedy o naprosto aktuální statistiku, přesto se mohou v současné době čísla a údaje lišit, neboť problematika SVL je stále proměnná. Sociální situace a s tím spojená problematika SVL se dynamicky mění, což je patrné i z vývoje během posledních deseti let. Přesto, že se za posledních deset let vykonalo mnoho pro zlepšení sociální situace v SVL, ke zlepšení situace v ČR nedochází. Potvrzují to čísla, která uvádím

⁵⁶ <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rp/dokumenty/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politickych-pravech-a-mezinarodni-pakt-o-hospodarskych--socialnich-a-kulturnich-pravech-19852/>

⁵⁷ <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

v kapitole 2.3.1. Tato Analýza ke srovnání svých zjištění použila údaje, které byly k tématu sociálně vyloučených lokalit zveřejněny v roce 2006.⁵⁸

3.3.1 Demografie a statistika SVL v ČR

V České republice je v současnosti podíl osob, které jsou ohroženy chudobou nebo sociálním vyloučením, 14,6 %. Co se týče evropského průměru, jsme na tom velice dobře, evropský průměr je 24,7%, tento údaj však nevede k optimismu. Důvodem je systém, jakým je tento průměr přepočítáván. Vychází se ze střední hodnoty příjmu v dané zemi, ten je však v ČR výrazně nižší, než je evropský průměr. Vyplývá z toho fakt, že rodina nebo domácnost ohrožená chudobou v ČR je tak reálně mnohem chudší než domácnost např. v Německu či Švédsku. Likvidačním faktorem je pro mnoho českých chudých domácností neustálé zvyšování cen. Jak uvádí sociolog Daniel Prokop v komentáři na Aktuálně.cz⁵⁹, například potraviny zdražily mezi lety 2005-2012 o více než 25%, bydlení a energie o 60% a výdaje na zdraví o 62%. Pro většinu chudých lidí a seniorů jsou tyto položky dominantní v rozpočtech a náklady na život jim tímto vzrostly 1,5 krát. V poslední dekádě se také zvýšila zadluženost chudých domácností v ČR. S tím je spojena další skutečnost - je problém uniknout z kruhu chudoby a sociálního vyloučení i pro generace, které v tomto prostředí vyrůstají a dopady tohoto způsobu života zažívají od dětského věku. Dle Prokopa⁶⁰ vzdělávací systém v naší republice neposkytuje všem rovné šance na vzdělání a výsledky žáků jsou do značné míry ovlivněny sociálním statutem jejich rodičů. Jak jsem uvedla již na začátku druhé kapitoly, sociální vyloučení je ve vztahu k chudobě jakousi špičkou ledovce. Znamky materiální deprivace se kloubí s bariérami, které omezují člověka v uplatnění na otevřeném trhu práce, na trhu s bydlením, omezeným přístupem k veřejným službám. V mnoha případech také vede k nízké politické participaci a stigmatizaci lidí, kteří v těchto lokalitách žijí. Dle mého názoru, jsou právě tyto skutečnosti důvodem, proč by někteří lidé žijící v SVL mohli konvertovat k některé z extremistických stran a hnutí. Pokud se podíváme na hesla a cíle např. DSSS (jak je uvedeno v první kapitole), mohou lidé stížením chudobou v rámci těchto uskupení hledat pochopení a případně svou šanci na zlepšení sociální situace. Domnívám se, že se může jednat především o mladé a mladistvé, kteří vidí autoritu v představitelích těchto extremistických stran.

---

⁵⁸Analýza sociálně vyloučených lokalit, GAC spol. s r.o., 2015. Dostupné: <http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/analiza-socialne-vyloucenych-lokalit-v-cr-1>

⁵⁹ <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/nazory-a-komentare/komentar-zdroje-tekuteho-hnevu-uz-nezapirejme-chudobu/r~a86dfe163cd611e3bd2b0025900fea04/>

⁶⁰http://zpravy.idnes.cz/rozhovor-se-sociologem-prokopem-d4e-/domaci.aspx?c=A150410_142519_domaci_zt

Nyní budu citovat hlavní zjištění, která vyplynula z výše uvedené Analýzy:

- „Lze předpokládat, že počet lidí žijících v sociálně vyloučených lokalitách se pohybuje mezi 95 000 až 115 000. Celkem bylo v celkem 297 městech a obcích identifikováno 606 sociálně vyloučených lokalit a přibližně 700 ubytoven.⁶¹
- Celkový počet lokalit se v porovnání s rokem 2006 téměř zdvojnásobil (z 310 na 606). Počet lokalit vzrostl ve všech krajích, v Karlovarském a Moravskoslezském kraji ale více než trojnásobně.
- Počet obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách se zvýšil téměř o polovinu. V roce 2006 analýza odhadovala celkem 60 000 až 80 000 obyvatel v sociálně vyloučeném prostředí. V absolutních číslech přibylo nejvíce sociálně vyloučených v Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Sociální vyloučení tak má tendenci k replikaci v regionech, kde se nadprůměrně vyskytovalo již v roce 2006.
- Zatímco v roce 2006 připadalo na jednu sociálně vyloučenou lokalitu přibližně 271 obyvatel, v roce 2014 už to bylo 188 osob. Celkově lze říci, že se tedy sociálně vyloučené lokality rozpadají do většího počtu menších celků. Sociálně vyloučení se stěhují nebo jsou stěhováni do více odlehlých obcí s málo funkční infrastrukturou. Sociální vyloučení v České republice přestává mít svůj dominantně městský charakter.
- V odlehlých oblastech či vnitřních periferiích mohou vznikat klastry sociálně vyloučených lokalit sice s nižší hustotou, ale s větší celkovou rozlohou než v městských lokalitách. Bez nabídky sociálních služeb a kvůli špatné dopravní obslužnosti budou pak v rámci těchto klastrů sociálně vyloučené rodiny migrovat od jednoho nevyhovujícího bydlení k jinému.
- Z hlediska věkové struktury přibývá v sociálně vyloučených lokalitách seniorů, byť stále platí, že v porovnání s majoritní populací na tuto věkovou skupinu v SVL

---

⁶¹ Počty osob žijících v lokalitách vycházejí z odhadů v rámci terénního šetření. Tyto odhady byly založené na pozorování výzkumníků a informacích od místních aktérů. Je nutné mít na paměti, že neexistují stoprocentně spolehlivé oficiální statistiky (například trvalé pobyty nejsou adekvátní; Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 již neodráží aktuální situaci). Jako ubytovny byla započítávána pouze taková zařízení, v nichž bydlí sociálně vyloučení. Nicméně ne ve všech z nich žijí pouze sociálně vyloučení. Některé jsou určeny migrujícím pracovníkům či jako přechodné bydlení pro obyvatele, kteří nevykazují znaky sociálního vyloučení.

připadá výrazně nižší procento (sedm procent oproti 24 procentům v populaci jako celku).

- V porovnání s rokem 2006 přibývá lokalit, kde Romové tvoří většinu obyvatel, byť jsou tyto lokality stále v menšině. V lokalitách přibývají obecně chudí, velmi často nezaměstnaní lidé, jejichž životní situace v zásadě replikuje situaci romské populace (zadluženost, nízké vzdělání, apod.). Vedle nich také přibývá v lokalitách seniorů z majoritní populace.
- Byl identifikován enormní nárůst počtu lidí žijících v ubytovnách. V roce 2008 bydlelo v jiné formě bydlení, kam patří i ubytovny, 7115 dospělých osob a 3912 dětí (celkem 11 027 osob), které pobíraly doplatek na bydlení. V prosinci 2014 už bydlelo v jiných formách bydlení celkem 28 600 příjemců doplatku na bydlení, to jest včetně společně posuzovaných osob 47 500 lidí. Z toho 27 000, včetně společně posuzovaných osob, bydlelo na ubytovnách. Mezi příjemci doplatku na bydlení v jiné formě bydlení jich celkem 7 300 mělo v péči nezletilé dítě, z toho 2 700 jich bydlelo na ubytovnách.
- Podíl nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách je v průměru přibližně 80 až 85 procent. Nezaměstnanost je vyšší v etnicky homogenních lokalitách a ve venkovských lokalitách, kde je nedostatek pracovních míst. Nejvyšší průměrnou nezaměstnanost vykazovaly obce v Moravskoslezském, Ústeckém, Karlovarském a Olomouckém kraji.
- Přibližně 15 až 20 procentům sociálně vyloučených ale ani zapojení do trhu práce nezaručilo vymanění se ze sociálně vyloučeného prostředí. Většina jejich zaměstnávání je krátkodobá, nebo má nejistou délku trvání a generuje velmi nízký výdělek.
- Naprostá většina dospělých obyvatel sociálně vyloučených lokalit dosáhla maximálně základního vzdělání. Existují dokonce důkazy o poklesu jejich úrovně vzdělanosti v uplynulých dvou dekádách.
- Vliv na školní úspěšnost sociálně vyloučených dětí má docházka do mateřských škol. Tento vliv však výrazně roste s dobou, kterou děti v předškolních zařízeních tráví.
- Domácnosti v sociálně vyloučených lokalitách jsou obecně hůře vybaveny pro přípravu dětí na školu. Celkem 22 procent ze všech žáků vyrůstajících v prostředí sociálně vyloučených lokalit se vzdělává v silně etnicky homogenních školách. V absolutních počtech to může znamenat celkem 3000 až 3500 žáků.

- *V menších městech a odlehlých regionech je limitována nabídka sociálních služeb. Pokrytí sociálními službami, a to zejména službami sociální prevence a sociálního poradenství, je na území krajů i obcí s rozšířenou působností nerovnoměrné.*“⁶²

Jak je patrné z těchto hlavních zjištění, situace v ČR nemá příznivý vývoj a i přes využití finančních dotací z EU se nedaří situaci zlepšovat. Mne osobně se nejvíce dotýká skutečnost, že mezi lidmi sociálně vyloučenými přibývá seniorů. Tito lidé většinu svého života museli pracovat (předpokládám, že svůj produktivní věk žili v době komunismu) a nyní jsou nuceni žít na pokraji společnosti v SVL. Nedivme se tedy, že na některých demonstracích, pořádaných extremistickými stranami, můžeme spatřit i seniory. Senioři se mohou a zřejmě i cítí znevýhodnění a možná i diskriminováni. Jsme obklopeni informacemi o tom, že seniorům chybí především osobní kontakt s druhými lidmi. A není v některých případech sympatizace s některou z extremistických stran náhražka kontaktu s blízkou osobou? Obzvláště, pokud tyto strany svými hesly a mottly vyjadřují často nespokojenost obyčejných lidí? Senioři však již neprojevují takovou aktivitu v angažovanosti. Větším rizikem jsou mladí, nespokojení lidé, kteří vyrůstají a žijí v SVL. Domnívám se, že jejich psychický vývoj je poznamenán životem v SVL, jak se o tom blíže zmiňuji v kapitole 3.4, 3.5 a v praktické části své práce

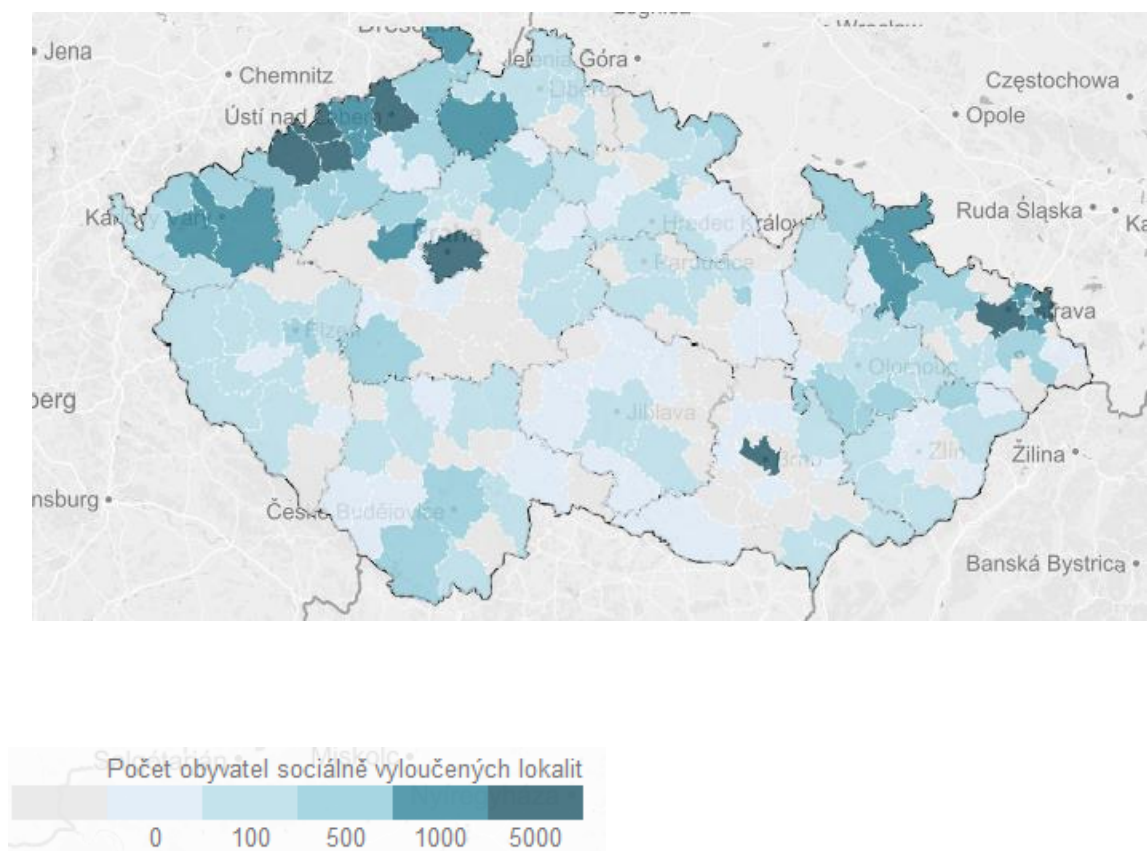
Pro názornost výskytu SVL v ČR uvádím mapu, která znázorňuje lokality s největším počtem sociálně vyloučených oblastí. Nejtmavší místa znázorňují oblasti, ve kterých žije největší počet sociálně vyloučených osob. Za povšimnutí stojí skutečnost, že tato místa korespondují s místy s největším počtem nezaměstnaných.

---

⁶² Analýza sociálně vyloučených lokalit, GAC spol. s r.o., 2015. Dostupné: <http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/analiza-socialne-vyloucenych-lokalit-v-cr-1>

Sociálně vyloučené lokality v ČR

Mapa č.1

Zdroj: MPSV

Z této mapky vyplývá, že kraje s největším počtem SVL jsou Ústecký, Moravskoslezský, Středočeský, Olomoucký a Karlovarský. SVL nejsou zastoupeny v celé ČR. Jedná se o specifika krajů s nejvyšší nezaměstnaností.

Dále uvádím tabulku s označením č. 5. V tabulce můžeme porovnat počet osob žijících v SVL v roce 2006 a 2014. Tuto tabulku jsem zde uvedla i přesto, že obsahuje velké množství číselných dat. Je však pro mne zásadní, aby tyto data byla ihned k porovnání, proto jsem ji neuvedla do sekce příloh.

Změny počtu obyvatel SVL dle krajů v roce 2006 a 2014

Tabulka č. 5

Kraj	Počet obyvatel SVL			Průměr za lokalitu		
	2006	2014	Index	2006	2014	Index
Hl. město Praha	9000 - 9500	5400 - 7400	0,79	1433	971	0,68
Jihočeský	1500 - 2000	2000 - 2600	1,05	131	58	0,44
Jihomoravský	5000 - 5500	8000 - 9500	0,31	491	61	0,12
Karlovarský	3500 - 4000	6000 - 8000	2,21	183	120	0,65
Královéhradecký	2000 - 2500	2500 - 3000	1,29	84	75	0,89
Liberecký	2000 - 2500	3000 - 4000	1,74	81	77	0,95
Moravskoslezský	10 000 – 10 500	19 000 - 23000	2,07	393	317	0,81
Olomoucký	4500 - 5000	3000 - 5000	0,91	159	63	0,39
Pardubický	1000 - 1500	1500 - 2000	1,36	93	79	0,85
Plzeňský	1500 - 2000	2000 - 3000	1,32	112	60	0,53
Středočeský	3000 - 3500	4000 - 5500	2,10	83	98	1,18
Ústecký	21 000 – 22 000	36 000 – 38 500	2,0	333	471	1,41
Vysočina	1500 - 2000	600 - 1000	0,75	145	92	0,63
Zlínský	500 - 1000	2000 - 2500	2,38	73	86	1,19
CELKEM	60 000 – 80 000	95 000 – 115 000	1,56	271	188	0,77

Zdroj: Analýza sociálně vyloučených lokalit, GAC spol. s r.o.

Z uvedených dat vyplývá, že největší nárůst SVL je v Ústeckém kraji, a to takřka o sto procent. Na dalších místech jsou opět kraje Moravskoslezský a kraj Středočeský. Celkově se SVL vyskytují v 71 % ze všech obcí s rozšířenou působností. Dle statistických údajů je nejvíce SVL na území obce s rozšířenou působností Sokolov (21), dále pak Rumburk a Jeseník (14), Česká Lípa, Ostrava a Karlovy Vary (13). Nejvíce sociálně vyloučených obyvatel žije na území obce s rozšířenou působností Ústí nad Labem (8200), Brno (8000), Ostrava (7800), Chomutov (6300), Litvínov (6000), Most (5500). Jedná se o přibližná čísla. Co do počtu obyvatel, kteří žijí v SVL, je na předním místě Ústecký kraj. Nárůst v Ústeckém kraji je alarmující. V tabulce č. 6 uvádím porovnání počtu SVL v ČR v roce 2006 a 2014:

Porovnání počtu SVL ve všech krajích ČR v roce 2006 a 2014

Tabulka č. 6

Kraj	Počet lokalit		
	2006	2014	Index změny
Hl. město Praha	6	7	1,17
Jihočeský	16	38	2,38
Jihomoravský	11	28	2,55
Karlovarský	18	61	3,39
Královéhradecký	25	36	1,44
Liberecký	26	48	1,85
Moravskoslezský	28	72	2,57
Olomoucký	27	62	2,3
Pardubický	15	24	1,60
Plzeňský	17	42	2,47
Středočeský	36	64	1,78
Ústecký	63	89	1,41
Vysočina	11	13	1,18
Zlínský	11	22	2,00
CELKEM	310	606	2,01

Zdroj: Analýza sociálně vyloučených lokalit, GAC spol. s r.o.

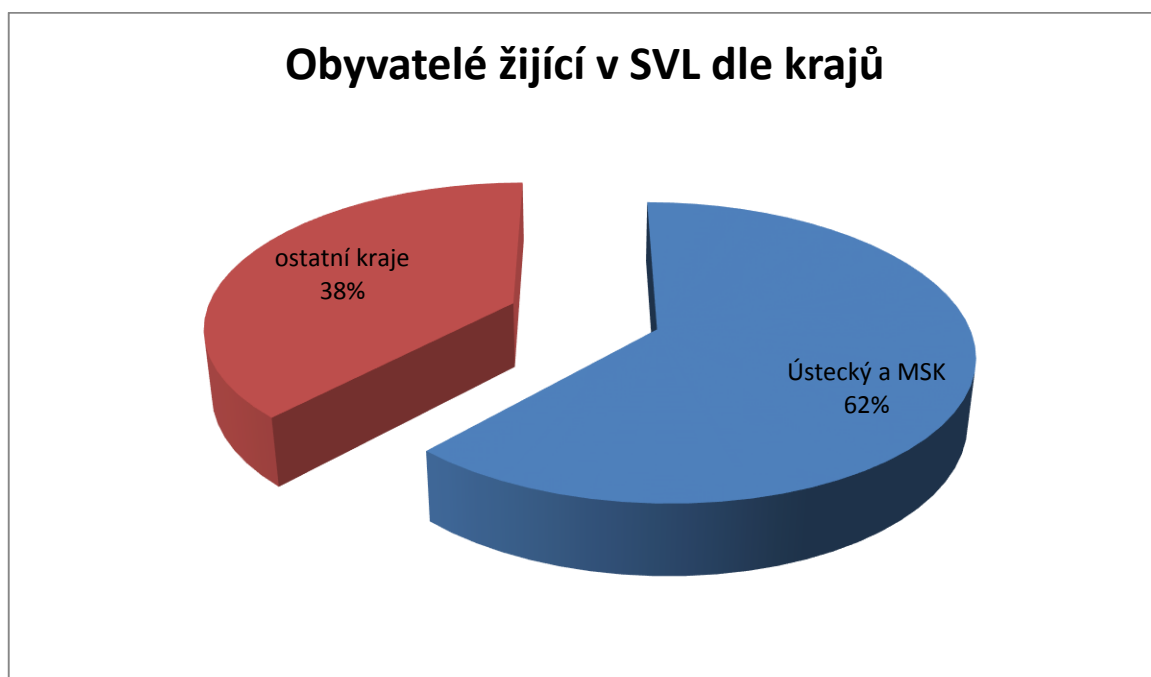
Z této tabulky můžeme vidět, že se počet SVL v celé ČR během osmi let zvýšil z 310 na 606, téměř se tedy zdvojnásobil. Nejvíce SVL přibýlo v Karlovarském kraji. Zde se počet těchto lokalit navýšil více jak třikrát. Mne nejvíce zaujal nárůst v kraji Plzeňském. V tomto případě se jedná o města Klatovy, Horšovský Týn, Horažďovice a Domažlice.

3.3.2 Specifikace problematiky SVL v Ústeckém kraji

Ústecký kraj je dle statistik nejvíce ohrožen SVL, těchto lokalit je zde nejvíce a také zde žije nejvíce obyvatel sociálně vyloučených. Jako další v pořadí, co do počtu obyvatel v SVL, je Moravskoslezský kraj, v obou těchto krajích žije dohromady více sociálně vyloučených osob než ve zbytku ČR. Odhadem se jedná o cca 58 až 64 000 lidí. Pro jednodušší představu uvádím graf č. 1.

Porovnání počtu obyvatel žijících v SVL dle krajů

Graf č. 1

Zdroj: vlastní

Mezi specifika Ústeckého kraje, která se podepisují na míře nárůstu SVL, můžeme zařadit poměrně vysídlený bytový fond, kde jsou objekty skupovány spekulanty a zneužívány pro sestěhování sociálně slabých obyvatel, dále zvýšená kriminalita a tím i bezpečnostní situace v kraji (podrobnosti jsou uvedeny v kapitole 2.2.3) a vysoká nezaměstnanost obyvatel tohoto kraje. Problematika bydlení je jeden z negativních projevů sociálního vyloučení. Lidé žijící v SVL mají výrazně horší podmínky k bydlení než jaký je běžný standard. Často není jejich vztah s pronajímatelem řádně upraven smlouvami, byty jsou nízké kategorie a jsou s nevyhovujícími hygienickými podmínkami. V současné době u nás neexistuje žádný „ochranný mechanismus“, který by vyhledával případy protiprávního postupu při pronájmu bytů či ubytoven v SVL a tyto odstraňoval. Hovoří se o novém znění zákona sociálního bydlení, zatím však není známa jeho konečná podoba. Od roku 2017 by v Česku mělo začít fungovat sociální bydlení. Toto bydlení by měly poskytnout obce. Při psaní mé diplomové práce došlo k zásadní změně a to od ledna 2016. Nařízením vlády č. 395/2015 se pro účely příspěvku na bydlení ze státní sociální podpory pro rok 2016 stanoví výše nákladů srovnatelných s nájemným, částek, které se započítávají

za pevná paliva, a částek normativních nákladů na bydlení.⁶³ Díky nezaměstnanosti se zhoršuje bytová situace, neboť obyvatelé přestávají platit nájemné a jsou nuceni se sestěhovat do objektů ještě horší kategorie, či přímo do objektů vybydlených nebo určených k demolici. Mnohdy je pro obyvatele SVL likvidační zaplatit tzv. roční vyúčtování za služby spojené s užíváním bytu. Přesto, že řádně platí měsíční poplatky za služby, při tomto vyúčtování se dostanou do platební neschopnosti a roztočí se kolotoč dluhové pasti. Peníze si pak nepůjčují v řádných bankovních ústavech, ale většinou u lichvářů, protože legální cestou se k penězům nedostanou. Často pak nejsou schopni dostát svým závazkům a opět tedy musí změnit bydliště, najít si bydlení levnější. V této části o bydlení však musím uvést i protipóly, které mnozí známe z médií. Sídliště Chanov, které se nachází nedaleko města Most. V roce 1978 bylo postaveno 13 domů s přibližně 400 byty. Jednalo se o panelové domy, s ústředním topením, teplou vodou, kuchyňskými linkami. Na sídliště se postupně sestěhovali pouze Romové. Jak vypadá sídliště nyní, je zřejmé z následujících fotografií, které uvádím v příloze č. 3, 4 a 5.

Při pohledu na zdevastované panelové domy se ani já neubráním stigmatizaci Romů ve spojitosti se SVL. Jeden z důvodů proč tomu tak je, bude skutečnost, že i ve sdělovacích prostředcích je problematika SVL spojována především s romskou komunitou. Druhým důvodem může být má osobní zkušenost. Své dětství a následujících 20 let jsem prožila v Mostě a Chanov jsem několikrát navštívila díky své známé. Pracovala jako inventurnice u společnosti Jednota. Stalo se, že i 3x týdně musela jet do Chanova počítat inventurní stav zboží na místní prodejnu potravin nebo restauraci, neboť tyto provozovny byly vykrádány místními obyvateli. Problematika SVL se však netýká jen romské komunity. V Ústeckém kraji je vysoké procento nezaměstnanosti (březen 2016 10,42%). Důvodem je zcela jistě regulace a zastavení těžby hnědého uhlí na Mostecku, omezení provozu v chemických závodech v Litvínově, uzavření Válcoven trub a železa v Chomutově, uzavření ocelárny v Mostě, uzavření textilní továrny Benar Most, ukončení těžby v dole Chabařovice u Ústí nad Labem. Díky ztrátě možnosti pracovat došlo v Ústeckém kraji k nárůstu SVL a s tím i k nárůstu kriminality, která souvisí s problematikou vyloučených lokalit. Pro lepší orientaci v otázce nezaměstnanosti uvádím graf č. 2.

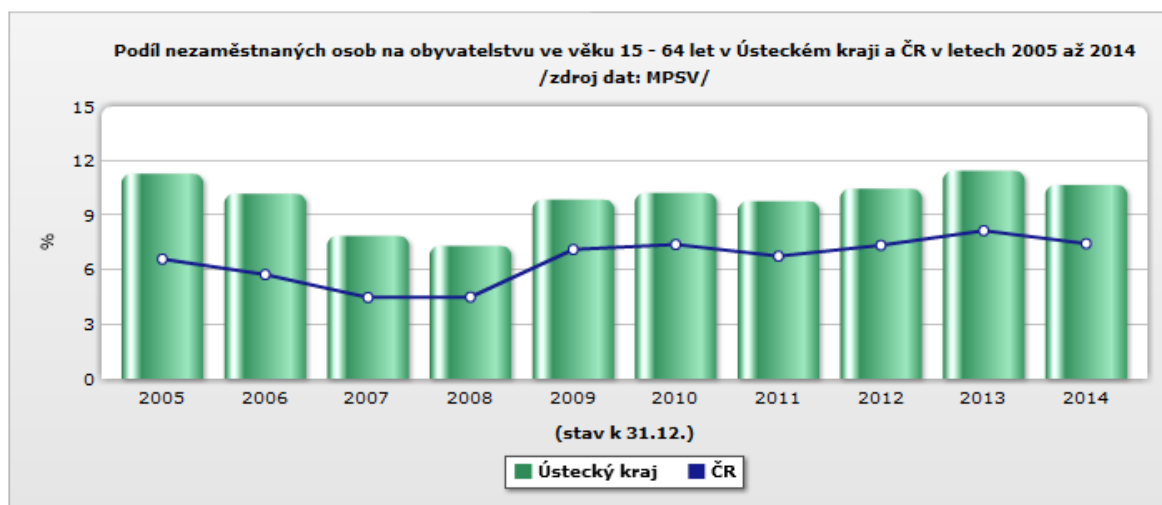
---

⁶³ Předpis č. 395/2015 Sb.

Podíl nezaměstnaných osob v Ústeckém kraji a v ČR mezi roky 2005 až 2014

Graf č. 2

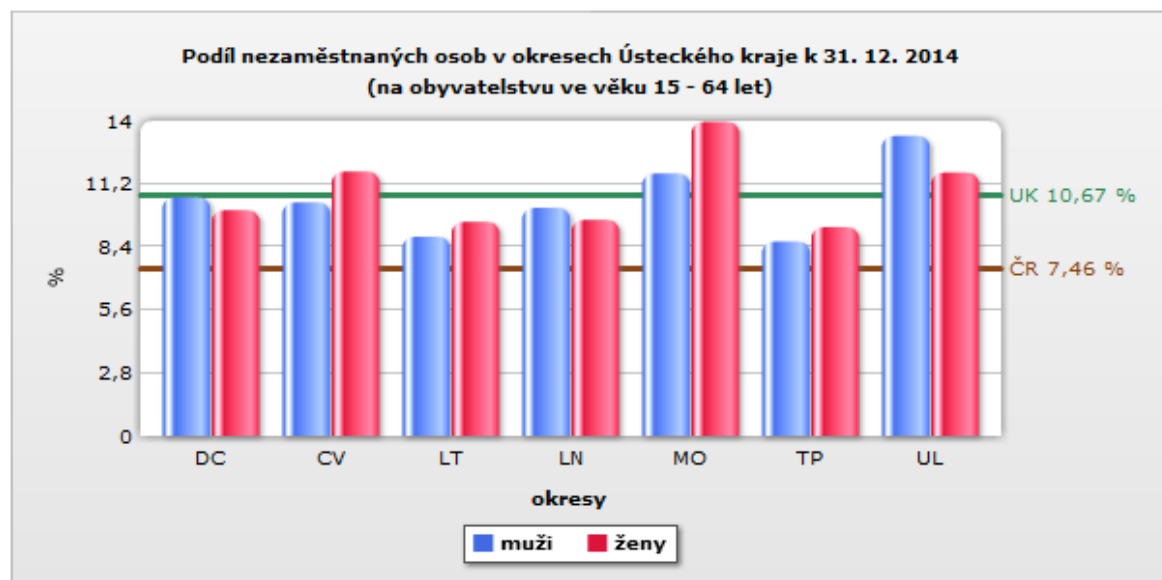

Zdroj: MPSV

I když údaje v grafu končí rokem 2014, je patrné, že Ústecký kraj je po celé roky nad průměrem nezaměstnaných osob oproti stavu v celé ČR. Údaje z tohoto grafu lze ještě rozložit na jednotlivé okresy Ústeckého kraje, jak uvádím v grafu č. 3.

Nezaměstnané osoby Ústeckého kraje podle okresů k 31. 12. 2014

Graf č. 3

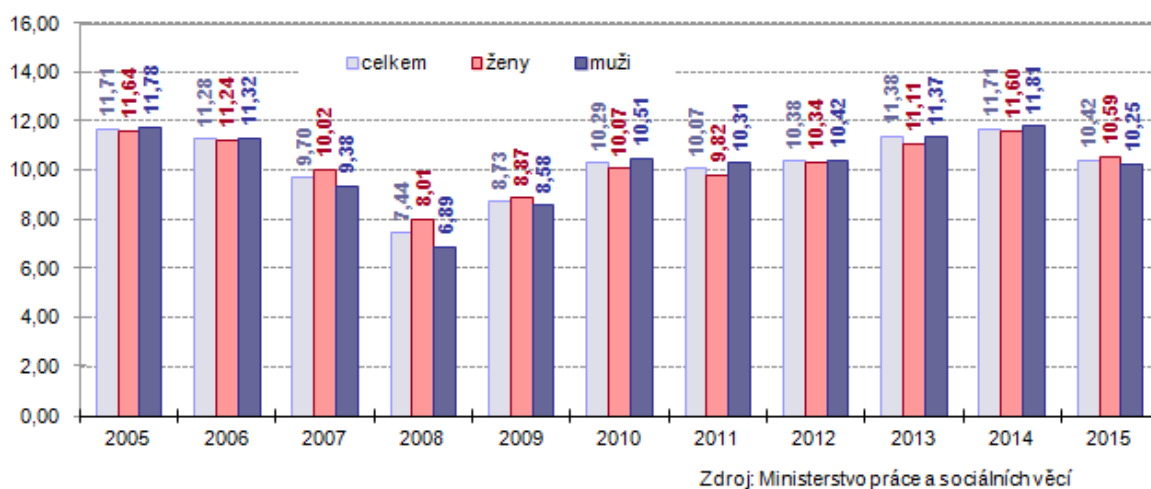

Zdroj: MPSV

Uvedené údaje poukazují na skutečnost, že největší nezaměstnanost je v okrese Most. Přesto, že dle statistik došlo v březnu ke snížení nezaměstnanosti v Ústeckém kraji, stále je tento kraj na prvním místě v počtu nezaměstnaných. Zelená linka nám ukazuje míru nezaměstnanosti v Ústeckém kraji, linka hnědá pak míru nezaměstnanosti v celé ČR. Nezaměstnanost v Ústeckém kraji převyšuje nad nezaměstnaností v ČR přibližně o 3 procenta.

Podíl nezaměstnaných k obyvatelstvu v Ústeckém kraji v letech 2005 až 2015

Graf č. 4

Zdroj: MPSV

Z grafu č. 4 vyplývá, že nezaměstnanost v Ústeckém kraji je vysoká a takřka stále přesahuje hodnotu 10 procent, pouze v letech 2008 a 2009 poklesla pod hodnotu 9 procent.

3.4 Problematika dětí v sociálně vyloučených lokalitách

Tuto kapitolu věnuji dětem, které vyrůstají v SVL. Jsem přesvědčena, že život v SVL velice ovlivňuje příznivý vývoj dítěte, a to v negativním slova smyslu. Popíšu problémy, které vyplývají ze života v SVL. Především je to bezvýchodnost a bezútěšnost pro obyvatele těchto lokalit. Toto se týká hlavně dospělých a rodičů, děti toto zpočátku nevnímají. Během života však přebírají modely chování a způsobu života svých rodičů. Je tedy **naprosto prioritní** řešit situaci dětí vyrůstajících v SVL. Děti žijící v těchto lokalitách nemohou většinou samy situaci řešit a jsou odkázány na pomoc „zvenčí“. Děti žijící v SVL jsou vlastně v jakési pasti. Rodiče jim často brání v tom, aby opouštěly prostor lokality, zakazují jim kontakt s dětmi mimo SVL a předkládají jim život v SVL jako jedinou normu. Děti bývají stigmatizovány i ve škole, ať už ze strany vyučujících, tak i ze strany spolužáků. Je jim dáváno najevo, že jsou problematické. Právě tím, že by děti mohly

navštěvovat školu, která je mimo SVL, by jim mohla být dána příležitost ke změně. Bylo by možné s nimi pracovat a působit na ně. Vysvětlit jim a ukázat, že život v SVL není jedinou možností.

3.4.1 Specifika problémů u dětí předškolního věku

U dětí předškolního věku, které vyrůstají v SVL, je dost pravděpodobné, že během života nikdy neopustily prostor lokality. Nikdy tedy neviděly jiné osoby, jiné hračky, neznají jiné vrstevníky, než ty z SVL. Znaří pouze modely chování a řešení situací tak, jak je vidí kolem sebe v rámci lokality. Předškolní děti často nemají dobře rozvinutou jemnou motoriku, protože nikdy nedržely v ruce pastelky, nelepily, nestříhaly. Mají nedostatečně rozvinutou časovou a prostorovou orientaci, chybí jim zkušenost s didaktickými hračkami, někdy i s hračkami jako takovými. Neznají knížky, neumí vymalovávat omalovánky. Tyto děti většinou nenavštěvují mateřskou školu a při nástupu řádné školní docházky jsou tedy velice znevýhodněné oproti ostatním dětem. Děti předškolního věku, které vyrůstají v SVL nemívají dobré hygienické návyky, ani jejich zdravotní stav nebývá dobrý. Děti bývají zavšivené, neupravené, trpí kožními chorobami, astmatem, mívají vady řeči, nenavštěvují logopeda. Pokud se jedná o rodiny, kde čeština není dominantním jazykem, neumí dítě při nástupu do školy dobře česky, má malou slovní zásobu. Děti znají vulgární a slangové výrazy, které používají jejich rodiče, či jejich blízcí, ale neznají česká slova či společensky přijatelná. Nevědí, že vulgarismy, které používají, jsou nevhodné. Nikdo jim to nevysvětlil. Hrozbou ve výchově malých dětí (do tří let věku) je příliš nízký věk rodičů a rodičovská nezkušenost a např. jejich osobní zkušenosti z dětství. Pokud s nimi jejich rodiče zacházeli špatně, i oni tak budou zacházet se svými dětmi. Pomoci by mohly aktivizační služby pro rodiny s dětmi, jak se uvedeno v zák. č. 108/2006 Sb., konkrétně § 65. Mezi aktivizační služby v těchto oblastech můžeme řadit veškeré vzdělávací a výchovné činnosti (vedení domácnosti, nácvik jednání na úřadech, ve zdravotnictví, školství), terapeutické činnosti v oblasti sociální (nácviky chování v rodinách), zprostředkování kontaktu se společenským prostředím (kontakt se školským či zdravotnickým zařízením) a v neposlední řadě také pomoc při uplatňování práv a zájmů klienta. V praxi to znamená především sociální terénní práci a kvalifikované sociální pracovníky.⁶⁴ V současné době opět probíhá diskuze na téma povinného předškolního roku v mateřských školách. Osobně se domnívám, že dětem ze SVL by toto nařízení mohlo pomoci. Během roku by děti měly možnost se seznámit s jiným prostředím, spolužáky a získat nové a prospěšné návyky a vědomosti. Aktuálně je

---

⁶⁴Zák. č. 108/2006 Sb.

v platnosti školský zákon č. 472/2011 Sb. Na tomto místě je třeba uvést změnu, která nastala v otázce povinné školní docházky u dětí předškolního věku. V měsíci dubnu 2015 byla přijata novela školského zákona, a to pod č. 82/2015 Sb. Tato novela garantuje bezúplatné vzdělávání u dětí v předškolním ročníku mateřských škol. Bohužel návrh na povinnou předškolní docházku neprošel ve Sněmovně a v novele školského zákona není uveden. Během dokončování mé práce však mohou nastat změny a může dojít k jeho schválení. Otázka povinné předškolní docházky je velice aktuální. Mohou, a i nastávají situace, kdy rodiče nespolupracují se školkou a dítě tam nedochází. Vzniklou situaci může řešit OSPOD. Pokud se ovšem dostane k potřebným informacím. Stejně tak lékaři pediatri by měli mít přehled o dětech v předškolním věku, ale ani oni nemohou nijak ovlivnit rodiče, aby dítě na poslední rok do mateřské školky docházelo. Snad jediné motivace bezplatné docházky by mohla na některé rodiče fungovat. Nesdílím názor, že jsou u nás podchyceny všechny děti v předškolním věku a je tak zajištěna jejich předškolní popř. i školní docházka. Školský zákon má určité mezery a dítě v ČR má možnost školku nenavštěvovat, resp. rodiče nejsou nijak sankciovaní, pokud dítě školku vůbec nenavštěvuje.

Závěrem ještě jedna zásadní informace o další novele školského zákona, tato byla schválena dne 20. 4. 2016 a od roku 2017 se stane povinný předškolní rok. Rodiče tak budou muset zajistit docházku svého dítěte do mateřské školky na poslední rok před nástupem do základní školy.

3.4.2 Specifika problémů u dětí školního věku

Na základě problematiky, kterou jsem uvedla v předešlé kapitole, měly dosud základní školy potíže se začleněním žáka ze SVL do běžné výuky, zajistit mu fungující individuální vzdělávací plán. Handicap dítěte se začne projevovat jeho pomalejším tempem, při zvládání nároků výuky začíná zaostávat za spolužáky. Ne vždy je ze strany školy odhalena přesná příčina tohoto zaostávání, dost často je tento stav připisován sníženému intelektu. Rodičům je doporučováno, aby dítě bylo převedeno do školy se speciálním vzdělávacím programem. Což nelze bez vyšetření v PPP. Tímto postojem škol je vlastně sociální handicap vnímán jako intelektová nedostačivost. Sociální znevýhodnění dětí je zřejmé i v nedostatku či úplné absenci školních pomůcek. Rodiče nemají prostředky na zakoupení školních pomůcek. Pokud je v rodině více dětí, je časté, že si pomůcky mezi sebou půjčují, takže dítě je má k dispozici „jen někdy“. Tento jev se stupňuje s navštěvováním vyšších ročníků, kdy jsou požadavky na školní pomůcky finančně

náročnější. Může docházet ke konfliktu mezi vyučujícím (popř. školou) a rodiči. Tato situace se však negativně odrazí především na dítěti. Odmítá chodit do školy, nechce spolupracovat s vyučujícím. Může docházet k příliš vysoké absenci žáka, z toho pak plynou další problémy, jako je opakování ročníku v důsledku nezvládnutí učební látky. Není pak vzácné vidět v některých třídách dítě i o 2 roky starší, než jsou jeho spolužáci. Řešením této problematiky může být jednak zřízení funkce asistenta pedagoga, možnost bezplatné dopravy dítěte do školy, finanční dostupnost školních pomůcek, lepší a vyšší vzdělanost pedagogů a pedagogických pracovníků a s tím spojené i jejich odměňování a lepší uplatnění sociálních pracovníků v rámci škol. Dále je potřeba zajistit dětem mimoškolní aktivity a vzdělávání. U otázky asistenta pedagoga bych se pozastavila nad jeho funkcí. Dle školského zákona č. 561/2004, §16, odst. 4, písm. a) je sociálním znevýhodněním „*rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy*.“⁶⁵ Tento pojem nebyl nikde vyspecifikován a řádně vysvětlen. Pro školu potom bylo obtížné získat finanční prostředky na úhradu mzdy asistenta. Na definici sociálního znevýhodnění byla závislá i přímá finanční podpora škol. Během psaní mé práce došlo k novelizaci školského zákona, a tak posledně citovaná část práce již pozbyla platnosti. Novela školského zákona pod č. 82/2015 Sb. naprosto upustila od definice rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením a ohrožení sociálně patologickými jevy. Namísto toho je užíváno znění: „*Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami*.“⁶⁶ Díky novelizaci školského zákona by již pro školy neměl být problém se získáním finančních prostředků na asistenty pedagoga. Jaká bude realita, nám ukáže až čas. Nemohu ještě nezmínit otázku inkluze dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných základních škol. Nepřísluší mi hodnotit, zda inkluzi „spustit“ či nikoliv. Mohu uvést pouze svou osobní zkušenost. V první řadě nepovažuji zmiňovanou inkluzi za něco nového a převratného. Snad jen novelizace školského zákona zajistí těmto dětem a školám lepší finanční podmínky ke splnění cílů, které inkluze má. Mohu uvést příklad z jedné čtvrté třídy ZŠ na Praze 5. Do této třídy chodí od září 2015 chlapec, který opakuje čtvrtý ročník. Už svým fyzickým zjevem se značně liší od spolužáků (je podstatně vyšší a urostlejší). Nevím, jaká porucha učení či jiná psychická porucha mu byla diagnostikována, má však k dispozici asistentku pedagoga. Bohužel jen na 3 vyučovací hodiny denně i přesto, že vyučování je minimálně o 5 vyučovacích hodinách. Bez asistentky chlapec naprosto nespolupracuje, vyrušuje ostatní

---

⁶⁵ Zák. č. 561/2004 Sb., §16, odst. 4, písm. a)

⁶⁶ Novela zák. č. 82/2015 Sb, § 16

spolužáky. Není schopen samostatné práce. Často vykřikuje během vyučování. Třídní učitelka je tedy nucena se mu věnovat (když chybí asistentka) a dostává se tak do skluzu s běžnou výukou. Pro spolužáky je potom tento chlapec terčem posměchu či kritiky (pokud nestihnou probrat potřebnou vyučovací látku během hodiny, dostanou to za domácí úkol). Viděla jsem jeden celý vyučovací den v této třídě a upřímně je mi třídní učitelky líto. Finanční ohodnocení učitelů je velice, velice nízké za to, co se od nich očekává. Leckterí rodiče vlastně chtějí svou odpovědnost za výchovu dítěte přenést na učitele. A proto si myslím, že v oblasti vzdělávání pedagogů je potřeba zajistit neustálé zvyšování kvalifikace. Práce pedagogů se velice mění, právě v závislosti na lokalitě, ve které se škola nachází. V dnešní době se můžeme setkat s pojmem „ghettoizovaných škol“. Jsou tím míněny školy, kam dochází větší počet romských dětí či jinak sociálně znevýhodněných. Jako příklad mohu uvést základní školu Grafická na Praze 5. Mezi rodiči z majoritní společnosti se tato škola netěší velké oblibě. Důvodem je docházka velkého množství romských dětí. Právě v těchto školách by bylo vhodné podpořit a zřídit týmy sociálních pracovníků, psychologů a speciálních pedagogů. Dohlížet na mimoškolní aktivity dětí a mít možnost jim nabídnout aktivity mimo školu, např. v rámci nízkoprahových zařízení. Lepší výsledky jsou předpokládány u dětí mladšího školního věku. Tyto děti jsou ještě lépe přizpůsobivé změnám ve stylu života než děti starší. Mezi dětmi jsou oblíbené i sportovní a zájmové kroužky. Záleží jen na nabídce v dané lokalitě. Svůj význam pro děti staršího školního věku má také příprava na budoucí povolání. Spousta rodičů, kteří žijí v SVL, nepovažují další vzdělání za důležité a vedou k tomu i své děti. Střední škola je pro ně jen ztráta času. A přitom mezi dětmi ze SVL jsou jedinci s dobrými studijními výsledky. Obzvlášť, pokud se s nimi odborně pracovalo od začátku jejich školní docházky. Je žádoucí zabránit stylu života, který děti vidí u svých rodičů a podpořit v nich snahu o začlenění do společnosti.⁶⁷

3.5 Možnosti vzniku psychické deprivace v dětství

Tuto kapitolu věnuji možnostem vzniku psychických a citových deprivací u dětí, které vyrůstaly v SVL. Tato část mé práce by měla propojit obě hlavní kapitoly, kapitolu extremismu a kapitolu sociálně vyloučených lokalit. V této části chci poukázat na možnosti vzniku deprivace u dětí znevýhodněných prostředím, které je od dětství obklopovalo. Vyrůstaly v sociálně horším prostředí než jejich vrstevníci, často v neúplné rodině, rodiče

---

⁶⁷ <http://www.mvcr.cz/soubor/extremismus-identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx>, s. 31 - 38

nebo rodič se jim nevěnovali a děti strádaly také po citové stránce. Tyto skutečnosti mohou mít vliv na jejich další vývoj a také případnou sympatii k některé extremistické straně. Podkladem pro tuto kapitolu mi je výhradně literatura Langmeiera a Matějčka a Vágnerové. Pracovala jsem také s internetovým zdrojem „Právo na dětství“. Zde však jsou podkladem také závěry Langmeiera a Matějčka.

V současné době se změnilы důvody psychické deprivace u dětí. Dříve se psychická deprivace dávala do souvislosti spíše s ústavní výchovou, s dlouhodobým pobytem v nemocnici, dnes je již jisté, že k ní dochází i v rámci rodiny. Pojem deprivace v dnešní době spojujeme také s přídavným jménem „citová“. V dnešní době je daleko více rozvedených rodin než před 40 lety, kdy vzniklo první vydání knihy *„Psychická deprivace v dětství“*. Dnes žije daleko více nesezdaných párů, které spolu mají děti. Matky jsou dnes leckdy daleko více zaměstnány, než byly dřív. Do toho ještě vstoupil fenomén podnikání. Děti tedy vyrůstají v materiálním přebytku, avšak citovém deficitu.⁶⁸ Sociokulturní a kulturní úroveň některých dětí je stále špatná a ve srovnání s majoritou v některých případech ještě horší, než byla dřív. Stále zůstala aktuální otázka Romů a navíc přibýlo dětí z rodin migrantů. V současné době jsou tyto rodiny hůře identifikovatelné, neboť splynou s ostatními obyvateli velkých měst. (Vágnerová in Langmeier, Matějček, 2011).

3.5.1 Definice psychické deprivace

„Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.“ (Matějček, Langmeier, 1974)⁶⁹ Deprivace (strádání) poškozuje zásadním způsobem vývoj dítěte. Dochází tak k narušenému vývoji utváření jeho osobnosti. Děti, u nichž došlo k psychické deprivaci, mohou být citově nevyrovnané, emočně na velmi nízké úrovni.

3.5.2 Izolace a separace

Každodenním stykem s přirozeným věcným a společenským prostředím jsou uspokojovány psychické potřeby dítěte. Pokud dítě nemá tuto možnost, je mu v tom bráněno, trpí tedy podnětovým nedostatkem. Vlivem této skutečnosti lze předpokládat, že bude docházet k opoždění a porušení vývoje dítěte. Záleží samozřejmě na intenzitě izolace a separace, dle toho pak můžeme očekávat chování od krajní patologie až k normálu. Nechci zde zmiňovat případy tzv. „vlčích dětí“, jde mi především o izolaci, která je

---

⁶⁸ <http://katalog.pravonadetstvi.cz/problem/deprivace-deti/>

⁶⁹ Langmeier, J., Matějček, Z.: *Psychická deprivace v dětství*, Karolinum, Praha, 2011, 4. vydání

způsobena nedostatkem času rodičů nebo rodiče na dítě. Dále sociální izolace způsobená nedostatkem podnětů ze širšího okolí dítěte. Pokud dítě vyrůstá v rodině, kde nejsou citově uspokojovány jeho potřeby, dochází u dítěte k deprivaci. Jak uvádí Bowlby, tyto děti jež vyrůstaly bez citového vztahu „jsou trvale poškozeny ve své schopnosti tvořit citový vztah k lidem, a v krádežích, k nimž se uchylují, hledají uspokojení své potřeby lásky. Tito „bezcitní“ psychopati jsou nápadní povrchností svých sociálních vztahů a neodpovědností svého jednání. Jsou nepřístupní nabízené pomoci, neschopni učit se ze zkušenosti a zřejmě defektní v abstraktním postoji (žijí jen v okamžiku, neplánují).⁷⁰ Deprivace v rámci širšího společenského prostředí je způsobena u dítěte, které sice vyrůstá v rodině s dostatkem základní sociální stimulace, ale nedostatkem podnětů na vyšší úrovni (např. od vrstevníků při společenských hrách, od spolužáků, v pracovním kolektivu). Dítě, které vyrůstá v sociální izolaci, nebude ovlivněno pouze a jen psychickou deprivací, ale právě tato deprivace bude jedním z mnoha činitelů, který spadá do celého souboru nepříznivých vlivů na rozvoj dítěte. Z pohledu SVL lze tedy předpokládat, že děti vyrůstající v těchto lokalitách, mohou trpět určitou deprivací právě v důsledku sociální izolace. Jedná se především o rodiny izolované s ekonomických důvodů, žijící mimo běžné dění ve městě. Chování dětí z těchto oblastí pak nepodléhá kontrole širší společnosti a jejich chování nelze tedy napravit. S nástupem do školy pak může docházet k obtížím právě z nedostatku sociálních zkušeností u dítěte.

Ve věku sexuální zralosti, kdy je patrná potřeba sblížení s druhým pohlavím, se také negativně může projevovat sociální izolace jedince. Osoba, která vyrůstala v izolovaném prostředí, přebírá normy diktované rodinou či prostředím, může vykazovat známky mnohých psychosexuálních poruch.

Jak uvádí Lamngeier a Matějček: „*Také potřeba pracovního uplatnění za okolností sociální izolace může zůstat neuspokojena a přispívat svým dílem k obrazu deprivované osobnosti. Chronická nezaměstnanost, která postihuje obyvatelstvo určitého území nebo příslušníky určité rasy nebo jiné společenské vrstvy, má své psychologické důsledky se zřejmou deprivací složkou v pozadí.*“⁷¹ Tato uváděná skutečnost jen potvrzuje mou domněnku, že lidé, kteří vyrůstali v SVL a nyní jsou sympatizanty k některé z extremistických stran, mohli prožít psychickou deprivaci. Deprivace pak může být jednou z příčin jejich rozhodnutí ke vstupu do strany.

---

⁷⁰ Langmeier, J., Matějček, Z.: *Psychická deprivace v dětství*, Karolinum, Praha, 2011, 4. vydání, s. 54

⁷¹ Langmeier, J., Matějček, Z.: *Psychická deprivace v dětství*, Karolinum, Praha, 2011, 4. vydání, s. 165

3.6 Dopad sociálního vyloučení v oblasti trestných činů a bezpečnosti

Lokality sociálního vyloučení mají svá určitá specifika, která vyplývají z nelegálního jednání osob žijících v tomto prostředí. Jsou to:

- *„Zvýšený výskyt sociálně patologických jevů, nejrůznějších závislostí – gamblerství, alkoholismu a zejména zneužívání drog – dále zadlužování, chudoba a další negativní jevy spojené se sociálním vyloučením.*
- *Lidé žijící v těchto lokalitách jsou zvyklí na to, že se o jejich situaci instituce příliš nestarají, a žijí tedy s vědomím toho, že i kriminalita, která se jich jakkoliv dotýká (jako pachatelů či obětí), je téměř nepostižitelná. Mají velmi nízké právní vědomí.*
- *Osoby žijící v tomto prostředí většinou nevnímají kriminalitu, nelegální aktivity a sociálně patologické jednání jako něco negativního a nemravného, nýbrž jako zdroj obživy a obstarání finančních prostředků (ať už kontinuální nebo jednorázový). Děti vyrůstající v tomto prostředí přijímají toto jednání jako standardní normu.“⁷²*

Můžeme konstatovat, že sociální vyloučení je hlavní příčinou kriminality v SVL. Jak vyplývá z výzkumů Centra aplikované antropologie při Katedře antropologických a historických věd Fakulty filosofické Západočeské univerzity v Plzni, specifické jednání a to včetně toho kriminálního a sociálně patologického, je důsledkem přizpůsobení sociálně vyloučených osob na jejich prostředí a životní podmínky. Tyto vzorce jednání jsou pak děděny mezigeneračně.

Kriminalita v sociálně vyloučené lokalitě má tvar pyramidy. Na vrcholu této pyramidy stojí ti, kteří vědomě zneužívají životní situace lidí žijících v SVL. Na tíživé životní situaci jedinců si postavili svou ilegální živnost. Jedná se především o lichváře, dealery drog, verbíře na nelegální práci a další osoby, které organizují systematickou nezákonnou činnost. Tyto osoby organizující kriminalitu využívají rodinných vazeb a tlaku k vydírání dalších osob. Tímto si zajišťují svůj vliv v rámci lokality. Ve spodní části pomyslné pyramidy jsou především samy oběti. Jedná se vlastně o „nucené uživatele nelegálních služeb“. Jako klientela jsou závislí na lidech ve špici pyramidy. Jedná se o závislost na půjčkách, na nelegálním zaměstnání, ale také na fyzické závislosti na drogách či alkoholu. Tato specifická kriminalita má svou organizaci, která je často skryta nejen veřejnosti, ale

---

⁷² <http://www.mvcr.cz/soubor/identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx>

také Policii ČR. Oběti trestné činnosti bývají dost často také pachateli. Tímto faktem se velice zhoršuje vymahatelnost práva v SVL.⁷³

---

⁷³ http://www.aspcr.cz/sites/default/files/strategie-2011-2015_2.pdf

4. PRAKTICKÁ ČÁST – PRŮZKUM NÁZORŮ OHLEDNĚ Vlivu SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ, VE KTERÉM RESPONDENTI VYRŮSTALI, NA JEJICH KONVERTITU K NĚKTERÉ EXTREMISTICKÉ STRANĚ

4.1 Cíle empirického průzkumu - šetření

Výzkumný cíl vychází z podkladů, které jsem měla k dispozici. Podklady jsem sháněla na základě mé domněnky o problematice lidí ze SVL a informací od pracovníků Policie ČR, kteří se zabývají extremismem. Šetřením jsem chtěla potvrdit či vyvrátit domněnku, že lidé vyrůstající v SVL mají blíže k sympatiím s některou extremistickou stranou. Jedná se pouze o šetření na území ČR. Toto šetření je svou povahou kvalitativního charakteru a nekladu si za cíl zobecnit výsledky mého šetření na celou populaci.

Sama jsem vyrůstala v Mostě a domnívám se (a také to vyplývá ze statistik), že právě tato lokalita je jedna na předních místech mezi SVL. V době, kdy jsem tam žila, ještě „nebyly“ specifikovány žádné SVL. Bylo to v letech 1971 – 1993. Mám však do dnešní doby vazby na tento okres, pravidelně tam jezdím a jsem v kontaktu jak se svými bývalými spolužáky, tak rovněž se svými známými. Mohla jsem tedy využít své „kontakty“ k získání respondentů pro mé šetření.

Dalším důvodem, který mne vedl k napsání této diplomové práce, byly informace o problematice SVL a podrobné statistiky trestných činů Policie ČR. Jednalo se především o trestné činy spojené s extremismem. Logicky mi tedy vyvstala otázka, zda se orgány činné v trestním řízení (OČTR) zabývají sociálním původem pachatelů těchto trestních činů. Dotazovala jsem se na třech místech na Policii ČR, kde zpracovávají informace o pachatelích trestných činů, a bylo mi sděleno, že tyto informace o pachatelích se nezjišťují. Pouze u pachatelů zvláště těžkých trestných činů (např. vražda), může být zpracován (a také bývá zpracován) znalecký posudek z oblasti psychologie. V těchto posudcích je pak uváděn i sociální původ pachatele (bližší údaje viz kapitola 2.3)

Osobně znám 4 z uváděných respondentů a právě tato skutečnost mne také navedla na myšlenku a téma této diplomové práce. Respondenti jsou aktivními členy jedné pravicové extremistické strany. Dobře znám jejich sociální minulost. Vím, v jakých rodinách vyrůstali, jak absolvovali základní školu a jak žijí nyní.

4.2 Metody a metodika šetření, úkoly šetření

4.2.1 Metoda šetření

Metodu zjišťování informací jsem volila na základě nutnosti, aby respondentům byly pokládány otevřené otázky. Volila jsem mezi dotazníkem a řízeným rozhovorem, rozhodla jsem se pro řízený rozhovor, zde lze lépe uplatnit právě otevřené otázky. Při řízeném rozhovoru lze od dotazovaných získat více informací a upřesnit je dodatečnými otázkami. Je pravda, že při řízeném rozhovoru se respondenti občas rozpovídali naprosto „neřízeně“, ale tato skutečnost mi nevadila. Naopak jsem si mohla udělat širší obrázek o jejich životě. Svými otázkami jsem nesledovala jejich aktivitu v rámci extremistické strany, ale chtěla jsem se dostat k jejich dětství a prostředí, které je obklopovalo. Někteří z respondentů zpočátku nechápali, proč se nezajímám o jejich „aktivní extremistický život“ a chci znát detaily z jejich dětství. Všichni však nakonec na mé otázky odpovídali ochotně.

Jako nevýhodu těchto rozhovorů musím uvést skutečnost, že během získávání rozhovorů se velice změnila situace ohledně tzv. uprchlické krize v Evropě. Při rozhovorech, které byly uskutečněny jako jedny z posledních, se téma vždy „zvrtilo“ na otázku imigrantů a také v heslech a programech extremistických stran (ať levicových či pravicových) se toto téma objevovalo na prvních místech.

4.2.2 Metodika šetření

Sběr svých dat jsem započala v červenci 2015 v Mostě. Tam jsem uskutečnila první 4 rozhovory. Jednalo se o respondenty, které jsem osobně znala a věděla jsem o jejich sympatiích k pravicové extremistické straně. Respondenti byli a jsou stále aktivními členy pravicové extremistické strany DSSS. Informace jsem zaznamenávala na diktafon. Pokud bych chtěla rozhovory zapisovat, bylo by to složité a zdlouhavé. Po prvních čtyřech rozhovorech bylo pro mne nejtěžší shánět další respondenty. Bylo velice těžké proniknout mezi příznivce extremismu a ještě těžší bylo přimět členy extremistických stran k rozhovorům. Jen díky sociálním sítím (Facebook) a svým známým jsem se dostala k dalším respondentům, kteří byli ochotni se mnou mluvit. Se dvěma respondenty jsem komunikovala prostřednictvím internetové služby Skype, jednalo se o respondenty z Moravskoslezského kraje.

Získané rozhovory jsem přepisovala do počítače, z těchto jsem poté zpracovala následující grafy a tabulky. Jednalo se celkem o 37 rozhovorů (tedy 37 respondentů). Křestní jména, věk a bydliště (město) respondentů uvádím v příloze č. 2.

4.2.3 Úkoly šetření

Při oslovování respondentů jsem se příliš nezabývala genderovou otázkou. Byla jsem vděčná za každý rozhovor. Přesto se mi podařilo získat rozhovory od obou genderových skupin.

Věkové složení zúčastněných nehrálo v mém dotazování zásadní roli. Přesto jsem upřednostňovala osoby starší 24 let. Důvodem pro toto rozhodnutí byla skutečnost, že člověk v tomto věku již může mít určité životní zkušenosti, názor a ještě nezapomněl na své dětství. Tento záměr se mi podařilo splnit.

Základní otázky, které mne zajímaly, obsahovaly několik údajů:

- a) Pohlaví respondenta (4.3.1).
- b) Věkové složení respondentů, v jaké části ČR respondent vyrůstal – specifikace přímo na konkrétní místo či alespoň okres (4.3.2).
- c) V jaké rodině respondent vyrůstal – kolik členů měla, sourozenci, zaměstnání rodičů. Tato otázka byla nejobsáhlejší. Chtěla jsem proniknout co nejvíce do dětství respondenta, zjistit poměry v rodině, jak sociální, finanční tak i citové (4.3.3).
- d) Nejvyšší dosažené vzdělání (4.3.4).
- e) Jaké měl hračky – z obchodu, doma vyrobené, žádné. Chtěla jsem co nejpřesněji zjistit, čím byl obklopen (4.3.5).
- f) Jestli navštěvoval mateřskou školku nebo jiné předškolní zařízení (4.3.6).
- g) Zda si s odstupem času uvědomuje jakoukoliv odlišnost od svých spolužáků. Tato otázka mi nejprve přišla příliš osobní, až nevhodná, ale pro moje šetření se mi zdála nezbytná. Chtěla jsem zjistit, zda tito respondenti pociťovali ve svém dětství či mládí nějaký handicap. Je jedno, zda finanční, materiální, citový či jiný. Zda bylo něco, co je štválo (4.3.7).
- h) Jestli záviděl někdy něco svým spolužákům. Nečekala jsem jen odpovědi týkající se materiálních věcí, zajímalo mě i citové strádání (4.3.8).
- i) Jestli mu přináší členství v extremistické straně jakési uspokojení a celková spokojenost se životem. Tímto dotazem jsem chtěla zjistit, proč respondent s touto

stranou sympatizuje, zda má nějaká očekávání od svého členství v této straně a jak je spokojen se svým současným životem (4.3.9).

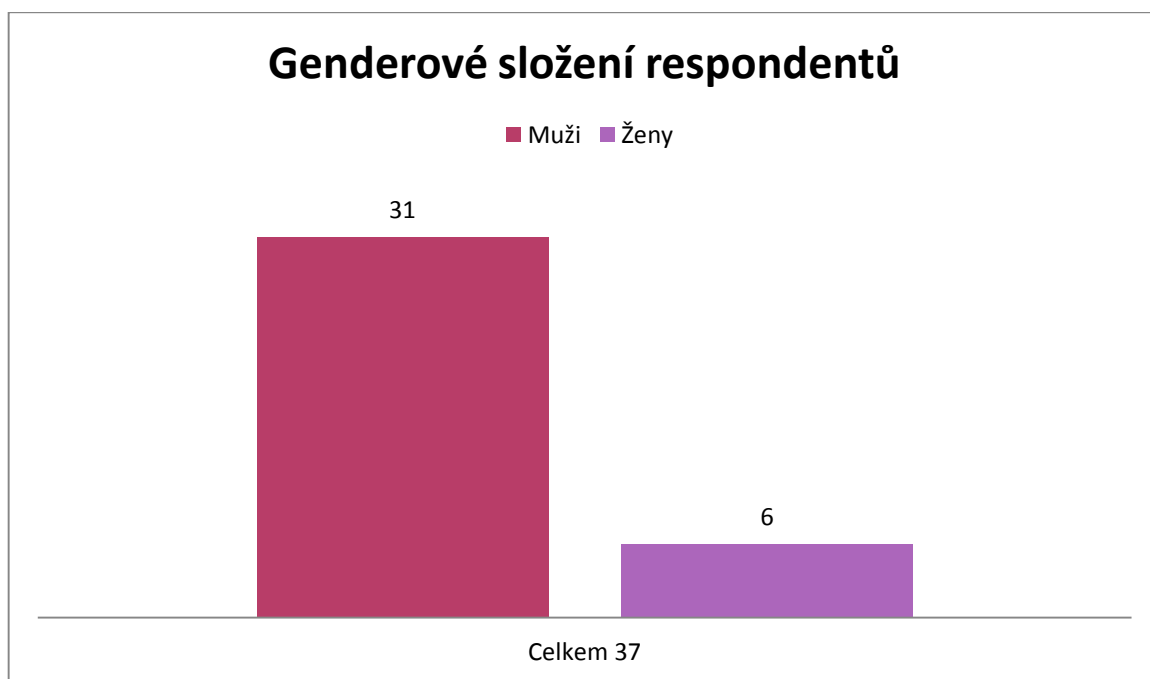
Všechna data získaná z těchto rozhovorů jsem poté zpracovala do tabulek a grafů pro snadnější porovnání.

4.3 Interpretace dat získaných rozhovory a dotazováním

4.3.1 Genderové složení respondentů

Jak jsem již uvedla, mým cílem nebylo vyvážené genderové dotazování a to z toho důvodu, že bylo celkem obtížné sehnat vůbec nějaké respondenty. Přesto se mi podařilo mezi respondenty zařadit také ženy. Bylo jich však podstatně méně než mužů. Následující graf tuto skutečnost dokládá.

Graf č. 5

Zdroj: vlastní

Z grafu je tedy patrné, že z 37 respondentů bylo 31 mužů a 6 žen. Genderový poměr respondentů nebyl vyrovnaný, ale domnívám se, že pro mé účely tato skutečnost neměla ovlivňující charakter.

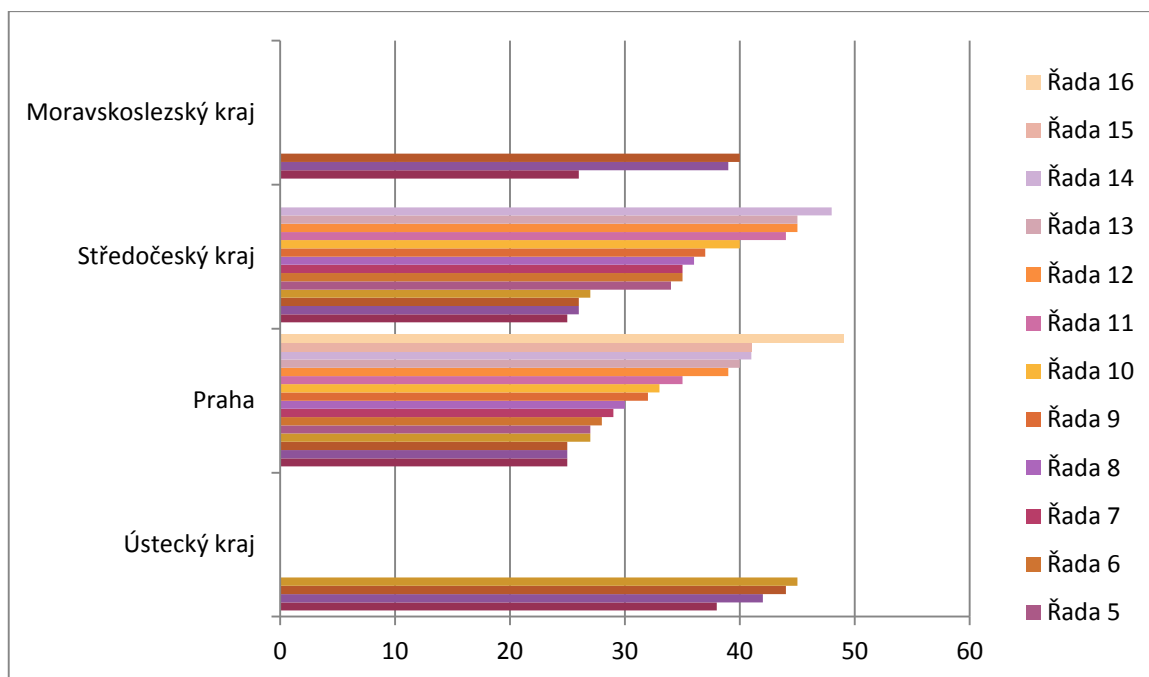
4.3.2 Věkové složení respondentů a lokalita místa bydliště

Věkové údaje měly pro mé šetření vyšší význam než údaje genderové. Cílem bylo oslovit respondenty starší 24 let. Domnívala jsem se, že tito respondenti již mají určité

životní zkušenosti, žijí vlastním životem bez rodičů a pamatují si na své dětství a mládí. Podařilo se mi kontaktovat respondenty ve věkovém rozmezí 25 – 49 let. V následujícím grafu uvádím počet respondentů za jednotlivé kraje a jejich věk.

Počet respondentů za jednotlivé kraje a jejich věk

Graf č. 6

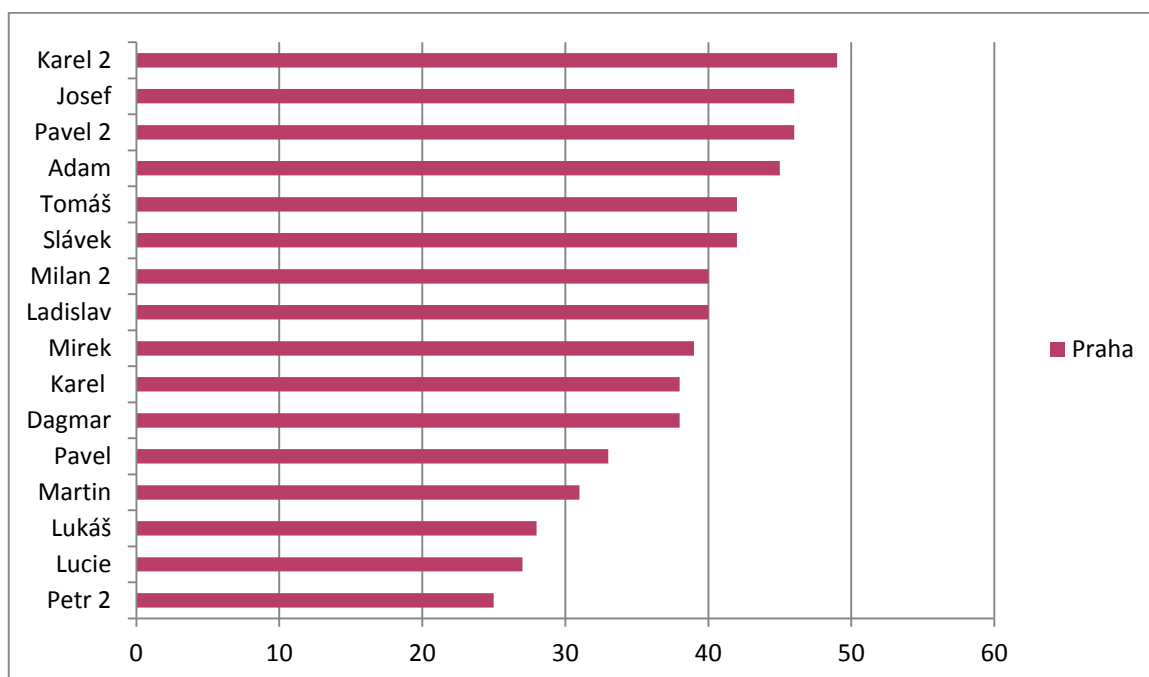

Zdroj: vlastní

Pro lepší přehlednost uvedu jednotlivé kraje zvlášť v grafu. Vždy je uvedeno křestní jméno respondenta a jeho věk.

Město Praha

Graf č. 7

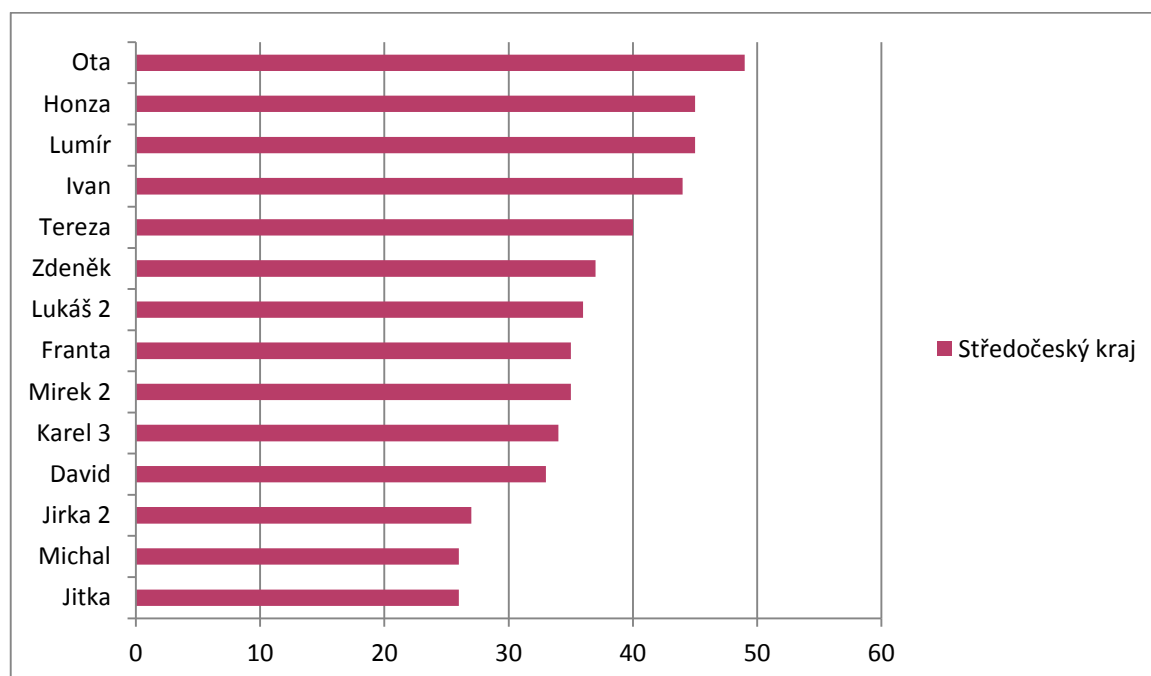
Zdroj: vlastní

Nejvíce respondentů bylo z Prahy, celkem 16 oslovených ve věku 25 – 49 let. Mezi respondenty byly dvě ženy. Věkové složení respondentů odpovídalo mému záměru. Většina dotázaných se mezi sebou znala.

Středočeský kraj

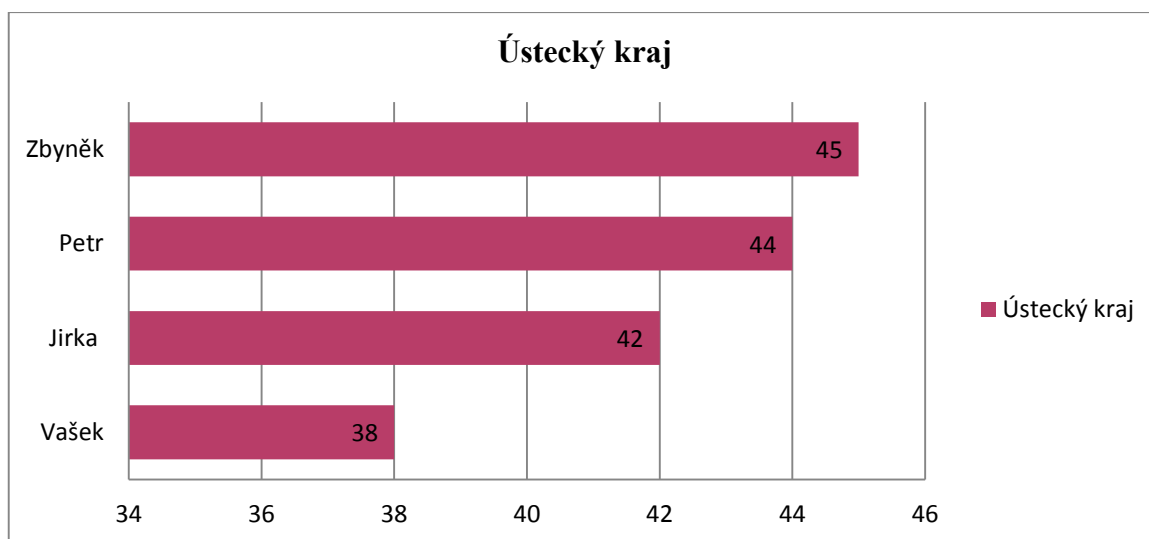
Graf č. 8

Zdroj: vlastní

Poté následoval kraj Středočeský. Zde jsem získala pro mou práci 14 respondentů ve věku 25 – 48 let. Osloveny byly 2 ženy a 12 mužů. V rámci Středočeského kraje se respondenti mezi sebou znali jen v omezené míře.

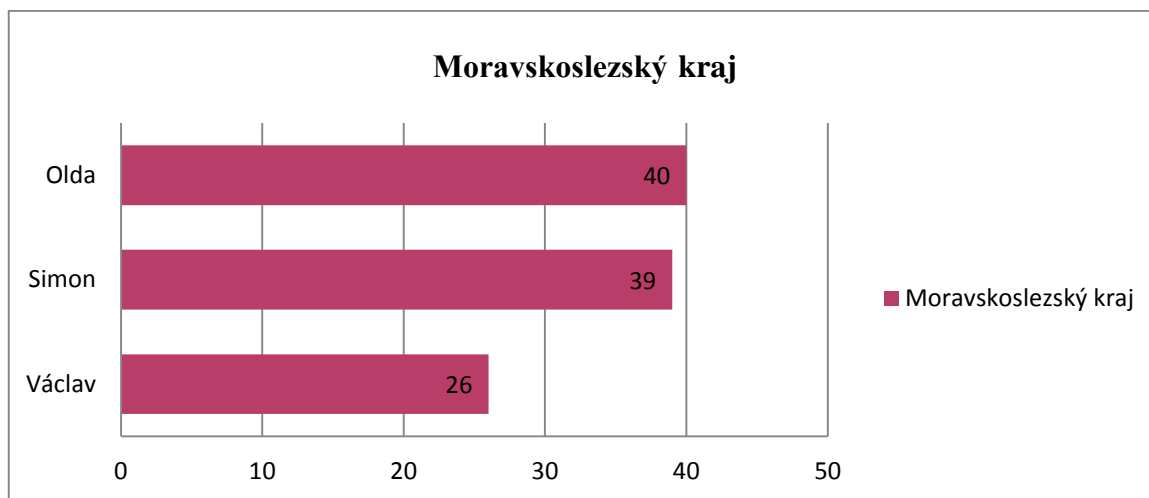
Graf č. 9

Zdroj: vlastní

Dále následoval kraj Ústecký se 4 respondenty ve věku 38 – 45 let. Oslovení byli pouze muži. Tyto muže osobně znám. Muži se znají mezi sebou.

Graf č. 10

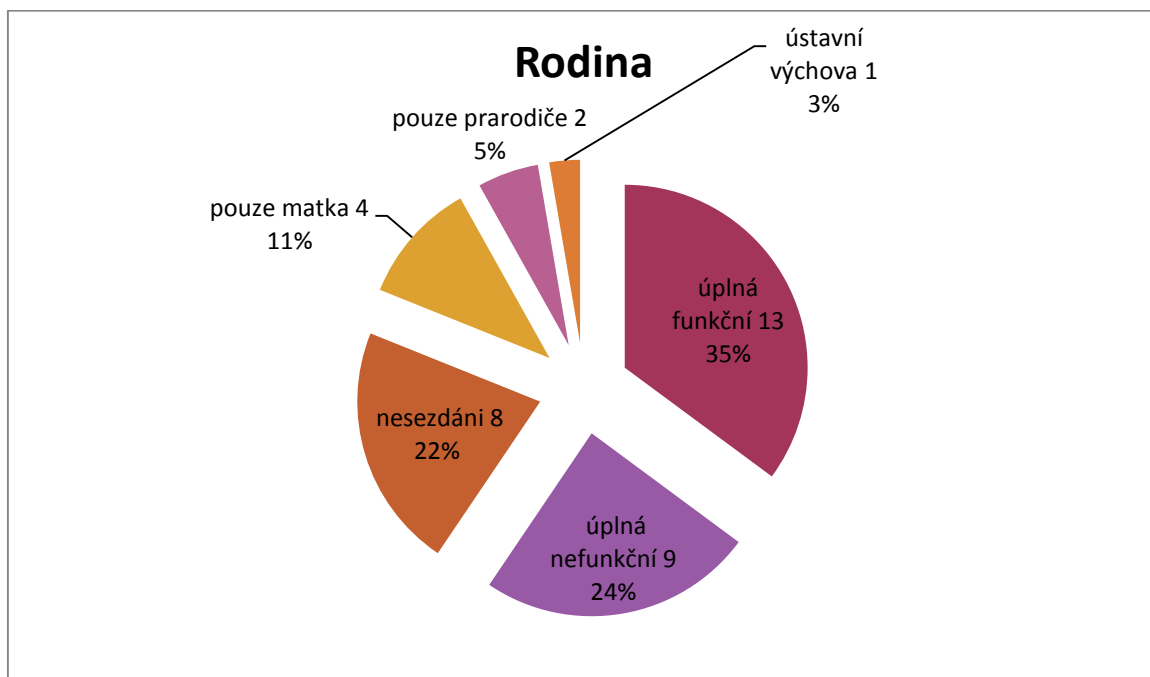
Zdroj: vlastní

Poslední byl kraj Moravskoslezský se 3 respondenty ve věku 26 – 40 let. Také byli osloveni pouze muži. Respondenti se mezi sebou znají. Vzhledem ke skutečnosti, že nikdo z dotázaných nezměnil výrazně místo svého pobytu od narození (maximálně stěhování v rámci okresu či kraje a to jen ve 2 případech), tento graf současně odpovídá i na první s mých dotazů, který se týkal místa současného pobytu.

4.3.3 Rodiny respondentů

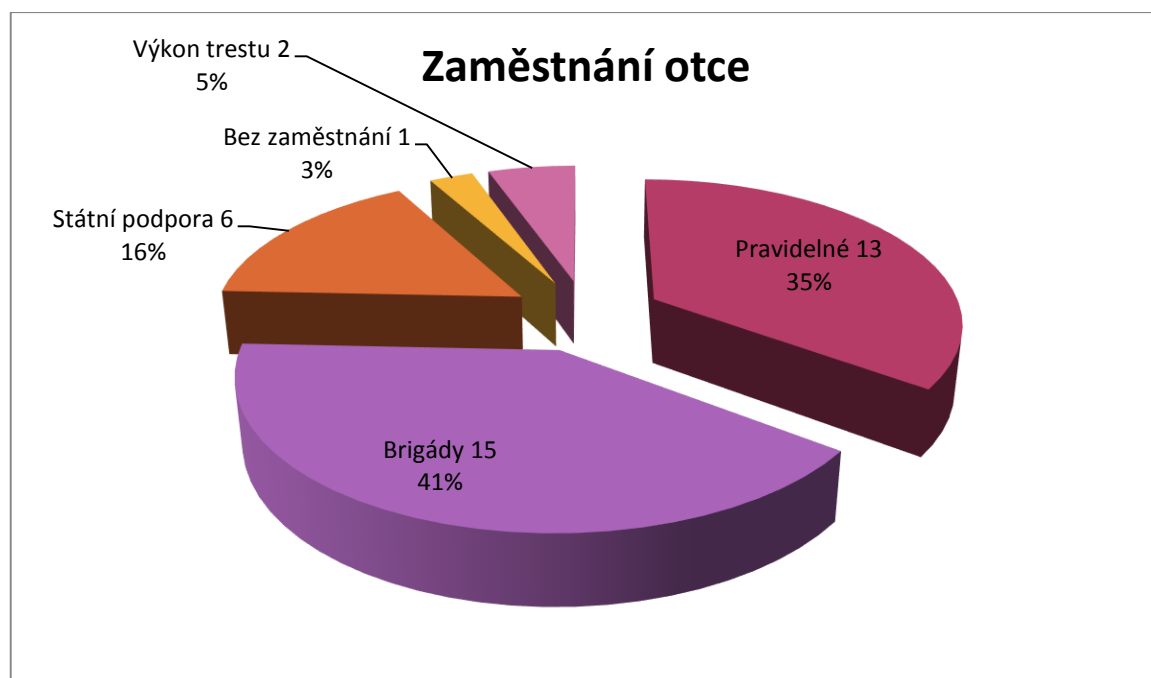
Od dotazovaných jsem se snažila co nejpodrobněji získat informace o funkčnosti jejich rodiny. Kolik měla rodina členů. Zda byla úplná, jaké povolání měli rodiče, funkce prarodičů, popřípadě dalších členů širší rodiny. Jaké byly finanční poměry rodiny. Odpovědi byly obsáhlé a pro snazší přehled jsem je zanesla do několika grafů.

Graf č. 11

Z grafu vyplynula následující fakta: Pouze 1 respondent vyrůstal v ústavní péči (dětský domov), 2 z respondentů vyrůstali u prarodičů (příliš nízký věk matky, druhý měl matku ve výkonu trestu), 4 dotazovaní uvedli, že žili pouze s matkou, 3 z nich znali své biologické otce a stýkali se s nimi, 1 biologického otce nikdy nepoznal, 8 respondentů žilo v rodině, kde matka nebyla sezdána se svým partnerem (pouze v pěti případech se jednalo o biologického otce, tři partneři nebyli biologickými otci respondentů), 9 jich žilo v rodině úplné avšak v něčem nefunkční (dva otcové byli ve výkonu trestu - odsouzení na 8 a 12 let, tři otcové hodně pili alkohol - ani jeden se nikdy neléčil, další otec byl velice agresivní, jedna matka byla silně závislá na drogách, u dvou respondentů rodiče nejevili o dítě příliš zájem, měli prý dost starostí obstarat peníze na jídlo a bydlení). Tito respondenti se často potulovali po okolí a „užívali si“, že je nikdo nehlídá. Třináct respondentů uvedlo, že žili v úplné a funkční rodině, kde otec i matka pravidelně docházeli do zaměstnání. Bližší specifikaci zaměstnání rodičů ukazují následující grafy.

Graf č. 12

Zdroj: vlastní

Jak uvádí graf, takřka polovina otců pracovala pouze brigádně a byla bez jistého měsíčního příjmu. Většinou se jednalo o sezónní práce (např. na stavbě, pomoc při sběru ovoce). Pravidelné zaměstnání mělo 13 otců. Finanční podporu od státu pobíralo 6 otců a 1 otec nepracoval a nepobíral žádné finanční prostředky ani sociální dávky. 2 otcové byli ve výkonu trestu. Za otce jsem při rozhovoru považovala osobu mužského pohlaví, která nejdelší časový úsek žila po boku respondentovy matky a podílela se tak na jeho výchově. Nemuselo se však vždy jednat o biologického otce. Data týkající se pravidelného či brigádního zaměstnání mohou mít zkreslené údaje, dotazovaní sice specifikovali druh zaměstnání, ale ve třech případech si nebyli jisti, zda tento druh určili správně. Jako děti se nezaobíraly otázkou, zda se jedná o stálé či brigádnické povolání.

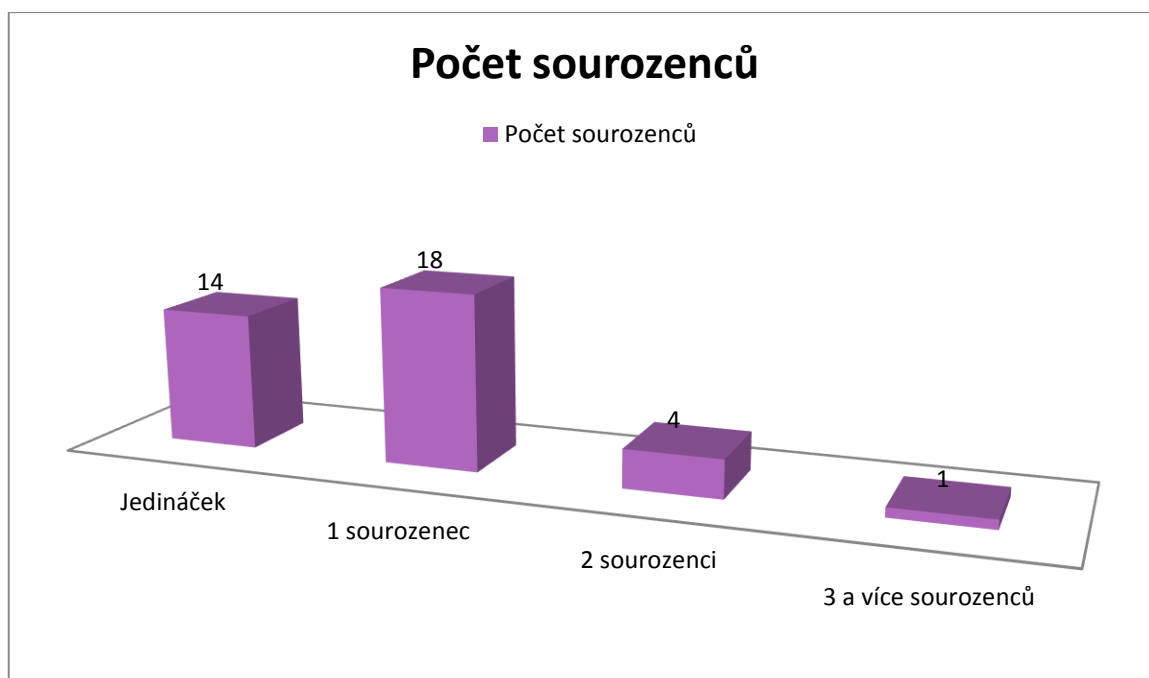
Graf č. 13

Zdroj: vlastní

U zaměstnání matek uvedla více jak polovina dotázaných, že byly v domácnosti. Tento pojem vystihuje skutečnost, že nepracovaly a pobíraly určité finanční prostředky (příspěvek v rodičovství, podpora v nezaměstnanosti). Osm matek mělo pravidelné zaměstnání, šest jich pracovalo pouze brigádně a čtyři byly naprosto bez příjmu. Z těchto čtyř žen bez zaměstnání se jedna živila jako prostitutka. Pro dokreslení rodinné situace pro mne byla důležitá také otázka týkající se sourozenců. O počtu sourozenců v rodinách hovoří následující graf.

Graf č. 14

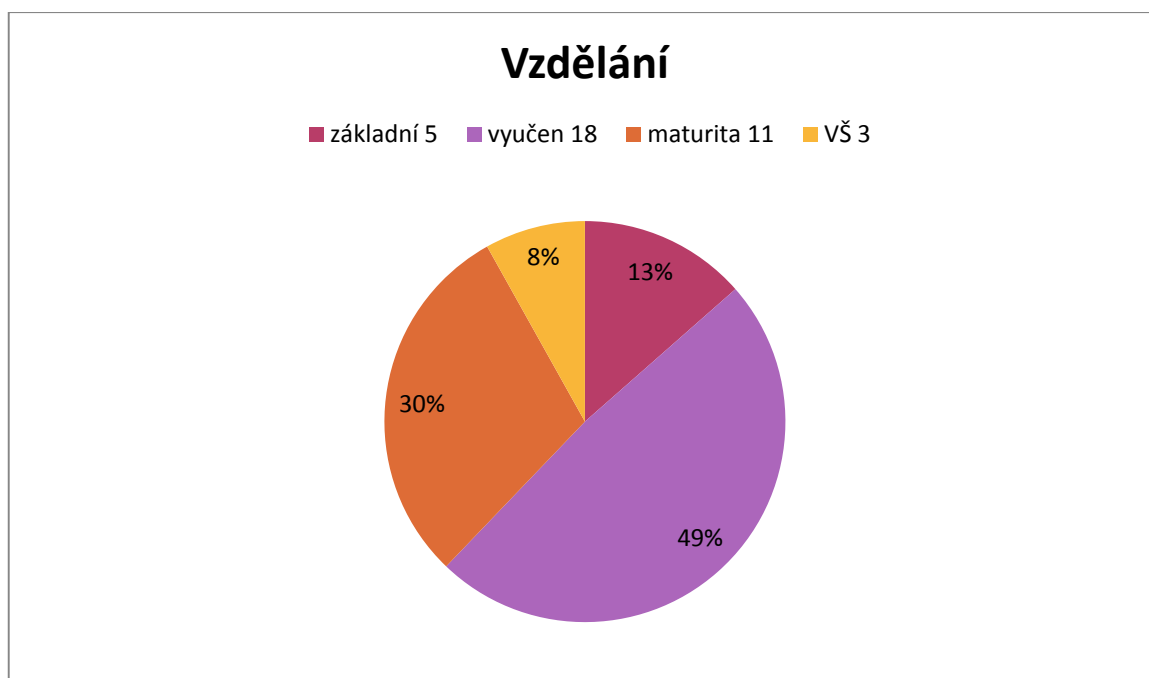
Zdroj: vlastní

Nejvíce dotázaných mělo 1 sourozence, celkem 18 respondentů, 14 jich vyrůstalo jako jedináčci a 5 dotázaných mělo více dva a více sourozenců. Zřejmě díky věkovému složení respondentů, byl počet sourozenců tak vysoký. V současné době není patrný tak vysoký počet sourozenců v rodinách.

4.3.4 Nejvyšší dosažené vzdělání

Při této otázce jsem se zabývala nejvyšším dosaženým vzděláním respondentů. Nelze však specifikovat, že lidé s vyšším dosaženým vzděláním mají nižší sympatie k extrémismu. Vzdělání není jedinou a zásadní veličinou, která by toto tvrzení potvrzovala či vyvracela.

Graf č. 15

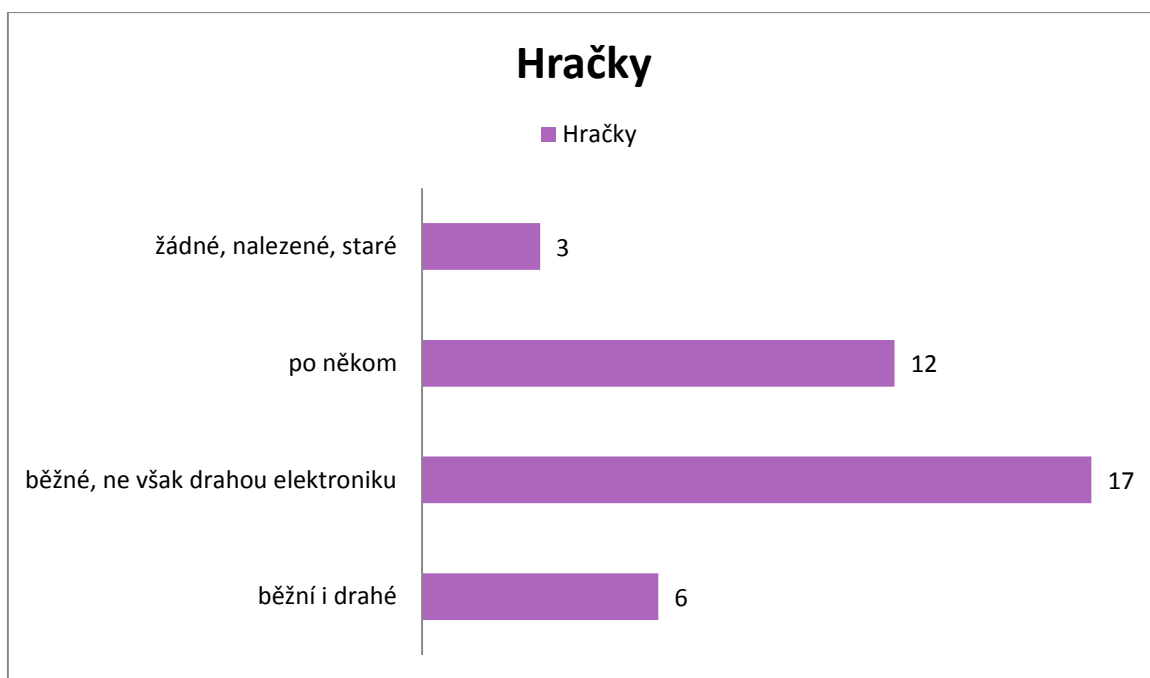
Zdroj: vlastní

Téměř polovina dotázaných byla vyučena v oboru, celkem 49% (18), maturity dosáhlo 11 respondentů a 3 měli vysokoškolské vzdělání, 5 dotázaných skončilo pouze se základním vzděláním.

4.3.5 Jakými hračkami byli respondenti obklopeni v době svého dětství

Tato otázka mi měla blíže specifikovat, v jakém prostředí se respondenti nacházeli jako malé děti. Zda rodina měla finance na nákup hraček z běžné sítě obchodů, zda děti byly vedeny k rozvoji dovedností např. omalovánkami, slepovačkami, zda děti znaly společenské dětské hry jako je „Člověče nezlob se“, „Pexeso“, „Kvarteto“. Nebo jestli jako děti neměly žádné hračky a místo toho jim bylo k dispozici např. vybavení domácnosti či jen klacíky, kamínky a další přírodniny. Na tomto šetření jsem chtěla zjistit, jak se rodiče svým dětem věnovali, jaká byla finanční situace rodiny a zda rodiče měli na děti alespoň trochu času. O výsledcích hovoří následující dvě znázornění, první graf poukazuje na množství a kvalitu hraček, druhá tabulka ukazuje společné aktivity dětí a rodičů (prarodičů). Jedná se o čas, který rodiče dětem věnovali.

Graf č. 16

Zdroj: vlastní

Polovina respondentů byla obklopena běžnými hračkami z obchodů (uváděli autíčka, angličáky, pistolky, různé společenské hry, stavebnice, pastelky, omalovánky, kostky). 6 dotazovaných dostávala od rodičů i dražší elektronické hračky (různé video hry, notebook). 3 z dotazovaných měli hračky pouze starší či takové, jaké si našli venku (třeba u kontejnerů) a 12 respondentů si vzpomíná, že hračky „dědilo“ po starších sourozencích či jiných dětech z blízkého okolí. Zajímavý je fakt, že respondent z dětského domova patří do skupiny respondentů, kteří měli běžné i drahé hračky. Zřejmě díky sponzorům byly dětské domovy velice dobře vybaveny hračkami. V tabulce, která následuje, jsem na základě odpovědí respondentů, zpracovala jejich hry a zájmové činnosti, kterým se věnovali společně s rodiči, sourozenci, prarodiči.

Tabulka č. 7

Aktivita	Počet respondentů
Člověče, nezlob se	12
Pexeso	21
Karty (Prší, Žolíky, Oko, Kvarteto)	16
Město, jméno, zvíře	8
Kutilství nebo výroba (lodě, letadýlka, pletení....)	7
Hraní si s rodiči na školu, na doktora	9
Četba knih od rodičů či sourozenců	11
Společný zpěv s rodiči či sourozenci	13
Další společenské hry	6

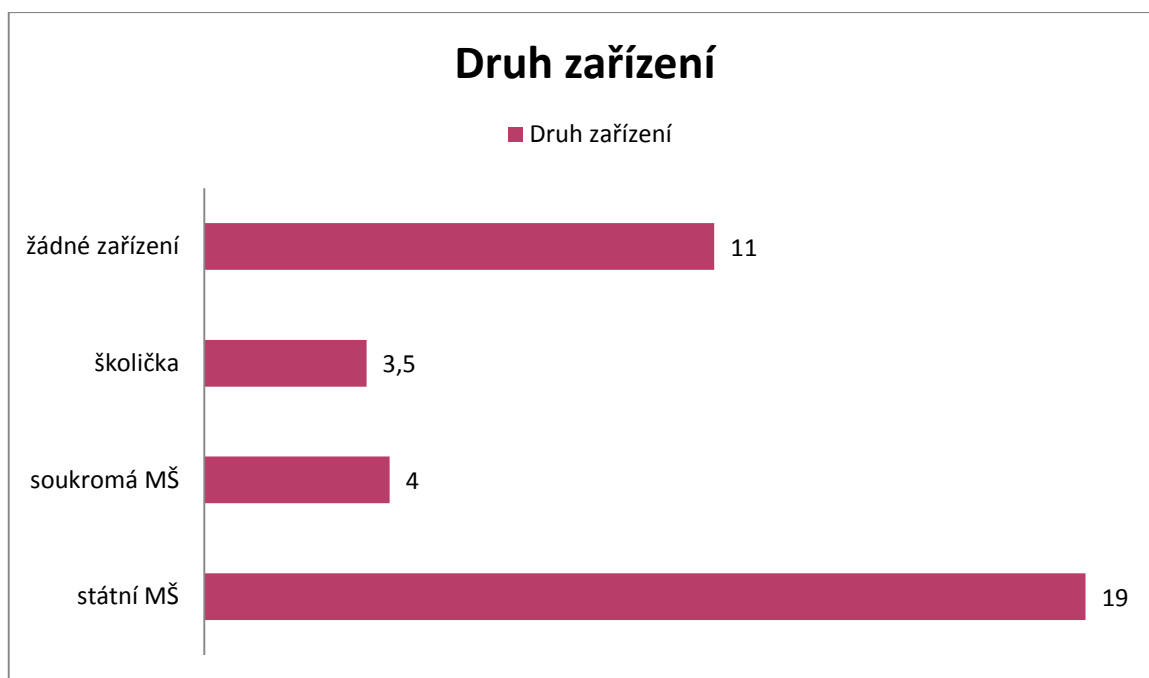
Zdroj: vlastní

Z tabulky je patrné, že nejvíce respondenti hráli v rámci rodiny Pexeso. Přesto se jedná z celkového počtu respondentů jen o necelé 2/3 osob. Ostatní aktivity měli ještě menší zastoupení, cca 1/3 osob. Nejvíce aktivit vykázal respondent z dětského domova, zřejmě proto, že měl kolem sebe dostatek „hráčů“. Pokud shrneme tyto údaje, je zřejmé, že v rodinách respondentů sice rodiče věnovali určitý čas svým dětem, ale velice krátký nebo letmý. Všimněme si dat, která poukazují na společný zpěv v rodině. Takřka třetina dětí zažila společné zpívání s rodiči či sourozenci. Pokud jsem chtěla bližší specifikaci této aktivity, odpověď byla v tom smyslu, že si zpívali venku s kamarády (nejen lidové, ale i moderní texty).

4.3.6 Docházka do mateřské školky nebo jiného předškolního zařízení

Při této otázce jsem si kladla za cíl zjistit, zda respondenti v dětském věku navštěvovali mateřskou školku či nikoli. Zajímalo mne i jiné předškolní zařízení, kde by jim byla poskytována určitá forma edukace. Tedy i soukromé školky, dětské koutky a školičky. Do této formy edukace jsem nezařazovala dětské koutky v rámci obchodních center. Zajímala mne zařízení, kam dítě docházelo nejméně 3x týdně na celé dopoledne.

Graf č. 17

Zdroj: vlastní

Graf nám udává, že více jak polovina dotazovaných navštěvovala státní MŠ a prošla tedy programem vzdělávání dle MŠMT. Trochu mne zarazila skutečnost, že pomalu 1/3 dotazovaných nechodila do žádného předškolního zařízení – celkem 11 osob. Může se jednat o osoby z vícedětných rodin a matky tak mohly být doma s dalšími mladšími sourozenci. Vzhledem k tomu, že 23 dotazovaných mělo sourozence, je toto číslo reálné.

4.3.7 Pocit odlišnosti

Při této otázce jsem se zajímala především o pocity ve škole a v kolektivu, mezi dětmi venku a v zájmovém kroužku. Cílem bylo zjistit, zda respondenti nemohou trpět určitou deprivací z důvodů citových nebo psychických. Zda si nepřipadali méněcenní, protože jejich rodiny nepatřily k ekonomicky silným. Ptala jsem se také na jejich citové uspokojení v době dětství a dospívání. Odpovědi byly velice různé a je těžké shrnout je do grafů, které by toto měly znázorňovat. Jedná se spíše o problematiku na psychologickém podkladě a zasloužila by si samostatnou výzkumnou práci. Přesto se pokusím o určité grafické znázornění. Nepoužiji graf, byl by nepřehledný, zvolím tabulku. V této tabulce se pokusím vyjádřit, zda respondenti trpěli pocitem méněcennosti vůči svým vrstevníkům. Nejedná se tedy o vyjádření materiálních hodnot ale o citové hodnoty.

Tabulka č. 8

Psychický handicap	ano	ne	nevím
Rodiče, prarodiče nebo matka mě neměli tolik rádi, jak jsem to viděl/a u jiných dětí	13	11	13
Chyběl mi bližší kontakt s rodiči, např. při společných hrách, výletech, dovolených	11	25	1
Byl jsem často bit a i jinak trestán/a	13	24	
Vadilo mi, jak se rodiče hádali	19	17	1
Vadilo mi, že nevyrůstám se svými rodiči	2	35	
Vadilo mi, že otec hodně pil a byl zlý	3	34	
Vadilo mi, že jsem nepatřil/a do skupiny spolužáků do které jsem moc chtěl/a, cítil/a jsem se odtržený/á	14	17	6
Vím, že jsem jako dítě hodně zlobil/a, ale chtěl/a jsem zapadnout do party	7	27	3
Dost často jsem se potloukal/a po ulicích	16	21	
Měl/a jsem snahu odlišit se od ostatních, někdy za každou Cenu	4	28	5

Zdroj: vlastní

Z uvedené tabulky jsou zřejmé zásadní pocity, kterými mohli být ovlivněni někteří respondenti. Nemohu věrohodně vyhodnotit, zda se může jednat o případnou deprivaci, ať již psychickou či citovou, ale uvedené skutečnosti utkvěly respondentům v paměti jako negativní jevy. Nejvíce si respondenti vzpomínali na hádky mezi rodiči. Tyto v nich zůstaly zakořeněny a všichni shodně uvedli, že jako děti se cítili provinile při hádce rodičů. Jako další negativní vzpomínky byly skutečnosti, že respondenti nebyli členy určité skupiny spolužáků nebo kamarádů. O toto přijetí moc usilovali a časté bylo taky

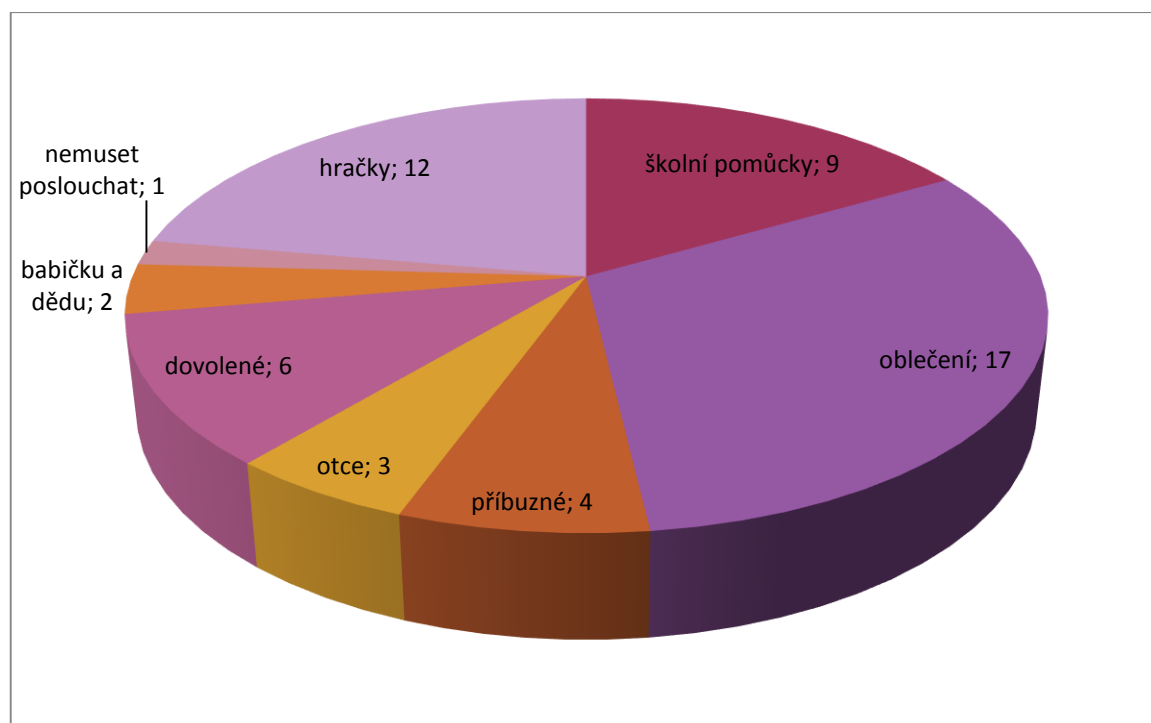
potloukání se bez cíle po ulicích. 13 dotázaných uvedlo, že je rodiče (prarodiče) neměli tolik rádi. Zde je patrná citová deprivace. Jako děti trpěli nedostatkem citu a lásky.

4.3.8 Závist vůči spolužákům

Touto otázkou jsem chtěla blíže specifikovat, co respondentům chybělo v době jejich dětství. Odpovědi tedy byly vztažné k jejich dětskému věku.

Závist vůči spolužákům

Graf č. 17

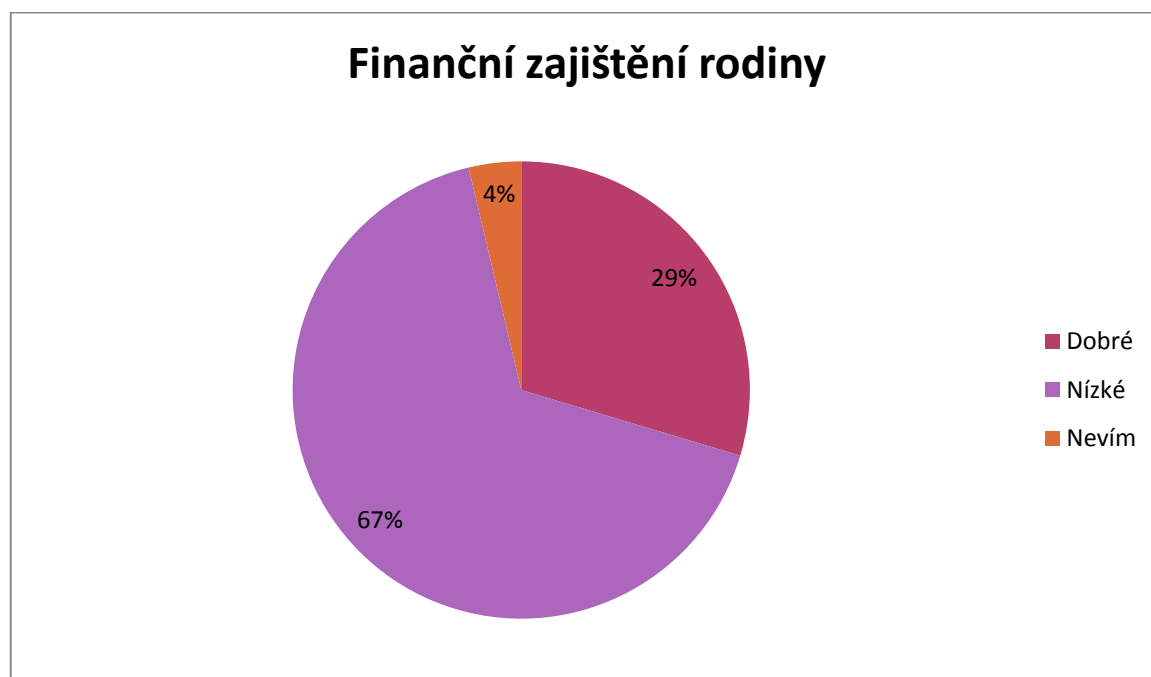
Zdroj: vlastní

Vyspecifikovat tento graf nebylo jednoduché, neboť odpovědi byly velice různorodé. Součet odpovědí je větší než počet respondentů protože respondenti se ztotožnili s více odpověďmi. Do grafu jsem zahrnula, dle mého názoru, nejdůležitější odpovědi. Celkem 17 dotázaných záviděla kamarádům či spolužákům oblečení, většinou se jednalo o oblečení, které vyjadřovalo příslušnost k určité skupině (skateaři, metalici), 9 dotázaných závidělo školní pomůcky, nejednalo se však o ty běžné, ale o ty dražší, většinou se symboly nebo obrázky. V nižších třídách to byly postavy z pohádek, později obrázky hudebních kapel či jednotlivců. Ve 12 případech respondenti záviděli hračky. Při bližší specifikaci bylo

upřesněno, že se jednalo spíše o elektronické hry, MP3 přehrávače a CD přehrávače. Zajímavé byly odpovědi (respondentů starších 40 let), kdy záviděli spolužákům příbuzné v zahraničí (tito spolužáci měli věci ze „západu“) a jeden respondent záviděl svému kamarádovi volnost. Kamarád vyrůstal jen s matkou, která jeho výchovu nezvládala a chlapec si mohl dělat „co chtěl“. Odpovědi, které poukazovali na nefunkční rodinu a citové strádání, se týkaly prarodičů a ve třech případech otců. U odpovědí, týkajících se dovolené, respondenti v první řadě uváděli, že záviděli dovolenou jako takovou, tedy odjezd kamsi pryč z místa bydliště, až jako další byl důvod, že budou celá rodina společně.

Následující graf vyjadřuje odpověď na otázku ohledně finančního zabezpečení rodiny (tak, jak to vnímali respondenti v dětství).

Graf č. 18

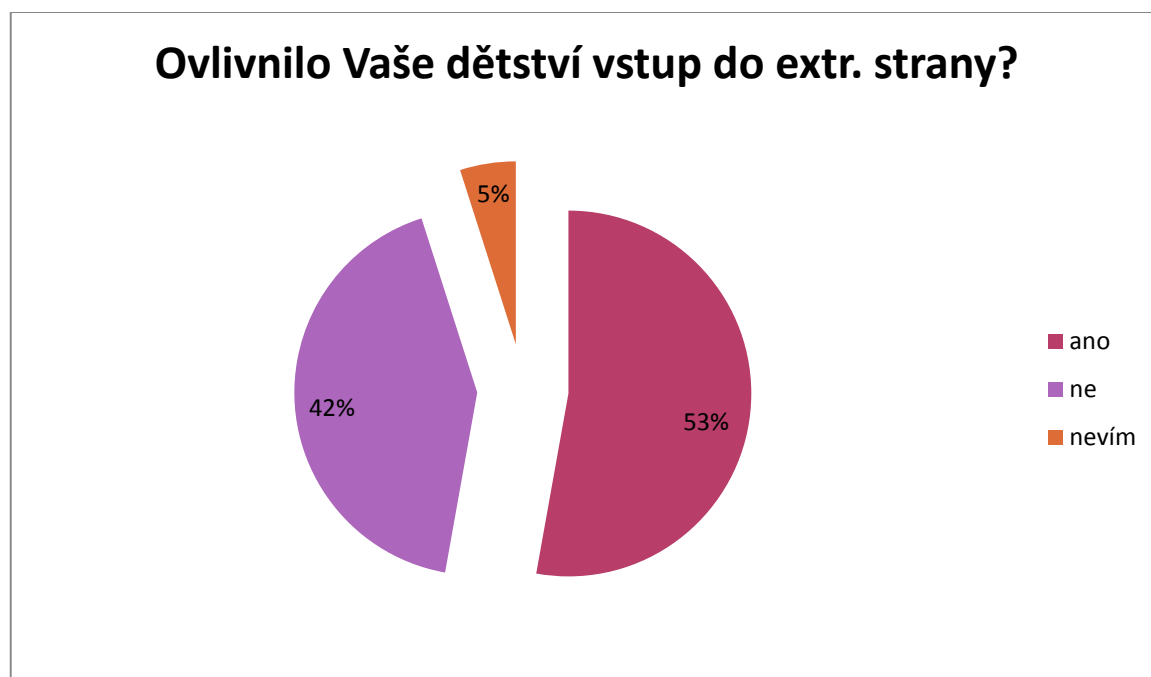
Zdroj: vlastní

Celkem 67% (18) dotázaných uvedlo, že finanční zajištění rodiny bylo nízké. Většinou uváděli, že žili „od výplaty k výplatě“, finanční prostředky stačily sotva na potraviny a nájem. Jako děti si nemohli chodit do obchodu pro sladkosti, nemohli s kamarády chodit na koupaliště, na kolotoče. Vnímali to velice negativně a považují to za zásadní negativum ve svém dětství. 3 respondenti uvedli, že otcové pili alkohol a většinu peněz propili. 29% (8) respondentů hodnotilo finanční situaci rodiny jako dobrou. 1 dotázaný neuměl blíže specifikovat finanční situaci v rodině. Byl vychován v dětském domově.

4.3.9 Členství v extremistické straně a spokojenost se stylem života

Poslední otázka směřovala k celkové spokojenosti respondenta se životem a členstvím v extremistické straně. Snažila jsem se o získání informací ohledně současného života, o jeho spokojenosti. Zajímala mne propojenost mezi současným životem a členstvím v extremistické straně. Z této otázky vyplynulo několik různých odpovědí. Pro názorný přehled tyto odpovědi uvádím zpracované v tabulkách a grafech.

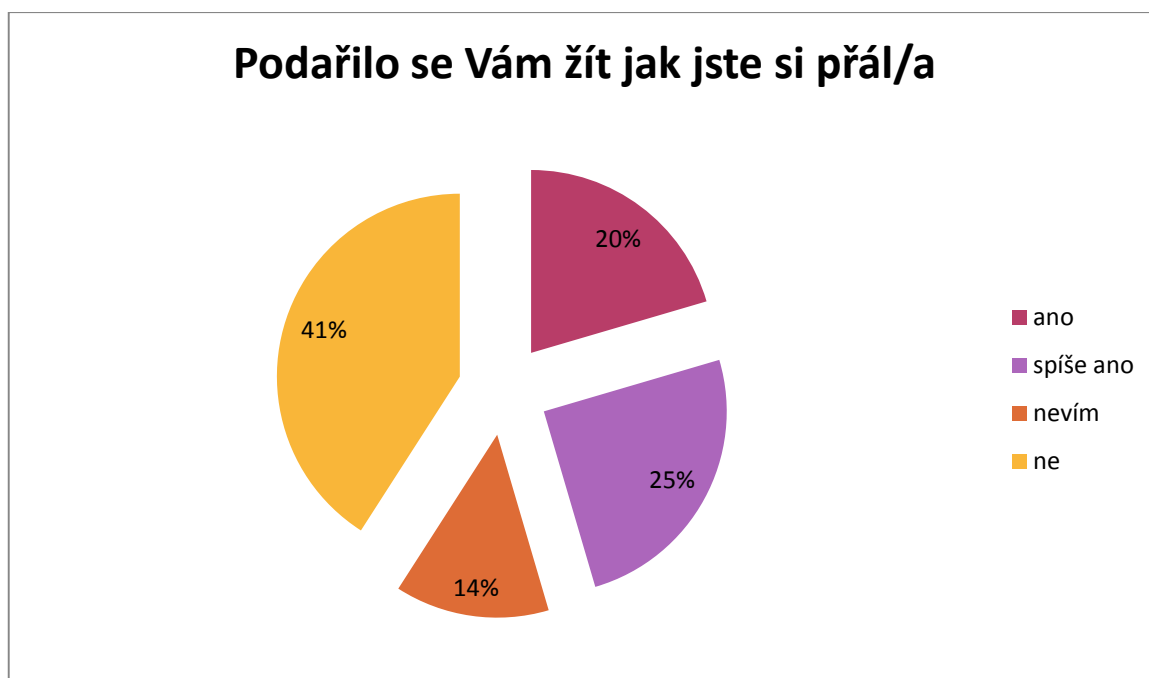
Graf č. 19

Zdroj: vlastní

53% dotázaných uvedlo kladnou odpověď na tuto otázku. Požadovala jsem od nich bližší vysvětlení. Nejčastěji uváděli, že chtěli žít lepší život než v dětství. Jednalo se především o otázky materiální a citové. Chtěli se přestěhovat do lepšího bytu, mít práci a tím zajištěn stálý příjem. Chtěli také funkční rodinu – partnera, děti. 42% respondentů uvedlo, že jejich dětství nemělo vliv na inklinaci ke straně. Převládala u nich nespokojenost s politickým systémem.

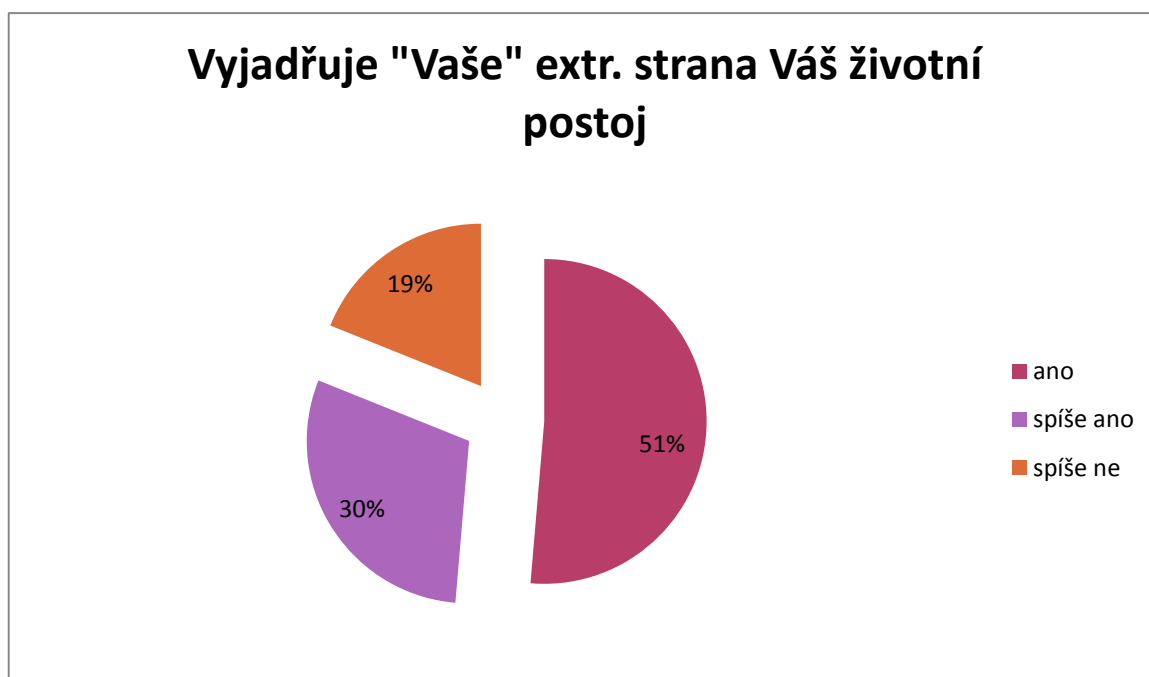
Graf č. 20

Zdroj: vlastní

Pokud sečteme kladné odpovědi, dostaneme údaj, že 45% dotázaných žije lepším životem. Neznamená to však, že by dosáhli všeho, po čem toužili. Tento údaj může také naznačovat, že vstupem do strany si respondent zajistil lepší život. Většinou je kvalita jejich života závislá na dobře ohodnoceném zaměstnání, u některých funguje i dobré rodinné zázemí. Proti tomu musíme postavit 41% dotázaných, kteří nevidí svůj život v lepším světle. Ani jeden z respondentů nezmínil žádného sociálního pracovníka, který by snažil rodině v SVL pomoci. U starších ročníků toto nelze ani očekávat. Jakákoliv sociální práce byla před rokem 1989 postavena na jiném principu, často spíše než pomocí se zabývala represí. Ani mladší ročníky respondentů se však s pojmem sociální práce nesetkaly. V tomto momentě je třeba připomenout, že terénní sociální pracovníci by měli úzce spolupracovat s Policií ČR, psychology, sociology popř. základními školami v místě SVL a tvořit tak koordinační tým, který by se zabýval primární prevencí v těchto oblastech.

Graf č. 21

Zdroj: vlastní

81% respondentů jsou členy strany z důvodu, který jsem nazvala „životní postoj“. Jedná se o skutečnost, že program této extremistické strany vystihuje názory a postoje respondentů. Je tam tedy shoda ve spoustě otázek, které se týkají sociální sféry, finanční sféry, samozřejmě politiky. Mohu konstatovat, že tito dotázaní našli v této straně svůj smysl života a jsou přesvědčeni, že prostřednictvím strany mohou přinejmenším ovlivnit svůj další život. Nejraději by jej však změnili podle hesel strany. Musím však také uvést fakt, že v rámci strany se nejedná o jednotný názor. Každý má ve straně někoho, s kým sympatizuje více. Členové extremistické strany nejsou vždy naprosto jednotní v názorech. Jedná se o nesourodou skupinu lidí, které spojuje někdy jen pár – tím myslím opravdu dva – shodné názory.

4.4 Shrnutí

Mého průzkumného šetření se zúčastnilo celkem 37 osob, z toho 31 mužů a 6 žen. Respondenti pocházeli ze třech krajů: Ústecký, Středočeský a Moravskoslezský a z Prahy. V dnešní době můžeme tyto kraje a Prahu označit jako místa se sociálně vyloučenými lokalitami. Tímto jsem si splnila svůj záměr, aby respondenti pocházeli z těchto míst. Věkové složení respondentů bylo mezi 25 – 49 lety. Mladší respondenty jsem pro svůj

průzkum nechtěla. Důvodem byl jejich nízký věk a tím i kratší životní zkušenost, která by mohla ovlivnit odpovědi na dotazy ohledně jejich dětství.

Při dotazech, které se týkaly rodiny, ve které respondent vyrůstal, vyplynuly tyto skutečnosti: 13 respondentů uvedlo, že pochází z úplné funkční rodiny, 9 z úplné nefunkční. Důvody nefunkčnosti rodiny byly tyto: 2 otcové ve výkonu trestu, 3 otcové často a hodně pili alkohol, 1 otec agresivní, 1 matka závislá na drogách, 2 rodiče nejevili o dítě příliš zájem. 8 dotázaných žilo v rodině, kdy partneři nebyli sezdáni, z toho v 5 případech byl otec biologický, ve 3 nikoliv. 4 respondenti žili pouze s matkou, 2 vychovávali prarodiče a 1 vyrůstal v dětském domově. Pravidelné zaměstnání mělo pouze 35% otců (nemuselo se vždy jednat o biologického otce, jednalo se o muže, který se nejdelší časový úsek podílel na výchově), 41% otců pracovalo brigádně. Tento jev jen potvrzuje specifika SVL, mezi něž patří nestálé zaměstnání a spíše brigádnické výpomoci obyvatel. 51% matek bylo v domácnosti, nejčastěji z důvodu péče o další děti v rodině, 22% matek mělo stálé zaměstnání a 16% jich pracovalo brigádně. Matky v domácnosti mají většinou nižší příjmy oproti ženám, které pravidelně pracují. Je tedy patrné, že tyto rodiny byly finančně znevýhodněny. Počty sourozenců byly v dotázaných případech relativně vysoké. Pouze 14 dotázaných vyrůstalo jako jedináčci, 18 mělo jednoho sourozence a 5 respondentů mělo dva a více sourozenců. Tento údaj koresponduje s počtem matek, které byly v domácnosti.

Otázka vzdělání nebyla zásadní pro můj průzkum, přesto mi přišlo vhodné, zjistit jaké nejvyšší ukončené vzdělání respondenti mají. 49% tedy skoro polovina byla vyučena v oboru, 30% mělo maturitu a 8% ukončilo studium na VŠ. 13% respondentů mělo pouze základní vzdělání.

V rámci průzkumného šetření mne zajímala otázka hraček, které respondentů provázely jeho dětstvím. 17 respondentů uvedlo, že mělo k dispozici běžné hračky z obchodů, ale nejednalo se o drahou elektroniku, 12 dotázaných mělo hračky starší, použité, většinou po sourozencích nebo jiných příbuzných či známých. 6 dotázaných vyrůstalo s drahými hračkami, včetně elektroniky. Zde mne zaujal fakt, že mladý muž, který vyrůstal v dětském domově, patřil právě do této skupiny. Vysvětluji si to skutečností, že po roce 1989 nastala vlna velkého sponzorství a solidarity s dětmi v dětských domovech. Tyto děti pak měly k dispozici opravdu drahé hračky včetně elektroniky. Sama jsem několik dětských domů navštívila v rámci svého zaměstnání v letech 1997 – 1999 a toto mohu potvrdit. K dětství patří také aktivity, které konáme společně s rodiči, prarodiči

či kamarády. Na základě odpovědí musím konstatovat, že nejoblíbenější společenskou hrou bylo Pexeso a další karetní hry. Nejméně se pak děti společně s rodiči věnovali kutilství v podobě slepování modelů aut, lodí či letadel. Vysvětluji si to finanční náročností, se kterou je tato činnost spojena. Ve společném zpěvu, kdy tuto aktivitu uvedlo 13 dotázaných, se jednalo spíše o zpěv s kamarády.

Docházka do státní MŠ byla poměrně vysoká, 19 dotázaných navštěvovalo MŠ a plnilo tak předškolní vzdělávání dle programu MŠMT. Naopak 11 respondentů nedocházelo nikam. Jednalo se o děti z rodin, kde matka byla doma s dalšími sourozenci.

V kapitole 4.3.7 jsem získala informace ohledně pocitů odlišnosti, které respondenti měli jako děti. Za alarmující považuji údaj, že 19 respondentů trpělo, když se rodiče hádali. Jako děti na sebe přebírali určitou část viny za hádající se rodiče. Tento fakt v nich vyvolával nepříjemné pocity a mohl působit na příznivý vývoj jejich psychiky. Stejně tak skutečnost, že 13 dotázaných uvedlo, že je rodiče neměli tolik rádi. Zde je patrný jasný citový deficit ve vývoji dětí. Při důkladnějším a odborném vyšetření psychologem by se jistě potvrdily i další negativní znaky ve vývoji dětí. 13 respondentů uvedlo, že bylo bito či jinak trestáno, jedná se skoro o 1/3 dotázaných. Přesto ani jeden z respondentů neuvedl, že by byl někdy konfrontován se sociálním pracovníkem, nikdy mu nebyla nabídnuta žádná pomoc. Zde shledávám selhání depistáže ze strany terénních sociálních pracovníků a celkového propojení a spolupráce mezi Policií ČR, psychology, sociology a základními školami v SVL.

Finanční zajištění rodin v době dětství vnímali respondenti jako nízké. Tuto možnost odpovědi zvolilo 67% dotázaných. Nejčastěji záviděli svým spolužákům nebo kamarádům oblečení, značkové školní pomůcky a hračky. Tedy věci materiální hodnoty. Zaznamenala jsem však i odpovědi, které se týkaly citového strádání. Jednalo se o odpovědi, kdy respondenti záviděli tatínky, babičky a dědy. Závist příbuzných vycházela z podstaty, že příbuzní žili v cizině. Nejednalo se tedy o citovou podstatu ale materiální. 29% dotázaných uvedlo finanční situaci v rodině jako dobrou.

Kapitola 4.3.9 přinesla odpovědi, které potvrzují hypotézu z úvodu mé práce. 53% dotázaných, tedy více jak polovina, uvedla, že jejich dětství ovlivnilo členství v extremistické straně. 42% dotázaných reagovala negativní odpovědí a nynější členství vysvětlují nespokojeností především s politickým systémem ve státě. 45% respondentů uvedlo, že nyní žijí dle svých představ. Tento fakt v nás může vyvolat dojem, že je tomu

tak díky členství ve straně. Musela jsem tedy požádat respondenty o vysvětlení, nejčastěji uváděli, že mají dobré zaměstnání a fungující rodinu. V tom je podstata jejich spokojenosti. 81% dotázaných jsou členy strany proto, že jejich strana vyjadřuje jejich životní postoje. Neznamená to však, že se se svou stranou shodují ve všech bodech programu. Někdy je shoda pouze ve dvou případech. Přesto jsou aktivními členy. Líbí se jim poznání druhých lidí, kteří také mají své představy o životě a snaží se je naplnit prostřednictvím strany.

Výsledky mého průzkumu byly očekávané a potvrdily mé předpoklady. Neočekávané bylo zjištění, že se ani jeden z respondentů nesetkal s prací sociálních pracovníků, ani v rámci bydliště, ani ve škole. Tento fakt byl pro mne znepokojující a odhalil nedostatek v práci se SVL.

4.5 Diskuze

Z mého průzkumného šetření vyplynulo několik závěrů a skutečností. Tyto závěry se týkají především sociální situace respondentů v době jejich dětství a dospívání. Podařilo se mi získat respondenty z oblastí, které můžeme označit jako sociálně vyloučené. Respondenti tedy splnili jeden z mých úkolů šetření. Mohu však diskutovat o pojmu SVL u respondentů, kteří jsou staršího data narození. V době jejich dětství a dospívání byl tento pojem celkem neznámý. Co se týče počtu respondentů, lze mi vytknout příliš malý počet dotázaných. Ano, 37 respondentů není příliš vysoké číslo a tedy vypovídající hodnota mého šetření je velice nízká. Nejedná se však o vědecký výzkum. Byla jsem opravdu vděčná za každého respondenta. Pokud jste členem extremistické strany, většinou neoplyváte přílišnou empatií k dotazníkům, rozhovorům a jiné formě zviditelnění se. Alespoň tento dojem jsem měla ze svých respondentů.

Nejvíce se mi jich podařilo kontaktovat v Praze, poté následoval Středočeský kraj. Zbylé dva kraje jsem mohla uvést díky svým kamarádům a známým. Při otázce rodiny a zaměstnání rodičů mne zarazil vysoký počet brigádnických zaměstnání u otců i matek. Pokud se však zpětně ohlédnu za specifikami SVL, je toto jedno z hlavních specifik obyvatel těchto lokalit. Při sbírání dat ohledně hraček, kterými byli respondenti obklopeni, jsem chvílemi stála „na mrtvém bodě“. Je velice obtížné, formulovat takovou otázku a ještě těžší je zpracovat odpověď. Snažila jsem se o získání informací ohledně kvality a stáří hraček. V další části pak o upřesnění her, které si z dětství pamatují a hráli je v rámci rodiny či s kamarády. Z údajů vyplývá, že oblíbené jsou karetní hry, nejméně pak různé

kutilství. Důvodem může být i finanční situace rodin. Slepování modelů je přeci jen finančně nákladnější než koupit Pexeso.

Docházka do mateřské školky byla celkem vysoká a tento údaj byl jistě ovlivněn počtem respondentů dříve narozených. Nejvíce jich navštěvovalo státní MŠ (19 respondentů) a zajímavý je celkem vysoký údaj o respondentech, kteří nenavštěvovali žádné zařízení. Bylo jich 11, jak sami uváděli, jejich matky byly v domácnosti s dalším mladším sourozencem.

Dotazy i odpovědi směřované k pocitu odlišnosti respondentů byly velice obsírné. Pokud jsem je shrnula do deseti nejdůležitějších pocitů, jednalo se o ty, které se mi zdály naprosto zásadní. Domnívám se, že tyto negativní pocity ovlivnily respondenty především po citové stránce. Jako alarmující byl pro mne fakt, že 19 z nich vadilo, jak se rodiče hádali. Uváděli, že při hádkách rodičů pociťovali vinu. Také údaje od 13 respondentů, že je rodiče neměli tolik rádi, působí velice úzkostným dojmem. Je deprimující, pokud dítě necítí lásku svých rodičů.

Při otázce závisti vůči spolužákům, jsem žádala respondenty, aby si vzpomněli na pocity v dětství. Nechtěla jsem, aby tuto otázku zodpovídali v současném věku. Myslím, že tento záměr se mi podařilo splnit. Nejvíce záviděli oblečení, hračky, značkové školní pomůcky, tedy materiální věci. Objevili se však i odpovědi založené na citovém strádání, jako byla závidění otce, babičky a dědy. Tyto odpovědi opět ukazují na nedostatek citu v době dětství a dospívání u některých respondentů, bylo jich celkem 9, což je $\frac{1}{4}$ dotázaných. Další dotaz na finanční zajištění rodiny byl také veden z pohledu dítěte. V tomto případě 67% dotázaných uvedlo, že zajištění rodiny bylo nízké. Jako děti tedy vnímali finanční zajištění nedobře. Viděli rozdíly mezi nimi a ostatními spolužáky a připadali si chudě. Tento výraz použili sami respondenti.

Velice zajímavé byly odpovědi týkající se současného života a členství v extremistické straně. Překvapil mne počet respondentů, kteří uvedli, že jejich dětství mělo vliv na vstup do extremistické strany, bylo jich 53% a proti tomu je 42% dotázaných, kteří uvedli, že je dětství neovlivnilo. Na bližší specifikaci toho, co mělo vliv na vstup do této strany, uváděli nejčastěji politickou situaci v zemi, určitou nespravedlnost vůči „normálním lidem“, nehorázné finanční odměny u některých firem (ČEZ, OKD) a značné rozdíly ve mzdách. U odpovědí, zda žijí, jak si přáli, můžeme nabýt dojmu, že díky členství ve straně je 45% respondentů spokojených se svým životem. Jako důvod

spokojenosti uváděli dobré zaměstnání a rodinné zázemí. U 81% respondentů vyjadřuje strana jejich postoj k životu. Nemusí se však vždy shodovat ve všech bodech programu strany. Jak jsem zjistila při rozhovorech, někteří členové strany jsou ve shodě pouze ve dvou bodech. Navíc členy strany jsou lidé různého vzdělání a různých politických i sociálních přesvědčení.

ZÁVĚR

Extremismus je spojen s násilím, nepokoji, lidským neštěstím, bolestí, nespokojeností. Je reálnou hrozbou pro všechny země. V zájmu všech zemí je důsledná primární prevence proti extremismu. Pokud je primární prevence opomíjena, musí státy vynakládat obrovské finanční prostředky na boj s extremismem.

Tyto první věty přesně vystihují téma mé diplomové práce. Na začátku jsem si stanovila za cíl: Najít odpověď na otázku, zda sociální prostředí může mít vliv na sympatie k extremismu. Tato otázka mne napadla již po dvou letech studia na HTF. Trvalo mi však rok a půl, než jsem získala potřebné podklady pro sepsání této práce. Situaci mi navíc zkomplikovala migrační vlna, která v podstatné míře ovlivnila takřka celou českou, ale evropskou extremistickou scénu což mělo vliv i na můj sběr dat formou řízených rozhovorů se členy extremistických skupin.

V prvních kapitolách mé práce jsem uvedla definici extremismu, tak, jak ji uvádějí zdroje MV ČR. Záměrně jsem zvolila tuto definici. V dalších kapitolách poukazuji na trestnou činnost, která souvisí s extremismem. Pro srovnání jsem zapsala také definici J. Chmelíka. Tato definice má obecnější charakter. Za jednu z důležitých kapitol považuji tu, ve které je popsán psychologický posudek pachatelů extremistické trestné činnosti. Tento posudek byl pro mne jakýmsi vodítkem při zadávání otázek v rámci průzkumného šetření.

Ve třetí kapitole jsem se soustředila na sociálně vyloučené lokality. Možná není hned zpočátku patrná žádná souvislost, ale o propojení těchto dvou pojmů dochází v momentě, kdy srovnáme psychologický profil pachatelů extremistické trestné činnosti s životem lidí v sociálně vyloučených lokalitách. SVL mají svá přesná specifika. Lidé, žijící v těchto lokalitách, také. Mou prací jsem zaměřila především na děti, které v těchto lokalitách vyrůstají. Domnívala jsem se, že život těchto dětí je určitým způsobem odlišný. Nejvíce mne zajímala otázka citového a psychického vývoje dětí. Po prostudování odborné literatury se tato má domněnka potvrdila. Nelze s určitostí říci, že každé dítě vyrůstající v SVL trpí deprivací. Z uvedených faktů ale vyplývá, že děti ze SVL vykazují psychické odlišnosti od svých vrstevníků. Strádají především citově, ale i psychicky a materiálně. Právě toto zjištění mne přivedlo na myšlenku, zda se u nich v dospělosti neprojeví vyšší inklinace k extremismu. Tuto inklinaci jsem považovala za logické vyústění jejich života v SVL. Prostřednictvím „své“ strany mohou alespoň agitačně cítit možnost zlepšení své situace.

Na této domněnce jsem postavila celé své průzkumné šetření. Šetření se zúčastnilo 37 respondentů. Tito jsou aktivními členy české extremistické scény. Pokládala jsem jim otázky v rámci řízeného rozhovoru. Cílem otázek bylo co nejlépe zmapovat jejich dětství po stránce citové, psychické pohody či nepohody a po stránce materiální. Data poté propojit s případnou inklinací k extremismu. Po vyhodnocení dat průzkumného šetření pro mne vyplynul jednoznačný závěr, sociální prostředí má rozhodující vliv na vývoj jedince a tedy i případnou konvertitu k extremismu. Z šetření však vyplynul ještě jeden závěr, který jsem neočekávala. V rámci české republiky chybí propojení mezi jednotlivými složkami, které mohou být články primární prevence. Nejvíce aktivit v boji s extremismem vyvíjí Ministerstvo vnitra ČR. Zároveň je však také represivní složkou. Tuto skutečnost nepovažuji za pozitivní. Domnívám se, že by mělo dojít k účinnému propojení MV ČR, psychologů, sociologů a především sociálních pracovníků. Jedná se hlavně o terénní sociální pracovníky, kteří by mapovali situaci v sociálně vyloučených lokalitách. Na základě poznatků psychologů, sociologů a Policie ČR by mohla být lépe připravena a aplikována do praxe primární prevence. Sociální terénní pracovníci by znali problémy ve své lokalitě, byli by seznámeni s negativními jevy v těchto oblastech (s trestnou činností) a mohli by dohlížet na zdárný vývoj dětí v těchto problémových lokalitách.

Jako budoucí sociální pracovník se domnívám, že primární prevence v otázce extremismu je více než důležitá. Zvláště v této době, kdy je Evropa pod tlakem uprchlické krize a extremistické strany a hnutí jsou „v pohotovosti“.

SUMMARY

The Graduation work "Coherence between social environment and conversion to extremism" sets forth an insight into the issue of extremism and socially excluded locations. The aim of the work was to find relations between these two notions. The extremist scene in the Czech Republic was described in details as well as the crime connected to extremism, and psychological expert account of extremist crime perpetrators. Further, the situation of socially excluded locations was introduced, their increase within recent years, and especially problems of children growing up in these locations. Also were mentioned possible mental deprivations, which may occur at children from these location. In the practical part, 37 directed interviews were carried out with Czech extremist parties (both right and left - wing) members. Based on these interviews a conclusion was reached, whether life in socially excluded location may influence an individual's eventual conversion to extremism.

SEZNAM LITERATURY

Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J., Vejvodová, P.: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Grada, Praha, 2011, ISBN 978-80-247-3797-3

Černý, P.: *Politický extremismus a právo*. Eurolex Bohemia, Praha, 2005

Gabal, I., Čada, K., Snopek, J.: *Klíč k posílení integrační politiky obcí*. Otevřená společnost, o.p.s., 2008

Charvát, J.: *Současný politický extremismus a radikalismus*. Portál s.r.o., Praha, 2007

Chmelík, J. a kol.: *Extremismus*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2012, ISBN 978-80-7380-376-6

Jára, M. a kol.: *Sociální diskriminace pod lupou*. Otevřená společnost, o.p.s., 2006

Kuchta, J., Válková, H.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. C. H. Beck, Praha, 2005, 1. vydání, ISBN 80-7179-813-4

Langmeier J., Matějček, Z.: *Psychická deprivace v dětství*. Karolinum, Praha, 2011, ISBN 978-80-246-1983-5, 4. vydání

Mareš, M.: *Paramilitarismus v České republice*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2012, ISBN 978-80-7325-297-7

Mareš, M.: *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Barristel&Principal, Praha, 2003, ISBN 80-8659-845-4

Mareš, M., Svoboda, I., Stehlík, E.: *Extremismus jako bezpečnostní hrozba*. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad, Dobruška, 2010, ISBN 978-80-7278-568-1

Marešová, A. a kol.: *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 1999

Matoušek, O. a kol.: *Sociální práce v praxi*. Portál s.r.o., Praha, 2010, ISBN 978-80-7367-818-0

Matoušek, O. a kol.: *Sociální služby*. Portál s.r.o., Praha, 2011, ISBN 978-80-262-0041-3

Mikule, V.: *Právní prostředky obrany proti politickému a jinému extremismu*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 1999

Pokorná, J., Zlámal, J.: *Vybrané sociálně patologické jevy*. Sborník učebních textů II. Vyšší policejní škola MV, Praha, 2003

Suchý, O.: *Příčiny a prevence recidivy*. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, Praha, 1983

SLOVNÍKY A ENCYKLOPEDIE

Hartl, P.: *Psychologický slovník*, Jiří Budka, Praha, 2013, ISBN 80-90-1549-0-5

JINÉ ZDROJE

Klika, M.: *Sociálně vyloučené lokality, problematika Ústeckého kraje*. Krajský úřad Ústí nad Labem, 2015

MV ČR: *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení*. Praha, 2014

MV ČR: *Zpráva o problematice extremismu na území ČR v roce 2002*. Praha, 2003

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- www.diskriminace.cz/dt-publikace/
- <http://docplayer.cz/1478187-Phdr-josef-kasal-ph-d-x-extremismus-chci-pomahat-bez-rozdilu-aneb-jak-na-socialne-patologicke-jevy-cz-1-07-3-2-13-01-0036.html>
- www.drom.cz
- www.epolis.cz, slovníček pojmů – sociální exkluze
- http://iuridictum.pecina.cz/w/Politick%C3%A9_hnut%C3%AD
- <http://wayback.webarchiv.cz/wayback/20121026151204/http://www.socialni-ekonomika.cz/>
- <http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MTM%3d>
- <http://www.mvcr.cz/soubor/extremismus-identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx>
- <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

- <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politickych-pravech-a-mezinarodni-pakt-o-hospodarskych--socialnich-a-kulturnich-pravech-19852/>
- Walters, G. D.: *The criminal lifestyle patterns of serious criminal conduct*. Newbury Park, CA: Sage Publications, 1990. Dostupné: https://books.google.cz/books?printsec=frontcover&vid=LCCN90037509&redir_esc=y&hl=cs#v=onepage&q=pre/criminal&f=false
- http://zpravy.idnes.cz/rozhovor-se-sociologem-prokopem-d4e/domaci.aspx?c=A150410_142519_domaci_zt

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Podrobný popis psychických vlastností	88
Příloha č. 2: Seznam respondentů	91
Příloha č. 3: Fotografie Chanova	93
Příloha č. 4: Fotografie Chanova	93
Příloha č. 5: Fotografie Chanova	94

Příloha č. 1

Podrobný popis jednotlivých psychických vlastností

Chudé emoce – nedostatečné prožívání emocí, negativních i pozitivních, neschopnost prožívat, tzv. emoční chlad, omezená schopnost vyjadřovat své vlastní pocity, také pocity druhých, snížení citlivosti vůči svému okolí i sobě samému.

Nevyzrálá osobnost – charakterizuje ji emoční, psychická a sociální nevyzrálost. Emoční nezralost charakterizuje neschopnost vytvářet adekvátní emoční vztahy a neschopnost odložit vlastní uspokojení i za cenu nějakého trestu nebo porušení dlouhodobějšího stanoveného cíle. Je spojená s chudou emotivitou. Psychická nezralost je dána neukončeným vývojem základních psychických funkcí a dimenzí osobnosti – hlavně na rozumové úrovni, ale i na úrovni autoregulace a volních mechanismů. Sociální nezralost je dána neukončeným procesem socializace, včleňováním do společnosti a jejich norem. Nezralost v této oblasti je dána i nedostatkem odpovědnosti k druhým ve vztazích a díky neschopnosti zastávat odpovídající sociální role, které od nás společnost očekává. Zralá osobnost uspokojuje své potřeby, aniž by omezovala nebo zraňovala druhé, nevyzrálá osobnost toto činí na úkor druhých.

Emoční nestabilita – je nestálost, kolísavost a určitá nevyváženost v prožívání. Tyto výkyvy v negativních rovinách souvisejí s nedostatkem kontroly nad vlastním chováním.

Impulzivita – vede jedince k charakteristickému impulzivnímu jednání – tedy jedinec uskuteční okamžitý nápad, bez morálních či sociálních zábran.

Simplexní osobnost – jedinec prostý na duchu a jednoduchý. Lze jej popsat také jako nekomplikovaného, přímočarého a povrchního, leckdy až infantilního. U pachatelů byla charakteristická vlastnost být pozitivně vnímaný referenční skupinou.

Proto mají **obavu z vyloučení ze sociální skupiny**. Jsou tedy lehce zmanipulovatelní a podléhají skupině.

Volní dysfunkce – nedostatek vůle nebo její porucha. Jedinec má problém se sebeovládáním, sebekontrolou. Spíše jedná než rozvažuje, neumí potlačit emoce, neumí odložit uspokojení.

Egoismus, egocentrismus – lhostejnost ke svému okolí. Jedinec projevuje narcistické rysy osobnosti, je individualistický a upoutává pozornost k vlastní osobě, vnímá jen sebe. Často

je veden pocitem nadřazenosti nad svým okolím. Pokud se jedinci nedostává obdivu, může přejít až do agrese, jak vůči sobě tak i vůči okolí.

Pojem **nezdrženlivé chování** představuje nedostatek autoregulace. Tedy sebeovládání. Jedinci chybí základní schopnost člověka a to řídit, regulovat a kontrolovat své jednání. S tím úzce souvisí nedostatečné přijetí společenských norem, které se stávají nedílnou součástí autoregulačního systému jedince.

Agresivita – je vnitřní dispozice, obecná tendence útočného chování k okolí. Jedná se o vrozenou predispozici.

Extravertovanost – povahový rys člověka. Tento rys vede jedince k zaměření navenek = je otevřený, má záliby ve změnách a vzrušujících situacích, vyhledává společnost, je aktivní a sebeprosazuje se.

Nedostatek empatie – jedna ze zásadních vlastností extremistů. Je to neschopnost vcítit se do prožívání druhých, neschopnost vcítit se do vidění světa, citění a chápání toho druhého. Souvisí s tím také neschopnost naslouchat.

Nedostatek flexibility – flexibilita = pružnost, pohyblivost. Jedná se o neschopnost přizpůsobit se svému společenskému okolí. Tyto poruchy chování jsou pak chápány jako poruchy přizpůsobení se člověka sociálním podmínkám.

Snížená frustrační tolerance – také tato vlastnost je typická pro pachatele extremistické trestné činnosti. Takovému jedinci chybí odolnost vůči frustraci, ale také vůči konfliktům, stresům a celkové psychické zátěži. Pokud se dostanou do takové situace, selhávají. Následně může docházet ke kompenzaci jinde a to neadekvátním způsobem.

Necitlivost pro společenské normy – jedinec s tímto rysem reaguje těžkopádně v sociálním prostředí, nerozumí některým situacím, cítí se nesvůj v mezilidských vztazích a má chudou zásobu sociálních reakcí.

Pocity nejistoty – u pachatelů extrém. trestných činů by jsme neočekávali tuto vlastnost, ale ve 33% byla u pachatelů prokázána. Jedná se o nespokojenost se sebou, stud, výčitky, frustrovanost, tím nedochází k naplnění a plnému využití schopností, které člověk má.

Disociální rysy osobnosti – uvědomované protisociální chování. Nejedná se však o disociální poruchu osobnosti. Jedinec je nepřizpůsobivý k běžné populaci, ale velice dobře přizpůsobivý v kriminální sféře. Chování takového jedince zahrnuje celou škálu

protispolečenského jednání, které je dané trestním řádem společnosti. Pachatel má tedy široké spektrum trestných činů a nespecifikuje se pouze na jeden druh kriminality.

Problémový vztah k autoritám – jedná se o opoziční vzdor (k rodičům, učitelům, policii), tedy konflikt, který vznikl díky snižování sebevědomí jedince. Tato vzdorovitost je potom projevem odporu vůči omezujícím výchovným nebo společenským zásahům.

Nedostatečná anticipace – jedná se o nedostatečné předvídání důsledků vlastního chování a jednání.

Deprivace – nedostatečné uspokojování základních lidských potřeb a to zejména v oblasti sociální a citové. Citová deprivace vzniká neuspokojením potřeb lásky a jistoty v dětství. Deprivace sociální je dána ztrátou (nenaplněním) potřeby lidských kontaktů.

Neefektivní komunikace – vede k řadě problémů a zkreslení. V souvislosti s trestnými činy pak dochází k neadekvátnímu jednání.

Samotář – jedinec, který má málo přátel, neangažuje se ve společenském životě.

Špatný postoj k povinnostem – je často dán opozičním vzorem a problémovým vztahem k autoritám. Dochází k podceňování nároků na okolí a přeceňování vlastních schopností.

Touha po obdivu – snaha jedince posílit svůj vlastní význam.

Příloha č. 2

Jmenný seznam respondentů, věk, bydliště:

Vašek	38	Děčín
Jirka	42	Ústí nad Labem
Petr	44	Most
Zbyněk	45	Most
Petr 2	25	Praha 3
Lucie	27	Praha 3
Lukáš	28	Praha 8
Martin	31	Praha 7
Pavel	33	Praha 5
Dagmar	38	Praha 2
Karel	38	Praha 5
Mirek	39	Praha 1
Ladislav	40	Praha 9
Milan 2	40	Praha 6
Slávek	42	Praha 5
Tomáš	42	Praha 3
Adam	45	Praha 2
Pavel 2	46	Praha 5
Josef	46	Praha 4
Karel 2	49	Praha 6
Jitka	26	Kladno

Michal	26	Velké Přítočno
Jirka 2	27	Velká Dobrá
David	33	Slaný
Karel 3	34	Rakovník
Mirek 2	35	Lubná
Franta	35	Benešov
Lukáš 2	36	Milovice
Zdeněk	37	Benešov
Tereza	40	Neveklov
Ivan	44	Mladá Boleslav
Lumír	45	Mnichovo Hradiště
Honza	45	Kladno
Ota	49	Kladno
Václav	26	Ostrava
Simon	39	Ostrava
Olda	40	Ostrava

Příloha č. 3

Vybydlený panelový dům v Chanově

Příloha č. 4

Torzo panelového domu v Chanově

Příloha č. 5

Interiér bytu v Chanově

